

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 11 2019

ЗМІСТ

Коротко про головне

Візит Президента України до Брюсселя 4–5 червня 2019 р.....3

Президент України подав до Верховної Ради законопроект про відновлення покарання за незаконне збагачення топ-чиновників..... 3

Аналітика

Політичні акценти

Якименко Ю.

Інаугурація нового Президента України В. Зеленського в оцінках отечественных и зарубежных СМИ.....4

Тарасенко Н.

Дострокове припинення повноважень Верховної Ради в оцінках народних депутатів.....10

Потіха А.

Розпуск Верховної Ради України в оцінках політиків та експертів.....18

Дем'яненко М.

Перші кадрові призначення Президента В. Зеленського в оцінках політиків, експертів і представників громадськості.....24

Економічний ракурс

Кулицький С.

Динаміка обмінного курсу долара США в Україні у 2019 р.: спроба ситуативного аналізу.....35

Рябоконт А.

Новый рынок электроэнергии с 1 июля? Дискусии в органах власти, представителей и экспертов в энергетической отрасли.....46

В об'єктиві – регіон

Пальчук В.

Міжрегіональне співробітництво для розвитку гірських територій.....54

Релігійне життя

Ворошилов О.

Ситуация в ПЦУ: раскол или «особое мнение одного из епископов»?..59

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....65

Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....70

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....71

Публікації вчених у ЗМІ.....77

Діяльність науково-дослідних установ.....80

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Симоненко О.

Значення бібліотек та інформаційно-аналітичних служб у супроводі роботи сучасного парламенту: зарубіжній досвід.....83

Коротко про головне

Візит Президента України до Брюсселя 4–5 червня 2019 р.

Розпочався перший закордонний візит Президента В. Зеленського – до Брюсселя, під час якого заплановано зустрічі глави Української держави з рядом посадовців ЄС і НАТО. Він зустрінеться з Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом, президентом Європейської ради Д. Туском, президентом Європейської комісії Ж.-К. Юнкером, президентом Польщі А. Дудою, який перебуватиме в столиці Бельгії.

Прес-секретар Президента України Ю. Мендель зазначила під час брифінгу, що Президент В. Зеленський здійснює цей візит, «щоб іще раз задекларувати незмінну позицію – курс України на європейську та євроатлантичну інтеграцію».

Речниця глави держави наголосила, що В. Зеленський має намір укотре підтвердити, що Україна незмінно слідує європейському і євроатлантичному курсу, а також продовжує докорінні реформи, зокрема безкомпромісну боротьбу з корупцією.

За її словами, Президент сподівається на продовження підтримки України з боку ЄС у боротьбі з російською агресією, а також на фінансову й технічну допомогу в запровадженні реформ (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2019. – 3.06*).

Президент України подав до Верховної Ради законопроект про відновлення покарання за незаконне збагачення топ-чиновників

Президент України В. Зеленський подав до Верховної Ради законопроект щодо цивільної конфіскації корупційних активів високопосадовців і відновлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення (реєстр. № 10358 від 03.06.2019 р.).

Розроблений спільно з національними та іноземними експертами законопроект запроваджує новий механізм конфіскації незаконних активів посадовців – за рішенням суду в цивільному порядку без обвинувального вироку, а також повертає покарання для чиновників за незаконне збагачення – статтю Кримінального кодексу, яку в лютому 2019 р. Конституційний Суд України визнав неконституційною.

Цивільна конфіскація допускається Директивою ЄС 2014/42/EU та застосовується у Великій Британії, США, Австралії, Канаді, Швейцарії та інших країнах.

Антикорупційні органи наразі не можуть розслідувати провадження про незаконне збагачення, вчинене до визнання неконституційною цієї статті Кримінального кодексу України.

Однак у разі виявлення необґрунтованих активів на суму понад 900 тис. грн відповідальності не зможуть уникнути і топ-посадовці, які незаконно

збагачувалися раніше, і ті, хто наважиться на це в майбутньому. Таким чином, напрацьовані раніше матеріали щодо незаконного збагачення можуть бути використані антикорупційними органами для позовів про стягнення в дохід держави незаконно нажитих активів.

Усі ці активи стягуватимуться у дохід держави в цивільному порядку за позовами Національного антикорупційного бюро, погодженими з прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Розгляд справ про незаконне збагачення, визнання необґрунтованими активів і їх стягнення в дохід держави пропонується віднести до юрисдикції Вищого антикорупційного суду. Це має стати додатковою гарантією неупередженого розгляду відповідних справ.

Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення наступатиме в разі, якщо предметом незаконного збагачення будуть активи, що перевищують значний розмір, як це і визначено Конвенцією ООН проти корупції.

Поданий Президентом України проект закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» не є альтернативним уже зареєстрованим у Верховній Раді законопроектам, оскільки законопроект Президента України значно ширший за предметом регулювання та принципово відрізняється від проектів, які вже є в парламенті (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2019. – 3.06).

Аналітика

Політичні акценти

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Инаугурация нового Президента Украины В. Зеленского в оценках отечественных и зарубежных СМИ

Инаугурация новоизбранного Президента Украины В. Зеленского ожидаемо привлекла повышенное внимание как отечественных, так и зарубежных СМИ, поскольку его избрание на пост главы государства и подтвердившиеся впоследствии прогнозы политиков и экспертов относительно роспуска Верховной Рады и назначения внеочередных парламентских выборов дали повод для дискуссий о возможности изменения политического курса страны, перспективах сотрудничества с международными финансовыми организациями, путях урегулирования конфликта на Донбассе и других актуальных проблемах сегодняшней украинской политической действительности.

На посвященном инаугурации заседании в украинском парламенте присутствовали президенты Литвы, Венгрии, Латвии, Эстонии, Грузии.

В состав делегации из США, которую возглавил министр энергетики Р. Перри, вошли, в частности, спецпредставитель Государственного департамента США по вопросам Украины К. Волкер, посол США в ЕС Г. Сондланд, директор департамента европейских дел в Совете национальной безопасности США при президенте А. Видман. Евросоюз на мероприятии представляла делегация во главе с вице-президент Еврокомиссии М. Шефчовичем. Также на инаугурации В. Зеленского присутствовали делегации из Канады, Германии, Польши, Турции, Молдовы и Азербайджана. Кроме того, на торжественном заседании присутствовал представитель НАТО А. Алваргонзалес, помощник Генерального секретаря Альянса.

Что касается представителей РФ, то, как заявила накануне инаугурации пресс-секретарь Министерства иностранных дел Украины Е. Зеленко, на церемонии в парламенте будут «лишь те государства, которые активно сотрудничают с Украиной, являются нашими партнерами и друзьями». Пресс-секретарь президента РФ Д. Песков в свою очередь сообщил, что В. Путин не получал приглашение на инаугурацию новоизбранного Президента Украины «ни на каких уровнях». «Президент Путин будет поздравлять Президента Зеленского с первыми успехами в деле урегулирования внутреннего конфликта на Юго-Востоке Украины, а также с первыми успехами в деле нормализации российско-украинских отношений», – заявил Д. Песков, отвечая на вопрос, собирается ли В. Путин направлять В. Зеленскому поздравления по случаю инаугурации. Он подчеркнул также, что конфликт на Донбассе – это «внутриукраинская проблема, которую может и должен решить Президент Украины», а мир в регионе возможно установить, только следуя плану, изложенному в Минских договоренностях (URL: <https://ee.sputniknews.ru/politics/20190520/16325894/Pervyy-den-prezident-Ukraina-inauguratsiya-otstavka-kholod-Kreml.html>).

В целом, насколько можно судить, в информационном поле РФ преобладало скептическое отношение по поводу перспектив решения проблемы Донбасса при новом Президенте Украины. «От Зеленского чего-либо ожидать довольно сложно – он вряд ли обладает необходимой профессиональной подготовкой, знаниями и навыками для решения подобных задач. Надо ожидать от его окружения. Когда станет ясно, кто на какие должности будет им назначен, когда устоится политическая система Украины, тогда можно чего-то ожидать. Пока сегодня ничего, кроме популизма, ожидать от него нельзя», – заявил, к примеру, политолог С. Киселев, и подобная точка зрения достаточно распространена в российском экспертном сообществе (URL: <https://www.politnavigator.net/ehkspert-prokomentiroval-durnojj-znak-na-inauguracii-zelenskogo.html>).

Многие западные СМИ, напротив, проявляли в своих комментариях на этот счет определенный оптимизм.

Издание Deutsche Welle, комментируя реакцию немецких СМИ на инаугурацию нового Президента Украины, отмечает, что он «оправдал надежды тех, кто ждал от него решительных действий... Правда, на церемонию инаугурации не приехал ни один из действующих политиков ФРГ». «Из Германии приехал бывший президент К. Вульф (Christian Wulff), вынужденный в 2012 г. уйти в отставку после громкого скандала. Неужели не нашлось никого в правительстве Германии, кто бы мог полететь в Киев на инаугурацию Зеленского, спросили журналисты официальных представителей Кабинета министров А. Меркель (Angela Merkel)? Почему не поехал президент Ф.-В. Штайнмайер (Frank-Walter Steinmeier)? Причина в том, ответил пресс-секретарь МИД Германии, что дата инаугурации была определена очень краткосрочно, в то время как планы канцлера, министров и президента расписаны на недели и месяцы вперед. Дипломат обратил внимание также на традиции протокола, согласно которому, “после действующего президента бывший глава государства – это самый высокий уровень, который можно было получить», – цитирует DW газету Berliner Zeitung.

Как подчеркивает издание, хотя политический кризис в Австрии стал главной темой немецких газет 21 мая, затмив инаугурацию В. Зеленского, «тем не менее, церемония вступления в должность нового Президента Украины и его решение распустить Верховную Раду не остались незамеченными прессой». В частности, Deutsche Welle цитирует газету Die Welt, в которой говорится, что в должности Президента «комик Зеленский берется за свою самую трудную роль». «Несмотря на то что он стал знаменитым благодаря своему таланту юмориста, гостям торжественной церемонии инаугурации было не до смеха», – отмечает издание, добавляя, что в своей речи В. Зеленский «обошелся без шуток и угодил тем, кто ожидал от него решительных действий».

Газета также называет нового Президента Украины «прозападным политиком» и обращает особое внимание на его решение о роспуске парламента, обещание остаться на посту главы государства только один срок и требование к членам правительства покинуть свои посты. Издание также указывает на важность для В. Зеленского досрочных выборов, поскольку «основанная им политическая партия “Слуга народа” еще не представлена в парламенте, а, по опросам, могла бы стать сильнейшей, что обеспечило бы главе государства опору в Верховной Раде». «Новая партия Зеленского “Слуга народа” до сих пор существует почти только на бумаге, но по одному из недавних опросов 40 % избирателей готовы за нее проголосовать», – пишет Die Welt.

Deutsche Welle также цитирует статью немецкой газеты Frankfurter Allgemeine Zeitung, которая называет партию, возглавляемую украинским Президентом, «фантомом без лиц и региональных структур».

Издание Süddeutsche Zeitung, комментируя решение В. Зеленского о роспуске Верховной Рады, отмечает, что «новый Президент хочет использовать личную популярность, чтобы свою лидирующую в опросах

партию “Слуга народа” как можно скорее сделать доминирующей силой в новом парламенте».

DW также обращает внимание на статью газеты Tagespiegel, которая расценила тот факт, что, объявляя главной целью своего президентства прекращение войны на Востоке Украины, В. Зеленский перешел на русский язык – как свидетельство готовности нового Президента к диалогу с Москвой и сигнал жителям контролируемых сепаратистами районов Донбасса (URL: <https://www.dw.com/ru/%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%8F-%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D1%8F-%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%B0-%D1%84%D1%80%D0%B3-%D0%BE%D0%B1-%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8/a-48818654>).

«Инаугурационная речь В. Зеленского была очень нетипичной. Это проявилось в отказе и от патетических оборотов, и от попыток философствовать, и от попыток обобщать. Все было просто и понятно», – прокомментировал инаугурационную речь Президента дипломат, руководитель Фонда «Майдан иностранных дел» Б. Яременко. При этом, отметил эксперт, В. Зеленский сумел сказать об основных проблемах Украины, в частности о конфликте на Юго-Востоке Украины. По этому вопросу, считает эксперт, акценты были расставлены очень грамотно: восстановление доверия с РФ после освобождения украинских военнопленных и прекращение огня; уже после этого возможные мирные переговоры, политические договоренности и т. д. «Кроме того, в речи прозвучал ответ на вопрос о приоритетах и ценностной ориентации В. Зеленского. Без громких заявлений, как у нас это было принято, об интеграции с НАТО и ЕС. Он сказал об ориентации на человека, гражданина – это и есть европейская интеграция. Фактически своей фразой о “Европе в сердцах и головах” В. Зеленский подтвердил свое отношение к европейской интеграции: он намерен применять ценности ЕС и стандарты НАТО в нашей внутренней работе и внутренней политике», – отметил Б. Яременко.

«Также беспрецедентным в инаугурационной речи было заявление о роспуске парламента и названные фамилии тех, кого нужно уволить. Все это весьма интересно и ново. И все это максимально отвечает ожиданиям и запросам людей, – подчеркнул Б. Яременко. – Это стало одним из сюрпризов инаугурации, которого от новоизбранного Президента никто не ожидал. Никто не думал, что Зеленский будет столь решительным и категоричным.

Что касается уровня международных гостей, которые присутствовали на инаугурации Зеленского, то прежде всего прекрасно, что на церемонии присутствовали представители соседних государств, причем даже тех, с которыми, казалось бы, у нас есть непреодолимые проблемы. Это хороший сигнал: значит, после смены команд переговорщиков и руководителя

дипломатов могут быть устранены существующие проблемы с соседями. Ведь речь идет не только о каких-то двусторонних проблемах с Венгрией – к этим проблемам привязывался и уровень сотрудничества с НАТО».

По его мнению, «высокий уровень международных гостей на церемонии инаугурации и активное присутствие иностранных делегаций снимают любые вопросы о зарубежном признании легитимности нового украинского Президента. Мир, особенно партнеры и друзья Украины, бесспорно, полностью и без каких-либо оговорок готовы работать с Президентом В. Зеленским. А страны Евросоюза продемонстрировали, что настроены на активное сотрудничество с Украиной. Европейцев на церемонии было много, они хотят диалога, потому Зеленский будет вынужден реагировать», – отмечает Б. Яременко (URL: <https://glavred.info/opinions/10071509-pochemu-inauguraciya-zelenskogo-byla-besprecedentnoy.html>).

Политолог А. Якубин, комментируя речь В. Зеленского на инаугурации, отмечал, что Президент «говорил о проблемах, которые поднимал ранее П. Порошенко, но в более либеральном ключе. Например, Зеленский уже показывает это своими действиями в церковном вопросе или в вопросе языка». Также, подчеркивает эксперт, он «постарался быть слегка агрессивным»: «Многие слова Зеленского были неприятными для части депутатов. Тем более что парламент не учел просьбу новоизбранного Президента провести инаугурацию в выходной день, 19 мая, и назначил ее на рабочий день, в понедельник, 20 мая, утром, отчасти даже сознательно пытаясь обесценить дату инаугурации, потому что у некоторых украинских телеканалов в первой половине дня понедельника профилактические работы – они не работают. К тому же пробки на дорогах Киева из-за кортежей с прибывающими на инаугурацию иностранными гостями. И в прямом эфире не все украинцы смогли увидеть церемонию, поскольку многие находятся на работе. А Зеленский настаивал на выходном дне, чтобы инаугурацию посмотрело как можно больше украинцев. Поэтому в выступлении нового Президента в Раде мы слышали очень много жестких фраз».

Политолог О. Саакян заявлял по поводу инаугурационной речи В. Зеленского, что он стал первым Президентом Украины, в выступлении которого было мало политики. По мнению эксперта, «его речь отличается от того, что было у нас раньше, потому что это малополитическое выступление. Больше личного опыта, переживаний и апеллирования к запросам общества, нежели формирующей политики». «Больше общие фразы и общие установки и никакой конкретики. Он раскрыл тематику относительно войны, экономической ситуации, антикоррупции. Мы слышали все те же слоганы, на которых базировалась его избирательная кампания. Апеллирования к Верховной Раде... там, где ее ответственность, мы не слышали. При этом мы увидели роспуск парламента как ожидание общества», – отметил эксперт, подчеркнув, что речь В. Зеленского была «не столько программной речью Президента, сколько программной речью избирательной кампании лидера одной из партий» (URL: <https://glavred.info/politics/10071419-horoshonapisana-no-ploho-prochitana-politolog-ocenil-rech-zelenskogo-v-rade.html>).

Таким образом, заявление о необходимости роспуска Верховной Рады стало одним из главных заявлений В. Зеленского, сделанных в ходе инаугурации, констатируют наблюдатели.

«Насколько я понимаю, Зеленский педалирует тему досрочных парламентских выборов, поскольку социология показывает, что ему они сейчас очень выгодны», – подчеркивал политолог А. Якубин (URL: <https://www.svoboda.org/a/29950689.html>).

По информации некоторых СМИ, согласно соцопросам, проведенным в последнее время, рейтинг партии «Слуга народа» составляет сегодня около 40 %, превышая персональный рейтинг В. Зеленского в первом туре президентских выборов. Часть наблюдателей отмечала в связи с этим, что такой уровень поддержки мог бы позволить Президенту получить контроль над парламентом и самостоятельно выстроить вертикаль исполнительной власти.

«В решении Зеленского доминирует не юридическая, а политическая логика», – комментировал заявление В. Зеленского о роспуске парламента политолог В. Фесенко, подчеркивая, что желание нового Президента поскорей провести в парламент свою партию понятно, но с юридической точки зрения может вызвать много вопросов (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-48337300>).

О том, что решение о роспуске парламента «сомнительно с юридической точки зрения», говорила и политолог Ю. Тищенко: «Надо понимать, что Президент не может просто так взять и распустить Раду» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-48337300>).

Директор Фонда «Демократические инициативы» социолог И. Бекешкина также высказывала подобную точку зрения: «Это, конечно, очень тревожно, ведь не было сказано, на каких юридических основаниях распускается парламента» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-48337300>).

Политический эксперт М. Чаплыга отмечал по этому поводу, что в сегодняшней ситуации понятие «парламентского большинства», а также формирование этого большинства, его распада и влияние на роспуск парламента не регламентировано. «В этих условиях причина роспуска Верховной Рады весьма размыта..., поэтому вопрос будет лежать в плоскости политической воли. Указ, который может издать Президент, будет легален и подлежать исполнению. Также существуют подводные камни: указ может быть оспорен в Административном суде. Но поскольку у нас убрали в качестве меры обеспечения приостановку указа, он все равно будет действовать, даже если он будет оспорен в суде. Существует и слабое место – это необходимость голосования Радой за изменения в бюджет. Деньги предусмотрены на плановые выборы, а не на досрочные», – прогнозировал эксперт (URL: <https://uapolicy.org/index.php/2019/05/14/inauguratsiya-parlament-vs-prezident>).

Как подчеркивает политолог В. Карасев, досрочные выборы невыгодны многим политическим партиям, в частности «Народному фронту». «Они

хотели бы провести полноценную кампанию, потому что в нынешних условиях партия В. Зеленского может получить абсолютное большинство мандатов. Для Украины это будет беспрецедентная история, когда вся, абсолютно вся власть будет находиться в руках Президента, – считает он. – К осени может “Слуга народа” растерять некое преимущество у избирателей, тогда у оппозиции появляются шансы. Но Верховная Рада, конечно, никаких резких движений не будет делать. Зеленский в свою очередь будет обвинять парламент в бездействии, в его нежелании менять жизнь страны к лучшему. Для Зеленского это будет вполне эффективный лозунг» (URL: <https://nsn.fm/ukraine/rada-ne-dast-sdelat-sebya-pridatkom-prezidenta-ekspert-ob-neprinyatoi-otstavke-groismana>).

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Дострокове припинення повноважень Верховної Ради в оцінках народних депутатів

В. Зеленський 20 травня офіційно вступив на посаду Президента України. Виступаючи зі зверненням до народу України, новообраний Президент заявив, що розпускає Верховну Раду восьмого скликання. Ця гучна заява В. Зеленського викликала значний резонанс у політичних та експертних колах, адже пролунала на тлі офіційно оголошеного спікером Верховної Ради припинення існування коаліції, що означало отримання парламентом подвійного імунітету від розпуску. Про свій вихід зі складу коаліції та припинення її існування 17 травня заявила фракція «Народний фронт». Спікер ВР А. Парубій заявив, що, відповідно до Конституції, парламент має місяць на формування нової коаліції. Згідно з чинним законодавством, якщо депутати не змогли б створити нову коаліцію протягом місяця, тобто до 17 червня, Президент отримав би право на розпуск парламенту. Водночас Верховну Раду не можна було розпускати в останні шість місяців її повноважень, відлік яких розпочинався 27 травня. Якщо ж датою припинення існування коаліції вважати саме 17 травня, то незалежно від результатів переговорів зі створення нової коаліції розпускати парламент главі держави забороняє Конституція.

Проте, як заявив радник В. Зеленського Д. Разумков, вихід «Народного фронту» з коаліції не впливає на право Президента розпустити парламент. Говорячи про заяву фракції «Народний фронт» щодо виходу з коаліції, він зауважив, що «буде некоректно говорити про вихід з коаліції, бо не можна вийти з того, що, на мою думку, перестало існувати давно» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48309675>).

За його словами, команда В. Зеленського вважає, що коаліція у Верховній Раді припинила своє існування, коли там «стало менше 226 народних депутатів». Д. Разумков зазначив, що на ім'я Голови парламенту

А. Парубія неодноразово надсилали запити з проханням оприлюднити поіменний список членів коаліції, однак відповіді так і не отримали.

«Виходячи з елементарної математики, просумувавши кількість депутатів двох фракцій, які склали коаліцію, виходить, що коаліції немає вже дуже давно – декілька років. Виходячи із цього, ситуація глобально 17 травня порівняно зі, скажімо, 15 травня не змінилася», – сказав радник обраного Президента (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-narodnyi-front-ks-zelenskyi-vybory/29958533.html>).

Депутати фракцій Верховної Ради прокоментували заяву Президента України В. Зеленського щодо намірів достроково припинити повноваження парламенту восьмого скликання. У «Батьківщині» заявили, що в Президента є повне право розпустити цей парламент. За словами заступника керівника фракції «Батьківщина» С. Соболева, рішення В. Зеленського не стало неочікуваним. «Це рішення всі розуміли, законних підстав не допустити розпуску Верховної Ради не було», – сказав він і зауважив, що вихід з неіснуючої коаліції фракцій напередодні – це просто театр абсурду й не зрозуміло, для чого це робилося.

Разом з тим, як наголосив представник «Батьківщини», ключове питання залишається відкритим – це питання закону про вибори. «Якщо дійсно новообраний Президент зацікавлений у тому, щоб стара корумпована мажоритарна система вмерла з цим парламентом, я думаю, він зробить усе можливе. І в нас є час, щоб ухвалити і новий Виборчий кодекс, і нове законодавство на ці вибори. У мене є сподівання, що країна ввійде в позачергові вибори з новою виборчою системою, пропорційною, з відкритими списками. Ми зробимо все можливе, щоб це зробити», – сказав політик (URL: <https://ba.org.ua/sergij-sobolyev-rishennya-pro-rozpusk-parlamentu-dostatno-ochikuvane>).

«Наша команда повністю готова до парламентських дострокових виборів. Ми в них приймемо сильну участь. Але ще цей парламент повинен зробити свою роботу. По-перше, треба прийняти невідкладно новий закон про вибори, який буде без корупції, без підкупу», – заявила лідер партії «Батьківщина» Ю. Тимошенко.

У фракції партії «Блок П. Порошенка» до рішення Президента розпустити парламент поставилися спокійно. «Це право Президента. Він ним скористався. Узяв на себе політичну відповідальність. Він має на це право», – зазначив народний депутат І. Кононенко.

Водночас депутат від БПП О. Черненко заявив, що не бачить правових підстав для розпуску Верховної Ради. «Для дострокового припинення повноважень парламенту немає правових, юридичних підстав. Коаліція не існує від минулої п'ятниці, і для її утворення є місячний термін. Тому треба читати указ, які там будуть формулювання. Сьогодні правових, легітимних підстав я не бачу», – заявив О. Черненко.

Згодом партія БПП оприлюднила заяву, у якій йдеться, що партія готова як до планових виборів до Верховної Ради, так і до дострокових виборів. «Ми готові до виборів організаційно і змістовно. З іншого боку, ми вважаємо,

що право Президента достроково припиняти повноваження Верховної Ради має реалізовуватися в повній відповідності до Конституції України. Демократія – це процедури, відсутність процедури – це авторитаризм. Моделлю подібного механізму може служити юридично бездоганне рішення П. Порошенка в 2014 р. про розпуск Верховної Ради. Президент має право розпускати Верховну Раду, але це право є небезумовним і має відбуватися в повній відповідності до Конституції», – зазначається в заяві (URL: <https://tsn.ua/politika/politichne-nekonstituciynе-rishennya-yak-nardepi-vidreaguvani-na-rozpusk-zelenskim-parlamentu-1348071.html>).

У фракції «Народний фронт» розпуск Верховної Ради назвали виключно політичним рішенням. Однак на дострокові вибори також мають наміри йти. «Заява Президента Зеленського про розпуск парламенту є виключно політичним рішенням і не має нічого спільного ані з правом, ані з Конституцією. В інавгураційній промові не було нічого про порядок денний змін у країні, а тільки про те, як на хвилі тимчасової популярності зайти у Верховну Раду. Цим й обумовлено рішення Президента про дострокові вибори», – ідеться в заяві партії (URL: <https://ukr.segodnya.ua/politics/rospusk-rady-politicheskoe-reshenie-narodnyu-front-otreagiroyal-na-reshenie-zelenskogo-1271738.html>).

У Радикальній партії погоджуються, що підстав для розпуску Верховної Ради немає, але додають, що готові йти на дострокові вибори, оскільки це вимога суспільства. При цьому «радикали» поставили вимогу в першу чергу змінити виборче законодавство. Про це О. Ляшко написав на своїй сторінці в соцмережі. «Конституційних підстав для розпуску Ради немає. Це чисто політичне рішення. Але ми йдемо на дострокові вибори, бо цього очікує суспільство. Однак, щоб українці знову не були обмануті, треба негайно змінити виборчий закон, скасувавши мажоритарку як головне джерело політичної корупції», – зазначив О. Ляшко (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/constitution-about-the-dissolution-of-the-verkhovna-rada/29953032.html>).

У фракції «Самопоміч» заяву В. Зеленського назвали «політико-правовим рішенням». «Це – політико-правове рішення. Якщо хтось хоче його оскаржувати, ну це таке... Якщо людина демократ, то вона не повинна боятися виборів», – зазначив лідер фракції О. Березюк. Він додав, що тепер В. Зеленський має підписати Указ Президента про розпуск Верховної Ради.

Лідер партії «Самопоміч», мер Львова А. Садовий заявив на своїй сторінці у Facebook, що Голова парламенту А. Парубій зобов'язаний скликати позачергове засідання Верховної Ради та негайно розглянути зміни щодо виборчого законодавства, питання про скасування депутатської недоторканності та покарання за незаконне збагачення. За словами А. Садового, затягування з цими рішеннями «закопує залишки авторитету Ради» (URL: <https://www.mediaport.ua/noviy-prezident-zayaviv-pro-rozpusk-radi-reakciya-nardepiv-i-ministriv>).

В Опозиційному блоці також заявили, що готові до виборів, але зауважили, що це рішення не зовсім виважено юридично. Утім, як заявив

народний депутат В. Новинський, Опозиційний блок готуватиметься до виборів і піде на них. «Нам усе одно, коли вибори. Ми до виборів готові, у нас сильна програма, сильна команда. Це рішення не юридичне, це рішення політичне. Воно було прийнято. І його прийняття було очевидним ще пару тижнів тому», – додав народний депутат О. Вілкул (URL: <https://ukr.segodnya.ua/politics/kak-deputaty-otreagirowali-na-rozpusk-verhovnoy-rady-1271850.html>).

Депутат фракції «Опозиційний блок» Н. Шуфрич зазначив, що рішення про розпуск Верховної Ради правильне за своєю суттю, а «за формою – треба дивитися». «Я сказав би так: 50 на 50. Є дуже великі сумніви щодо визначення термінів, коли припинила існувати коаліція. Але це вже сьогодні відповідальність особисто Зеленського. Я сподіваюся, що радники Президента дали йому достатньо підстав і аргументів для того, щоб бажання розпустити парламент відповідало Конституції. Я, по суті, підтримую рішення про розпуск парламенту», – сказав Н. Шуфрич.

Засновник «Опозиційної платформи – За життя», позафракційний нардеп Ю. Бойко висловив задоволення заявою про розпуск парламенту. «Сьогодні ми раді, що є оголошення про розпуск Верховної Ради, тому що не може парламент з рівнем довіри населення 4 % робити законодавчі акти, керувати країною», – заявив Ю. Бойко. Він додав, що його фракція була готова йти на дострокові вибори ще два роки тому, коли, на його думку, розпалася парламентська коаліція (URL: <https://www.mediaport.ua/noviy-prezident-zayaviv-pro-rozpusk-radi-reakciya-nardepiv-i-ministriv>).

Дострокові парламентські вибори позитивно сприйняли й ті, хто у Верховній Раді наразі не представлені, але вже заявляли про намір взяти участь у них. Зокрема, лідер партії «Громадянська позиція» А. Гриценко зазначив, що готовий до дострокових виборів, а новій ВР і новому уряду потрібна нова якість – професійність і чесність. «Тоді наша країна дійсно отримає шанс. Чекаємо указу з датою голосування», – написав він у Facebook.

Також висловився й лідер новоствореної партії «Голос», відомий український співак С. Вакарчук. «Новий Президент заявив про намір розпустити Верховну Раду. А це значить, що вже в липні – вибори. “Голос” піде на вибори, коли б вони не були. Але справжні зміни – це вибори за новою системою. Перевибори за старими правилами – це продовження старої політики», – написав С. Вакарчук у Twitter (URL: <https://tsn.ua/politika/politichne-nekonstituciynе-rishennya-yak-nardepi-vidreaguvali-na-rozpusk-zelenskim-parlamentu-1348071.html>).

В. Зеленський 21 травня запросив керівників Верховної Ради та лідерів фракцій до Адміністрації Президента для проведення консультацій щодо розпуску парламенту, як того вимагає законодавство. Відповідно до Регламенту, на цій зустрічі Президент повинен пояснити свою позицію щодо мотивів і правових підстав дострокового припинення повноважень народних депутатів, а також узгодити дату виборів.

Під час консультацій спікер парламенту А. Парубій наголосив на відсутності конституційних підстав для указу щодо розпуску парламенту. Вони можуть з'явитися тільки після 17 червня, якщо, звісно, до цієї дати парламентарі не зможуть сформувавши нову коаліцію. «Звичайно, на сьогодні є суспільний запит, але закон важливіше», – заявив А. Парубій (URL: <https://kp.ua/politics/638992-konsultatsyy-zelenskoho-s-narodnyumu-deputatamy-vse-tainy-stenohrammy>).

Тезу про неконституційність рішення В. Зеленського підтримали також перший віце-спікер І. Геращенко, глави фракцій: БПП А. Герасимов, «Народний фронт» М. Бурбак, «Радикальна партія» О. Ляшко.

Про підтримку Президента в рішенні щодо розпуску парламенту заявила віце-спікер О. Сироїд, зауваживши, що воно може бути прийняте у відповідь на запит суспільства та більшою мірою виправдано. «На сьогодні це рішення для людей виглядає природним», – вважає О. Сироїд.

Невизначену позицію зайняв на консультаціях Опоблок. Лідер фракції В. Новинський заявив, що рішення В. Зеленського виключно політичне, і йому потім за нього нести відповідальність.

Підтримала розпуск Верховної Ради лідер «Батьківщини» Ю. Тимошенко. Вона говорила, що якщо слідувати букві закону, то для розпуску парламенту є підстави, але вони сумнівні. Але вище за букву закону стоїть «дух справедливості і дух верховенства права», зважаючи на які, варто визнати, що в Президента з'явилося право розпустити ВР з того моменту, «коли вийшла третя фракція з коаліції», тобто в лютому 2016 р.

«Усі прекрасно розуміють, що цієї коаліції вже давно не існує. І цей факт покривався різними маніпуляціями або про це не так голосно говорили, як треба було б, але сьогодні прийшов час сказати, що коаліції немає», – підтримав В. Зеленського лідер депутатської групи «Відродження» В. Хомутинник. Аналогічну заяву зробив і лідер депгрупи «Воля народу» Я. Москаленко.

На консультаціях також обговорювали питання про зміну виборчої системи. В. Новинський, зокрема, заявив, що фракція «Опозиційний блок» виступає за проведення виборів до Верховної Ради за новою системою, яка виключає мажоритарну складову як джерело корупції. «Вибори повинні пройти виключно на пропорційній основі», – сказав лідер Опоблоку, не уточнюючи про відкритість чи закритість виборчих списків.

Глава фракції «Самопоміч» О. Березюк і «Радикальна партія» О. Ляшко запропонували винести на голосування вже зареєстрований виборчий законопроект про пропорційну виборчу систему із закритими списками. За закриті списки виступила також Ю. Тимошенко, яка висловилася також і за повернення імперативного мандата, «щоб фракції не перекупували “тушок” по 3–5 млн дол.».

За пропорційну систему з відкритими списками виступили в депгрупі «Відродження». «Ми підтримуватимемо, якщо буде на те згода, закон про відкриті списки, який був прийнятий у першому читанні, якщо він буде

доопрацьований на зниження бар'єру до 3 %», – заявив лідер депутатської групи В. Хомутич.

Були готові голосувати за відкриті списки й представники депгрупи «Воля народу». Але на консультаціях з Президентом і депутатами лідер групи Я. Москаленко визнав, що «шанси в другому читанні прийняти Виборчий кодекс нульові. Тому прийняття нової якісної виборчої системи – завдання вже нового парламенту», – резюмував він.

Натомість присутня на консультаціях глава ЦВК Т. Сліпачук беззастережно радила не вносити зміни до Закону України «Про вибори народних депутатів». На її переконання, після припинення повноважень Верховної Ради не варто приймати будь-які серйозні закони, тому що вони будуть спірними щодо легітимності (URL: <https://kr.ua/politics/638992-konsultatsyy-zelenskoho-s-narodnymy-deputatamy-vse-tainy-stenohrammy>).

Президентські ініціативи на зустрічі озвучив глава АП А. Богдан. Він повідомив депутатам, що в команді В. Зеленського після консультацій з міжнародниками і юристами є позиція – скасувати мажоритарку. Реалізувати це, за словами А. Богдана, можна двома шляхами: прийняти в другому читанні Виборчий кодекс, що, як показали консультації, нереально, або внести зміни до чинного закону про вибори народних депутатів у частині скасування мажоритарної системи, переходу до пропорційної системи із закритими списками й зниження прохідного бар'єру з 5 до 3 %.

За підсумками консультаційного засідання вдалося досягти компромісу лише в тому, що потрібно скликати позачергове засідання Верховної Ради і вносити зміни до виборчого законодавства. Який законопроект розглядатимуть депутати, на цій зустрічі так і не було вирішено.

Після консультацій з главами фракцій В. Зеленський підписав указ про проведення дострокових виборів 21 липня. Однак 22 травня Верховна Рада відмовилася розглядати законопроект Президента В. Зеленського про зміну системи виборів народних депутатів. Парламентарі навіть не включили документ до порядку денного сесії, оскільки за це проголосувало лише 92 депутати за необхідних 226 (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/rada-vidmovilasya-rozglyadati-zakonproekt-zelenskogo-pro-vibori.htm>).

У команді В. Зеленського зазначили, що через бойкот ВР позачергові вибори пройдуть за старим законодавством, тобто за змішаною виборчою системою. Після публікації у виданні «Голос України» 23 травня Указ Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» набув чинності.

Фракція «Народний фронт» одразу почала збір підписів своїх членів під поданням до Конституційного Суду щодо відповідності Указу Президента про дострокові вибори Конституції України. Члени фракції закликали народних депутатів усіх фракцій «невідкладно долучитися до підписання подання». «Ми твердо заявляємо про те, що підписання цього подання є політичним і громадянським обов'язком кожного члена парламенту, оскільки йдеться про факт порушення Конституції найвищою посадовою особою

держави – Президентом України... Переконані, це іспит державницьких сил на здатність захистити країну від правового безчинства й руйнування основ державності. Сьогодні незаконно розпускають парламент – завтра здадуть частину території України чи дозволять російським військам перебувати у Донецьку чи Луганську, як це свого часу зробив Янукович Харківськими угодами, забезпечивши плацдарм російській армії для окупації Криму», – ідеться у зверненні (URL: http://nfront.org.ua/news/details/zaklikayemo-deputativ-vsih-frakcij-stati-na-zahist-konstituciyi-zayava-narodnogo-frontu?fbclid=IwAR0qEe2JeTR9fgbdh-lMsgNMs-lzR_Yp19mB9gMpxM6-bwhCbLUezWarxow).

Народні депутати 24 травня звернулися до Конституційного Суду України про визнання Указу Президента В. Зеленського про розпуск Верховної Ради неконституційним. Таке звернення підтримало 62 парламентарі, серед яких більшість представники фракції «Народний фронт». «Ми вважаємо, що він (В. Зеленський. – Прим. авт.) прямо й очевидно порушив Конституцію, розпустивши парламент у чітко визначений Конституцією 30-денний термін формування коаліції», – заявив депутат від «Народного фронту» А. Тетерук (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/teteruk-konstytuciinyi-sud/29961204.html>).

Відомі фахівці з конституційного права 30 травня звернулися до Конституційного Суду з відкритим зверненням, у якому навели аргументи на користь неконституційності Указу Президента України В. Зеленського «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 21 травня 2019 р. Як ідеться у зверненні, видавши цей Указ, Президент порушив ряд положень Конституції. Ініціатори звернення наголошують, що В. Зеленський на момент видання Указу (21 травня 2019 р.) не мав законних підстав оголошувати про розпуск Верховної Ради. Звернення підписали В. Василенко, доктор юридичних наук, професор Києво-Могилянської академії, Надзвичайний і Повноважний Посол; М. Козюбра, суддя Конституційного Суду України (1996–2003), професор Києво-Могилянської академії; В. Шишкін, суддя Конституційного Суду України (2006–2015); О. Березюк, голова Українського юридичного товариства; І. Коліушко, голова правління Центру політико-правових реформ; Ю. Кириченко, член правління Центру політико-правових реформ і ради «Реанімаційного пакета реформ» (URL: <https://prm.ua/chomu-ukaz-zelenskogo-pro-dochasni-vibori-parlamentu-nekonstitutsiyniy-vidomi-pravniki-nadali-analiz>).

Указ В. Зеленського про розпуск Верховної Ради намагаються оскаржити і у Верховному Суді. Там зареєстровано три позови, у яких оскаржується рішення Президента України. Автори позовів просять визнати Указ протиправним і нечинним. Зокрема, про оскарження президентського Указу повідомив координатор громадянського руху «Спільна справа» О. Данилюк. «“Спільна справа” оскаржила незаконний Указ Зеленського про розпуск Верховної Ради до Верховного Суду України. Вибори мають

відбуватися за відкритими списками й кандидати мають подавати декларації, пане Зеленський», – написав О. Данилюк у Facebook (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oskarzhennya-ukazu-pro-rozpusk-rady/29959678.html>).

Однак Центральна виборча комісія заявила, що оскарження Указу Президента В. Зеленського про розпуск Верховної Ради та призначення позачергових виборів на 21 липня 2019 р. не впливатиме на виборчий процес. Про це на брифінгу в Києві 23 травня заявила голова ЦВК Т. Сліпачук. «Відповідно до чинного законодавства, немає підстав для того, щоб зупинити підготовку проведення виборів. Виборчий процес незворотній», – зазначила вона. Т. Сліпачук додала, що виборчий процес позачергових виборів до Верховної Ради починається з наступного дня після публікації Указу Президента, тобто з 24 травня 2019 р., без прийняття Центральною виборчою комісією будь-якого рішення про його початок (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/protses-nezvorotnij-zyavilasya-reaktsiya-tsvk-na-oskarzhennya-ukazu-zelenskogo-pro-rozpusk-radi.htm>).

Таким чином, парламент восьмого скликання розпущено, незважаючи на сумнівні юридичні підстави, недосконалість виборчого законодавства та неготовність багатьох політичних сил до швидкої виборчої кампанії. ЦВК заявила, що готова та здатна провести позачергові вибори, але зазначила, що і Президент України, і парламент, і політичні партії, і кандидати в депутати, які братимуть участь у виборах, повинні усвідомлювати відповідальність за легітимність усього виборчого процесу та його результату.

Також ЦВК заявила, що існує ряд питань, які потребують додаткового законодавчого врегулювання. Зокрема, Закон України «Про вибори народних депутатів України» містить застарілі положення, які не відповідають іншим чинним законам, неврегульовані положення, а також положення без механізму реалізації, серед яких питання встановлення факту проживання, голосування військовослужбовців, які беруть участь у ООС, подання декларацій та інші моменти.

Крім того, у зв'язку з короткочасністю виборчої кампанії всі процеси вестимуться в прискореному темпі, що може мати свої наслідки. «...Законодавство про державні закупівлі не враховує швидкоплинності виборчого процесу позачергових виборів, який у цьому разі триватиме лише 58 днів. Наголошуємо, що терміни й порядок проведення державних закупівель значно перевищують терміни виборчого процесу, що може унеможливити проведення процедур щодо забезпечення виготовлення виборчих бюлетенів; виготовлення та доставки бланків протоколів про підрахунок голосів, актів та інших документів; транспортування протоколів про підрахунок голосів та іншої виборчої документації від ДВК до ОВК; виготовлення інформаційних плакатів політичних партій; публікації інформації ЦВК та ОВК в регіональних чи місцевих друкованих ЗМІ щодо переліку виборчих округів, формування ОВК і ДВК, а також змін у їхньому складі; реалізації права агітації в друкованих та електронних ЗМІ за кошти державного бюджету в терміни, визначені законом», – перерахувала складні

моменти в виборчій кампанії ЦВК, заявивши, що очікує негайного прийняття відповідних рішень, які дадуть змогу провести позачергові вибори депутатів 21 липня 2019 р. відповідно до законів України та найкращих демократичних європейських практик.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Розпуск Верховної Ради України в оцінках політиків та експертів

В Україні стартувала виборча кампанія до Верховної Ради. Це сталося після публікації Указу Президента України В. Зеленського про розпуск нинішнього парламенту. Щоправда, законність рішення В. Зеленського про розпуск Верховної Ради викликає деякі сумніви – значна частина юристів, політиків, громадських діячів по-різному оцінюють цей крок президента України. Багато хто дотримується точки зору, що парламент так розпускати не можна, адже це може призвести до політичної кризи в країні. Як зазначив політолог В. Фесенко, у рішенні В. Зеленського домінує не юридична, а політична логіка. «Зрозумілим є бажання нового Президента завести швидше у парламент свою партію. Але через юридичні аспекти може бути оскарження», – наголосив політолог (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48334063>. 2019. 20.05).

Соціолог І. Бекешкіна також вважає, що розпуск парламенту спричинить загострення в суспільстві: «Це, звичайно, дуже тривожно, адже не було сказано, на яких юридичних підставах розпускається парламент».

Натомість політолог Ю. Тищенко вважає, що політична криза в Україні вже існує, а Указ про розпуск її лише загострить. «Треба розуміти, що Президент не може просто так взяти і розпустити Верховну Раду», – підкреслила вона. При цьому Ю. Тищенко, як і інші експерти, сумнівається в законності Указу Президента. За її словами, у результаті його видання є питання щодо його легітимності.

Про намір достроково припинити повноваження діючої Верховної Ради В. Зеленський оголосив 20 травня, 21 травня з'явився відповідний Указ, 23 травня нормативний акт було опубліковано й рішення про достроковий розпуск ВР набрало чинності.

Тим часом група депутатів звернулася з поданням до Конституційного Суду та Верховного Суду щодо законності Указу Президента. Ініціаторами звернення до Конституційного Суду є депутати від фракції «Народний фронт». «Ми твердо заявляємо про те, що підписання цього подання є політичним і громадянським обов'язком кожного члена парламенту, оскільки йдеться про факт порушення Конституції найвищою посадовою особою держави – Президентом України», – ідеться в заяві «Народного фронту» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48386401>. 2019. 23.05).

Віце-спікер парламенту І. Геращенко вважає Указ Президента про розпуск парламенту політичним, а не юридичним рішенням, оскільки в

Президента України на сьогодні немає юридичних підстав розпустити Верховну Раду.

З цим погоджується глава фракції «Народний фронт» М. Бурбак. «У Конституції України чітко прописано (у ст. 90) підстави для розпуску Верховної Ради. Жодної підстави я не вбачаю. І тому вважаю, що це більше політичне рішення, для того щоб запустити перевибори Верховної Ради, скориставшись рейтингом. Цілком логічно, що пан Зеленський хоче завести депутатську фракцію у наступну Верховну Раду», – наголосив М. Бурбак (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rozpusk-rady-zakonno-chy-ni/29955049.html>. 2019. 21.05).

Більшість депутатів переконані, що глава держави не мав права розпустити ВР як протягом цього місяця, так і згодом, оскільки, починаючи з 28 травня, залишається менше півроку до закінчення п'ятирічних повноважень парламенту – Основний закон забороняє в цей період дострокові вибори. Вердикт Конституційного Суду щодо президентського Указу про розпуск ВР, очевидно, з'явиться вже після виборів. «Незалежно від рішення суду новий парламент буде легітимним. Однак якщо суд визнає рішення глави держави таким, що не відповідає Конституції, то це може стати підставою для його звинувачень в антиконституційних діях і постановки питання про початок процедури імпічменту. Такий ризик можливий. Але враховуючи, що юристи Зеленського апелюють до факту відсутності парламентської коаліції, яка розпалася не 17 травня, а після виходу з неї ряду фракцій ще в 2016 р., думаю, що нинішній Президент може уникнути неприємних для нього вердиктів», – вважає директор Інституту стратегічних досліджень «Нова Україна» А. Єрмолаєв (URL: <https://www.svoboda.org/a/29963747.html>. 2019. 26.05).

У свою чергу керівник фракції «Батьківщина» Ю. Тимошенко запевняє, що формально коаліції не існувало ще з березня 2016 р., коли фракція О. Ляшка вийшла з коаліції. Відтак В. Зеленський має повне право розпустити парламент.

Із цього приводу політолог М. Басараб зазначив, що Верховна Рада України восьмого скликання має право поборотися за те, щоб вибори були черговими. Його дуже дивують заяви деяких депутатів, які кажуть, що ВР повинна піти у відставку і її давно треба розпустити. «По-перше, є сумнівні підстави для розпуску ВР. По-друге, ми маємо чесно сказати, що це найбільш продуктивний склад за всі роки незалежності. Усі фракції, які становили конституційну більшість, одразу після обрання у 2014 р., завдяки їхній державницькій і прозахідній позиції, ми отримали безпрецедентні рішення», – заявив політолог (URL: https://24tv.ua/tsya_rada_naykrashha_za_vsyu_istoriyu_ukrayini_ekspert_rozkritik_uvav_pozachergovi_vibori_n1158005. 2019. 24.05).

За його словами, можна багато критикувати наших політиків, піддатися на передвиборну істерію про те, що в Україні суцільна катастрофа. «Проте й за висновком багатьох міжнародних організацій ця Рада ухвалила найбільше

патріотичних, державницьких і прозахідних законів за всю історію України порівняно з попередніми скликаннями», – підкреслив М. Басараб.

Експерти наголошують, що Верховна Рада працюватиме до обрання нового складу, а вибори відбудуться, якщо не буде рішення Конституційного Суду про неконституційність Указу Президента. Як зазначають експерти, опублікування президентського Указу автоматично запустило механізм позачергових виборів, які стартували 24 травня і можуть завершитися голосуванням 21 липня (URL: <https://ustymenkooleh.patrioty.org.ua/blogs/hra-u-shashky-abo-iak-zelenskyi-namahaietsia-vziaty-radu--rakhmanin-280671.html>. 2019. 28.05).

Але можуть і не відбутися, оскільки все залежить від Конституційного Суду. Щодо спроби оскаржити Указ № 303/2019 у Верховному Суді, то, на думку деяких експертів, це нереально. Що й було підтверджено судом. Як інформують ЗМІ, Верховний Суд України відмовився відкривати провадження за позовом до Президента України В. Зеленського про визнання протиправним його Указу про розпуск Верховної Ради. У прес-службі поінформували, що ця справа не належить до юрисдикції Верховного Суду. «Верховний Суд прийшов до висновку, що за змістом положень ч. 2 ст. 147, ч. 1 ст. 150 Конституції України перевірка на предмет відповідності Конституції України всіх без винятку правових актів Верховної Ради та Президента належить до повноважень Конституційного Суду», – ідеться в повідомленні (URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20190527-verhovnyj-sud-ne-rozglyadatyme-rozov-pro-skasuvannya-ukazu-pro-rozpusk-rady>. 2019. 27.05).

Суддя Конституційного Суду С. Сас переконаний, що суд з'ясує законність підстав для розпуску. «Треба дивитися і встановлювати факти, чи було припинення коаліції і на якому матеріалі це будується. Але ми чули, що прозвучало на всю Україну. Президент переконаний, що це відповідає Конституції. Подібної ситуації в українській політиці ще не було», – зазначив суддя КС.

Натомість секретар ЦВК Н. Бернацька заявила, що після публікації Указу Президента про розпуск ВР суд уже не зможе зупинити виборчий процес. Така заява була сприйнята неоднозначно, адже, на думку експертів, виборчий процес може зупинити рішення Конституційного Суду, якщо КСУ виявить невідповідність Указу глави держави Основному закону держави.

Тим часом у Центральній виборчій комісії очікують, що Конституційний Суд терміново ухвалить рішення щодо конституційності або неконституційності Указу Президента В. Зеленського про розпуск Верховної Ради – бажано до дня голосування дострокових парламентських виборів, призначеного цим же Указом на 21 липня.

Згодом секретар Центральної виборчої комісії Н. Бернацька пояснила, що Конституційний Суд таки може зупинити виборчий процес, але він розглядає такі подання протягом шести місяців, однак може ухвалити рішення швидше, якщо ідеться про питання, яке є вкрай важливим. Наприклад, скоротити термін розгляду до одного місяця. Для ЦВК дуже важливо, щоб Конституційний Суд якомога швидше розглянув подання

народних депутатів. «У будь-якому разі це рішення ми очікуємо до завершення виборчого процесу і до дня голосування», – наголосила Н. Бернацька (URL: https://24tv.ua/skasuvannya_ukazu_pro_rozpusk_radi_v_tsvk_spodivayutsya_shho_ks_terminovo_rozglyane_tse_pitannya_n1158011. 2019. 24.05).

За її словами, це рішення матиме «правові наслідки». Але зрозумілими для ЦВК вони стануть лише тоді, коли члени комісії побачать юридичну позицію Конституційного Суду: чи дійсно суд вкаже на конституційність чи неконституційність Указу і чи будуть прописані якісь подальші кроки. У такому випадку на підставі ст. 150 і 19 Конституції виборчий процес буде зупинено. Акт, визнаний неконституційним, підлягає скасуванню, що обнулить правові наслідки його прийняття.

4 червня Конституційний Суд України розглянув Указ Президента України про призначення дострокових виборів. Судді вирішили розглядати цю справу «в формі усного провадження». Відкрита частина пленарного засідання Великої палати Конституційного Суду з розгляду цієї справи відбудеться 11 червня.

Як зазначив політолог М. Басараб, «найбільша інтрига нас чекає з розглядом справи у Конституційному Суді». «Я спілкувався з багатьма юристами, і вони не бачать жодних перспектив розглядів позовів до Верховного Суду України. Проте говорять, що ця справа чи цей Указ справді буде розглядатися в Конституційному Суді», – наголосив експерт (URL: https://24tv.ua/rishennya_zelenskogo_pro_rozpusk_radi_mozhut_viznati_nekonstitutsiynim_ekspert_n1158014. 2019. 24.05).

На його думку, уся увага повинна бути прикута до Конституційного Суду України. Разом з тим, як зазначив експерт, перспектива винесення рішення Конституційним Судом про неконституційність Указу Президента В. Зеленського є, якщо судді не керуватимуться політичною доцільністю. Конституційний Суд не може призупинити виборчий процес на період розгляду цього звернення. Але якщо Конституційний Суд за 10 днів чи за місяць винесе рішення про неконституційність Указу, то виборчий процес припиняється. У такому випадку вибори будуть черговими.

Проте, якщо гіпотетичне рішення КСУ про неконституційність президентського Указу буде прийнято після дня голосування, служити приводом для скасування результатів виборів воно не може.

Український журналіст і публіцист В. Портніков вважає, що Президента України В. Зеленського затягують у пастку. Адже причиною можливого майбутнього імпічменту Президента В. Зеленського може стати гучна історія з ініційованими достроковими виборами до Верховної Ради України (URL: <https://znaj.ua/politics/235234-zelenskogo-zatyaguyut-v-pastku-ekspert-poyasnivchim-rozpusk-radi-zagrohuye-prezidentu>. 2019. 27.05).

При цьому В. Портніков переконаний, що дострокові вибори все ж відбудуться. На питання «Що може статися, якщо Конституційний Суд визнає, що Указ про розпуск Верховної Ради є неконституційним уже після виборів?» В. Портніков відповів: «Нічого не станеться. Вибори будуть

такими, що відбулися, депутати приймуть присягу. Єдине, що це може мати наслідки для самого глави держави в майбутньому».

За словами експерта, В. Зеленський вважатиметься людиною, яка порушила Основний закон. І в парламенту буде прекрасна можливість для того, щоб притягнути його до відповідальності в майбутньому. «Мені іноді здається, що В. Зеленського спеціально затягують в цю пастку. Я від багатьох людей, які є опонентами Зеленського, так і його “акціонерів” чую, що він більше року на своїй посаді не пропрацює», – зазначив В. Портніков.

За його словами, порушення Президентом Основного закону, якщо воно буде зафіксовано Конституційним Судом, звичайно, це перший крок до імпічменту. Однак парламент при цьому працюватиме далі.

Експерти намагаються зрозуміти мотивацію розпуску Верховної Ради. На їхню думку, таких причин може бути кілька. Зокрема, чим раніше відбудуться парламентські вибори, тим більше у В. Зеленського шансів «завести» у Верховну Раду максимальну кількість «своїх» депутатів. Адже рейтинг партії «Слуга народу» нині зростає. Проте за чотири місяці можна зробити вдвічі більше помилок, ніж за два, і цей рейтинг впаде.

За словами експертів, психологи й політтехнологи стверджують, що восени виборці будуть більш невдоволені владою, тому краще провести вибори до ВР в липні, а не в жовтні.

Не варто відкидати й амбіції самого В. Зеленського. Його ставлення до попередньої влади негативне. Він намагається замінити її якнайшвидше. Залишається невизначеним лише те, на кого він змінюватиме колишніх представників влади та чи будуть вони кращими за попередників.

Зарубіжні експерти й політики майже не коментують розпуск українського парламенту, вважаючи це внутрішньою справою України. Натомість вони активно придивляються до нового Президента України й сподіваються на плідну співпрацю з новою владою.

Деякі українські політики заявляли, що Захід обмежить співробітництво з В. Зеленським. Навіть називали ознакою цього від'їзд місії МВФ з України. Але, як виявилось, МВФ готовий продовжувати співробітництво, але вже з новим урядом. Як зазначив В. Зеленський, співпраця триває. «Міжнародний валютний фонд завжди є надійним партнером України в часи, коли ми потребуємо підтримки, і Україна зі свого боку також залишатиметься партнером, що дотримується своїх зобов'язань», – наголосив Президент України (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/05/28/7216423>. 2019. 28.05).

У свою чергу представники Міжнародного валютного фонду заявили, що готові продовжити обговорення подальшої співпраці з Україною, щойно після парламентських виборів буде сформовано новий уряд. До цього будуть постійні консультації щодо формування нового порядку денного реформ. «Ми не бачимо перепон для співпраці. Готові після парламентських виборів, після того як буде сформовано уряд негайно приїхати до Києва та продовжувати переговори щодо того, яким чином надавати нашу підтримку», – зазначив керівник місії МВФ в Україні Р. ван Роден.

Представники західних країн досить позитивно ставляться до нового українського глави держави й готові до більш тісного співробітництва. Зокрема, американський сенатор від Республіканської партії Р. Портман запевнив: «Я продовжуватиму підтримувати вільну й демократичну Україну через відповідну військову, політичну та економічну допомогу США» (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/2/7216858>. 2019. 2.06). За його словами, він зустрічався з новообраним Президентом України В. Зеленським і був задоволений цією зустріччю. «Він прихильний до зміцнення зв'язків з США і протидії російській агресії», – наголосив Р. Портман.

Тим часом, як інформують ЗМІ, Президент України В. Зеленський отримав запрошення відвідати з офіційним візитом США. Це запрошення надійшло від американського президента Д. Трампа в четвер, 30 травня (URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/591056.html>. 2019. 1.06).

Прес-служба Президента України повідомила, що В. Зеленський подякував президенту США Д. Трампу за запрошення здійснити офіційний візит до Вашингтона. В. Зеленський також наголосив, що проект закону про посилення підтримки України, який було презентовано в палаті представників Конгресу США, є важливим сигналом про міцне стратегічне партнерство двох країн. Він подякував США за послідовну підтримку територіальної цілісності України.

Міжнародні партнери України також цінують, що перший візит Президента України В. Зеленського відбудеться до Брюсселя, і наголошують на важливості продовження реформ у країні. «Ми тут для того, щоб більше дізнатися, що новий лідер має намір робити, контакти якого роду ми можемо встановити між ЄС та Україною. Я думаю, що наразі не дуже багато відомо про пріоритети. Ми дійсно цінуємо, що перший візит Президента буде в Брюссель, щоб налагодити контакти з ЄС», – зазначила міністр закордонних справ Швеції М. Вальстрем (URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/590853.html>. 2019. 31.05).

Вона наголосила, що цей візит розглядають як можливість встановити контакти та запропонувати подальшу підтримку Україні в процесі реформ. «Ми хочемо також запитати про те, яке бачення подальшого продовження реформ, зокрема системи правосуддя, боротьби з корупцією. Ми маємо намір показати, що населення відчує переваги, до яких приведуть реформи. Думаю, ми також запитаємо про процеси на Донбасі», – наголосила міністр.

Міністр закордонних справ Польщі Я. Чапутович також наголосив на важливості продовження реформ в Україні. «Це дуже важливий момент, усе у ваших руках, я говорю про українське суспільство, організуватися та продемонструвати Заходу, що ви маєте право думати про те, щоб приєднатися до ЄС, трансатлантичної коаліції, Заходу. Можливо, не прямо зараз, але, можливо, протягом кількох років», – підкреслив Я. Чапутович.

У свою чергу міністр закордонних справ Франції Ж.-І. Ле Дріан повідомив, що Президент України В. Зеленський найближчим часом планує відвідати Париж. Глава МЗС Франції зазначив, що вони з Президентом України вже проаналізували весь спектр українсько-французьких відносин.

«Я почув з боку Зеленського сильне бажання працювати над подальшим посиленням двосторонніх відносин і робити це шляхом конкретних справ у тих сферах, які представляють для нас спільний інтерес», – повідомив Ж.-І. Ле Дріан (URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/590950.html>. 2019. 31.05).

Загалом ставлення до розпуску ВР у політикумі та експертному середовищі України неоднозначне. Більшість констатує, що загалом це позитивний крок, викликаний бажанням надати нового імпульсу реформам у державі, які за старої влади більше імітувалися, ніж здійснювалися. Проте в багатьох залишаються питання щодо легітимності цього кроку.

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перші кадрові призначення Президента В. Зеленського в оцінках політиків, експертів і представників громадськості

Після перемоги В. Зеленського в другому турі президентських виборів значна увага експертів, політиків і громадськості була прикута до перших кадрових призначень новообраного Президента. Уже 21 травня 2019 р. він не лише розпустив Верховну Раду, а й підписав ряд указів щодо звільнень і призначень на ключові посади в країні. Насамперед ідеться про Генеральний штаб Збройних сил України та Адміністрацію Президента.

Перше кадрове призначення Президента В. Зеленського – керівник Генерального штабу. Ним став генерал-лейтенант Р. Хомчак. До цього він очолював штаб сухопутних сил. У 2014 р. командував військом поблизу Іловайська. Після кривавого виходу з оточення, під час якого загинуло понад 300 бійців, у мережі почали з'являтися ролики з критикою дій Р. Хомчака. От тільки думки щодо нього різняться.

Журналіст Ю. Бутусов стверджує, що за Р. Хомчаком тричі відправляли групу з евакуації, але він не покинув воїнів. Зберегти армійську честь, не здавати зброю та прориватися з боєм – саме його рішення. На його думку, багато військових, які пройшли Іловайськ, поважають генерала. Натомість критичні відео в мережі він вважає частиною кампанії з дискредитації бойового командира. «Ті люди, які там були, вони разом з ним ішли на смерть до кінця, чудово розуміючи всю небезпеку. Якщо б не було керування, люди б розсипалися і кожен сам за себе розбігався б на всі боки», – запевнив Ю. Бутусов (URL: https://zik.ua/news/2019/05/23/ekspert_pomityv_u_kadrovyh_pryznachennyah_zelenskogo_balans_interesiv_1577761).

Таку ж думку поділяє й народний депутат України Т. Пастух, який, зокрема, зазначив, що більшість відгуків були про те, що він залишився на позиціях із солдатами, був разом з ними під час виходу і власне на той час продемонстрував стійкість (URL:

https://24tv.ua/neochikuvani_priznachennya_zelenskogo_yak_eksperti_reaguyut_na_novih_lyudey_n1156934).

Військовий експерт К. Машовець має нейтральну думку щодо цього призначення. «З формальної точки зору всі вимоги до рівня компетенції та військової освіти у нього дотримані. Те, що він причетний до подій під Іловайськом, – це зрозуміло, тому що він командував військами в цьому секторі, тому він не міг бути непричетним», – заявив він.

Добрими словами про Р. Хомчака відгукується й міністр оборони С. Полторак.

Політолог В. Фесенко пояснює таке призначення тим, що оборонна сфера – це не та галузь, куди можна завести нові обличчя без досвіду, на відміну від Адміністрації Президента. Тому вибирали з таких кадрів, які вже є в системі.

Інше кадрове призначення В. Зеленського – глава Адміністрації Президента. Президент України на цю посаду призначив свого радника з юридичних питань, юриста партії «Слуга народу» та одного із членів передвиборчого штабу А. Богдана. Відповідний указ було оприлюднено 21 травня.

Це призначення в експертному середовищі також було сприйнято неоднозначно, оскільки, по-перше, А. Богдана окремі оглядачі називають агентом І. Коломойського в команді глави держави, по-друге, за правління В. Януковича він працював в уряді, тому тепер підпадає під закон про люстрацію. Проти А. Богдана «грають» і його багаторічні добрі відносини з колишнім заступником глави АП В. Януковича А. Портновим.

В українському політикумі призначення А. Богдана сприйняли з пересторогою. Міський голова Львова А. Садовий так відреагував на це кадрове рішення Президента: «Я його (А. Богдана. – Прим. авт.) особисто не знаю, але цей шум, який сьогодні є, коли радник Трампа Джуліані, з яким я особисто знайомий, піднімає питання щодо Коломойського, а А. Богдан є його юристом, – то це дуже велике запитання», – зазначив політик ([URL: https://24tv.ua/sadoviy_vidreaguvav_na_pershi_priznachennya_zelenskogo_n1156490](https://24tv.ua/sadoviy_vidreaguvav_na_pershi_priznachennya_zelenskogo_n1156490)).

А. Садовий пояснив, що важливим етапом у президентстві В. Зеленського є перші кадрові рішення. На його думку, нині від Президента очікують дуже «чистих» людей, які не мають жодного стосунку до будь-яких сумнівних речей. «Побачимо, які будуть перші кадрові рішення щодо адміністрації. Мало хто знає, що Президент має підписати 3 тис. кадрових указів – це керівники обласних, районних державних адміністрацій тощо», – додав мер Львова.

Коментуючи це призначення, лідер ВО «Свобода» О. Тягнибок нагадав Президентові В. Зеленському, що він обіцяв піти у відставку, щойно порушить закон. При цьому О. Тягнибок зазначив, що призначення люстрованого А. Богдана главою Адміністрації Президента – пряме порушення закону. Відповідний допис він залишив на своїй сторінці у Facebook. «А. Богдан був урядовим уповноваженим з питань

антикорупційної політики в уряді М. Азарова. А закон про люстрацію забороняє йому обіймати посади в органах державної влади до 2024 р. То в мене єдине питання: чому цю людину призначено главою Адміністрації Президента?! Це ж пряме порушення закону! Пригадується, казав нещодавно тепер уже Президент В. Зеленський: “Якщо порушу закон, то сам піду у відставку”», – зазначив лідер «Свободи» (URL: https://vgholos.com.ua/news/tyagnybok-nagadav-zelenskomu-za-shho-toj-obitsyav-pity-u-vidstavku_986841.html).

Також О. Тягнибок згадав про діалог А. Богдана зі «свободівцем» А. Ілленком в ефірі одного з українських телеканалів: «Під час інавгурації В. Зеленський заявив, що готовий до компромісів з Кремлем. ... Народний депутат, “свободівець” А. Ілленко у прямому ефірі звернувся до новопризначеного глави Адміністрації Президента А. Богдана із запитанням, про які саме компроміси йдеться та чи існують у “команди Зе” червоні лінії у цих компромісах? Відповідь була прогнозованою. Вочевидь, і федералізацію України можна, і амністію московським найманцям, і російську – другу державну, і реінтеграцію Донбасу на умовах Путіна, і так званий референдум про замирення з Московією. Коротше кажучи, капітуляцію... А, зрештою, чого ще можна було очікувати від людини з таким минулим?»

Натомість експерт А. Андрушків вважає, що такі призначення – це продовження серіалу «Слуга народу». «Якщо ви пам’ятаєте, там у владу головний герой приводить фактично людей з вулиці, яким довіряє і в яких він упевнений. Це триває історія, яка була закладена в серіалі, і пропонують людям повірити в неї», – прокоментував він.

Проте окремі експерти не так критично сприймають таке призначення. Так, О. Рибачук, голова й співзасновник ГО «Центр UA», глава Секретаріату Президента України В. Ющенко, коментуючи кадрові призначення в Адміністрації Президента В. Зеленського, зауважив: «Я прочитав біографію А. Богдана й зрозумів, що він дуже добре підходить на цю посаду: і в Кабміні був, заступником міністра, знає різні гілки влади. Але в мене немає жодних сумнівів, що найінтимніші відносини, найбільш довірені, у Президента В. Зеленського будуть з першим помічником, тому що перший помічник – це людина, яка має бути поруч завжди» (URL: <https://hromadske.radio/publications/kadrovi-pryznachennya-v-administraciyi-prezydenta-zelenskogo-komentuye-oleg-rybachuk>).

Політичний експерт В. Гладких висловив думку, що В. Зеленський призначає тих, хто компетентний і кому він довіряє особисто. Зокрема, на його переконання, зв’язок новопризначеного глави Адміністрації Президента А. Богдана з бізнесменом І. Коломойським досить умовний (URL: https://24tv.ua/yaka_nebezpeka_kadrovih_priznachen_zelenskogo_n1156738).

Якщо подивитися на біографію Богдана, то з таким же успіхом можна назвати його людиною Порошенка або Януковича, з якими він теж працював. Вочевидь, він комунікуватиме з Коломойським. Думаю, і Зеленський, і Богдан розуміють, що рухи в бік інтересів Коломойського викличуть питання і резонанс. Це буде для них самогубством», – зазначає В. Гладких.

Що стосується призначення керівником Генштабу Р. Хомчака замість В. Муженка, В. Гладких зазначає: «Руслан Хомчак – кадровий військовий з великим досвідом і високим авторитетом серед військових. Він багато років обіймав керівні посади і в зоні АТО».

Як вважає експерт, головне в призначеннях те, чи ці люди діятимуть в інтересах українського народу й держави, чи почнуть відстоювати власні інтереси? «Є електронні декларації, через які можна відстежити зростання статків кожного з чиновників Зеленського. Якщо ми побачимо, що їхні статки різко збільшилися або ж будуть якісь рішення, які можна буде розтлумачити на користь когось особисто, а не України, тоді треба звертати на це увагу громадськості і вживати заходи», – наголосив В. Гладких.

Сам А. Богдан напередодні призначення, на брифінгу після консультацій Президента з главами фракцій Верховної Ради, заявляв про те, що В. Зеленський має наміри призначити на цю посаду «людину з його найближчого оточення, якій він довіряє» (URL: <https://tsn.ua/politika/glava-administraciyi-prezidenta-1348905.html>). «Так, я справді не маю права обіймати посади, які належать до державної служби, але інші посади я маю право обіймати», – запевняє А. Богдан. Треба зауважити, що очільник АП не є держслужбовцем. «Допомогли» А. Богдану отримати посаду автори закону про державну службу, з якої стараннями колишнього очільника АП Б. Ложкіна було виведено посади глави АП та його заступників – усі вони формально не є державними службовцями (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/05/22/7215729>).

Однак таким чином обійти люстрацію не вдалося, переконує юрист, експерт з конституційного права Ю. Кириченко. «У самому законі про очищення влади написано, що, крім посад державної служби, ці люди не мають права займати посад зокрема глави АП, тому, чисто з точки зору закону, поки закон про очищення влади діє, Богдан не має права займати посаду глави Адміністрації Президента», – запевняє вона (URL: https://zik.ua/news/2019/05/23/ekspert_pomityv_u_kadrovyyh_pryznachennyah_zelenskogo_balans_interesiv_1577761).

Міжнародні оглядачі також відреагували на призначення А. Богдана главою Адміністрації Президента. Зокрема, політичний аналітик з Канади А. Гіць нагадала: «Богдан представляє інтереси Коломойського в справах по ПриватБанку. Олігархічний реванш у повному розпалі!». Західний політолог Т. Кузьо припускає, що такий крок може зашкодити відносинам України із США: «Американсько-українське стратегічне партнерство було у відмінній формі за часів Порошенка, але тепер починає зводитися нанівець. Зеленський призначив адвоката Коломойського своїм начальником штабу, попри те що посол Волкер рекомендував цього не робити». В. Зеленський «проігнорував занепокоєння з приводу його зв'язків з Коломойським, найнявши адвоката олігарха на посаду начальника штабу», – зауважує оглядач видання Financial Times Р. Оларчук. Це посилює занепокоєння західних прибічників України, переконаний він (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29956246.html>).

Водночас В. Зеленський призначив також заступників глави Адміністрації Президента (відповідні укази опубліковано на офіційному сайті Президента України). Ними стали: В. Пристайко, К. Тимошенко, Р. Рябошапка, Ю. Костюк, С. Трофімов (URL: https://24tv.ua/kogo_zelenskiy_priznachiv_na_klyuchovi_posadi_spisok_n1156469).

Зокрема, С. Трофімов став першим заступником глави АП. Це один з найближчих до В. Зеленського людей, який працював виконавчим продюсером студії «Квартал 95». У передвиборному штабі В. Зеленського С. Трофімов був лідером «групи “Кварталу”». У розслідуванні Бігус.info він фігурував як людина, яка «в переписці всередині команди розглядалася як можливий глава АП».

Ю. Костюк також до призначення був одним зі сценаристів і креативним продюсером серіалу «Слуга народу». На початку травня Ю. Костюк розповідав, що з «Кварталу 95» у політику підуть люди, яким довіряє В. Зеленський і в чиїх організаційних здібностях він упевнений. У виборчій команді В. Зеленського Ю. Костюк відповідав за медіа та креатив. В інтерв'ю проекту УП «Чітко інтерв'ю» він так окреслював свої функції в команді В. Зеленського: «Якщо говорити про мою роль – це креатив, медіа, тобто все, де потрібна фантазія. Наприклад, це створення роликів “Слуги народу”, які виконували роль і промотування серіалу й кампанії водночас, інші рекламні ролики, якісь бігборди. У цілому, чим міг допомагати – допомагав» (URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2019/05/22/7215729>).

Ще один із заступників Р. Рябошапка – юрист, експерт з питань антикорупційної політики. За кар'єру встиг попрацювати на різних позиціях при Міністерстві юстиції. Улітку 2010 р. Р. Рябошапка очолив новостворене Бюро з питань антикорупційної політики в Секретаріаті Кабміну, яке ліквідували трохи більше ніж за рік. Після цього до жовтня 2013 р. працював заступником глави департаменту юридичного забезпечення в Секретаріаті Кабміну М. Азарова. Перед Революцією гідності переходить на роботу в Transparency International Україна.

Після зміни влади Р. Рябошапка був якийсь час заступником міністра юстиції. Разом з ще одним нинішнім членом команди В. Зеленського О. Данилюком брав участь у розробленні закону про створення НАБУ. У 2016 р. його було обрано членом Нацагентства з питань запобігання корупції, але через конфлікт з главою НАЗК Н. Корчак у червні 2017 р. подав у відставку. У команді В. Зеленського відповідає за антикорупційний напрям (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/05/22/7215729>).

Серед окремих експертів Р. Рябошапка має непогану репутацію. Зокрема, згаданий вище О. Рибачук зауважує, що новопризначений заступник дуже грамотний, був у НАЗК, потім вийшов звідти. Він «антикорупційна людина», а боротьба з корупцією для нього не риторика (URL: <https://hromadske.radio/publications/kadrovi-pryznachennya-v-administraciyi-prezydenta-zelenskogo-komentuye-oleg-rybachuk>).

Ще одним заступником глави АП став 30-річний медійник «Зе!команди» К. Тимошенко. За фахом він, як і Президент, юрист, однак зазначає, що своє покликання знайшов у телевізійному та кіновиробництві. Працював журналістом на телебаченні, виконавчим директором департаменту подій компанії «Козирна карта», продюсером на кіностудії FILM.UA, продюсером з власного виробництва телеканалу «Інтер».

До призначення був продюсером GoodMedia Production. Знімав соціальні ролики на підтримку армії та волонтерів. Крім того, його продакшн-компанія займалася популяризацією уряду В. Гройсмана. За даними журналістів-розслідувачів, саме GoodMedia створювала В. Зеленському відеоконтент, а сам К. Тимошенко нібито входив у сферу впливу І. Коломойського.

Дипломат В. Пристайко був призначений заступником глави Адміністрації Президента замість О. Зеркаль, яка від посади відмовилася. В. Пристайко був послом України в Канаді у 2012–2014 рр. Також він обіймав посаду заступника міністра закордонних справ у 2017 р. та очолював місію України при НАТО з 2017 р. (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prystayko-zastupnyk-bogdana/29956951.html>).

Помічники та радники Президента України також були серед перших призначень В. Зеленського. Першим своїм помічником він призначив співзасновника студії «Квартал 95» С. Шефіра. Це один з найближчих до Президента членів «Зе!команди», один з лідерів виборчого штабу та один з небагатьох, чия причетність до кампанії В. Зеленського не приховували від суспільства.

Журналісти Bihus.info, аналізуючи листування соратників В. Зеленського, зробили висновки, що брати Шефіри очолювали одну з груп впливу – «кварталівську». С. Шефір, імовірно, вирішував у штабі фінансові питання, саме його називали одним з найбільш імовірних кандидатів на посаду глави АП.

Ще одним помічником Президента став А. Єрмак – 48-річний продюсер, юрист-міжнародник з понад 20-річним адвокатським стажем. Освіту здобув у КНУ ім. Т. Шевченка, був засновником і директором «Міжнародної правничої компанії», яка працює у сфері захисту прав інтелектуальної власності та авторського права.

Згідно з даними сайту «Посіпаки», упродовж п'ятого-сьомого скликань Верховної Ради був помічником у нардепа від Партії регіонів Е. Тедеева.

Також В. Зеленський призначив 21 травня своїм позаштатним радником М. Федорова, який був творцем мережі «власних медіа» кандидата В. Зеленського. Саме він відповідав за створення й просування каналів у всіх соцмережах: YouTube, Instagram та Facebook, Telegram. М. Федорова призначено радником поза штатом, що фактично відповідає його більш раннім заявам про те, що він не планує йти в політику. Під час виборів відзначився тим, що з порівняно невеликим бюджетом зумів організувати якісну діджитал-кампанію, завдяки якій у тому числі В. Зеленський значно

переважав конкурентів у роботі із соцмережами (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/05/22/7215729>).

Представником Президента у Верховній Раді та своїм радником В. Зеленський призначив Р. Стефанчука. Доктор юридичних наук, проректор з наукової роботи вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України, у штабі В. Зеленського був ідеологом виборчої програми кандидата. У коментарі «Громадському» Р. Стефанчук розповідав, що познайомився з В. Зеленським ще в студентські роки, коли обоє грали в КВК.

У Верховній Раді шостого скликання Р. Стефанчук був помічником на той момент депутата від «НУ-НС» А. Матвієнка. Також був радником першого віце-прем'єра С. Кубіва.

А. Геруса своїм указом В. Зеленський призначив представником Президента в Кабінеті Міністрів. У 2019 р. він був представлений як член команди кандидата на пост Президента В. Зеленського. На сьогодні А. Герус є лобістом зниження тарифу на енергетику для промисловості, також активно виступає проти формули «Роттердам+», яка, за даними журналістів, є схемою збагачення олігарха Р. Ахметова. Під час Революції гідності А. Герус координував акції протесту під житловим комплексом One Hyde Park, де розташована квартира Р. Ахметова в Лондоні (URL: https://24tv.ua/ukrayina_tag1119).

Треба зауважити, що Президент В. Зеленський своїми указами також перепризначив окремих діючих посадовців. Так, він звільнив і знову призначив на посаду уповноваженого Президента з прав людей з інвалідністю В. Сушкевича та уповноваженого Президента з питань реабілітації учасників бойових дій В. Свириденка.

Ще одне малопрогнозоване кадрове рішення новообраного Президента стосувалося скасування двох указів свого попередника П. Порошенка щодо кадрових призначень у Нацраді з питань телебачення та радіомовлення. Колишній Президент здійснив ці перестановки на початку травня, це викликало бурхливу реакцію, адже за термінами це призначення мав би здійснити вже новий Президент (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48393685>).

Спочатку В. Зеленський підписав указ про скасування звільнення Ю. Артеменка з посади члена Нацради. Одразу після цього скасував і призначення В. Горковенка, який повідомив у коментарі BBC News Україна, що оскаржуватиме рішення нового Президента. «Він не мав права скасовувати укази. Я ще радитимуся з юристами з приводу подачі позову», – сказав він і додав, що ходитиме на роботу в Нацраду, оскільки вважає своє звільнення незаконним.

Щодо законності цього рішення, то окремі юристи вважають його щонайменше «дивним». Про це, зокрема, заявив голова правління Центру політико-правових реформ І. Коліушко. Він нагадав, що вперше В. Зеленський видав указ про скасування указу щодо призначення О. Зеркаль у свою адміністрацію. Але тоді, за його словами, було коректне формулювання «як нереалізований».

Ситуація з Ю. Артеменком і В. Горковенком, за словами І. Коліушка, інша. «Якщо людина вже перебуває на посаді, то скасування указу про її призначення – це повний абсурд», – зазначає він. Разом з тим, за його словами, може бути певна логіка, якщо йдеться про скасування указу, який було видано з порушенням закону. Це питання мають ще проаналізувати юристи.

Після перестановок П. Порошенка Нацрада так і не змогла провести жодного засідання. О. Герасим'юк, яка виконує обов'язки керівника цього органу, 10 травня не стала відкривати чергове засідання, оскільки вважає звільнення голови Ю. Артеменка неналежним чином оформленим. На її думку, заяву Ю. Артеменка про звільнення за власним бажанням спершу мала розглянути сама Нацрада, а не одразу Президент.

Подальші кадрові призначення В. Зеленського стосувалися посад у силових структурах. Як зауважив директор соціологічної служби «Український барометр» В. Небоженко, демонстративно, публічне «зняття» В. Зеленським під час інавгурації Генпрокурора Ю. Луценка, голови СБУ В. Грицака та міністра оборони С. Полторака говорить про те, що команда Президента побоюється політичних провокацій прихильників колишнього Президента П. Порошенка.

«Якщо ситуація така серйозна, то армія, спецслужби і прокуратура повинні якомога швидше отримати лояльних до нового Президента керівників. Бо добре видно, що П. Порошенко, який похмуро сидів на інавгурації В. Зеленського, ніяк не може залишити Україну в спокої і буде свої плани на повернення», – вважає В. Небоженко (URL: https://24tv.ua/komanda_zelenskogo_sklad_komandi_prezidenta_ukrayini_shho_ts_e_oznachaye_n1156722).

У цьому контексті окремі експерти розглядають призначення Р. Хомчака замість В. Муженка, який себе проявив однозначною підтримкою П. Порошенка.

На роботу в СБУ В. Зеленський призначив свого друга дитинства. Указом Президента 22 травня І. Баканов став першим заступником голови СБУ, а саме начальником Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління СБУ. Це означає, що до призначення глави служби саме І. Баканов повністю відповідатиме за її діяльність (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/faces-of-the-team-of-vlodymyr-zelensky/29957007.html>).

Свого часу він був юристом «Кварталу 95», а з 2013 р. її керівником. Політична ж кар'єра І. Баканова розпочалася в грудні 2017 р., коли у Мін'юсті України було зареєстровано партію «Слуга народу», очільником якої він є.

Це призначення в експертному середовищі було сприйнято досить неоднозначно. Політолог В. Фесенко вважає, що на сьогодні І. Баканов виконуватиме роль «смотрящего», контролера, супервайзера в Службі безпеки України, фактично він буде політичним керівником. Крім того, експерт О. Гарань наголошує, що призначення першого заступника СБУ

викликає подив, бо такі люди не мають досвіду (URL: https://24tv.ua/neochikuvani_priznachennya_zelenskogo_yak_eksperti_reaguyut_na_novih_lyudey_n1156934).

Журналіст Л. Волошина вважає, що призначення В. Зеленським першого заступника голови Служби безпеки України та начальника Генерального штабу Збройних сил України є демонтажем влади. «Ми бачимо повністю демонтаж влади. Перший заступник голови СБУ та начальник Генштабу призначені з порушенням Конституції. Їх мають подавати міністр оборони та голова СБУ. Ці дві посади нелегітимні. Ми бачимо, що через кілька тижнів може не залишитися жодної людини, яка працювала би в рамках українського законодавства та Конституції. Це хаос», – заявила вона (URL: <https://prm.ua/kadrovi-priznachennya-zelenskogo-tse-demontazh-vladi-v-ukrayini-zhurnalist>).

Одним з наступних призначень Президента В. Зеленського стало призначення О. Данилюка секретарем РНБО. Указ про призначення було підписано 28 травня. Раніше глава Адміністрації Президента А. Богдан заявив, що бачить О. Данилюка на посаді секретаря РНБО та вважає його фахівцем, що зможе провести ряд необхідних реформ (URL: <https://ua.112.ua/polityka/zelenskyi-pryznachyv-danyliuka-sekretarem-rnbo-493653.html>).

Раніше О. Данилюк представляв В. Зеленського на переговорах з Міжнародним валютним фондом. До цього в ЗМІ з'являлася інформація про те, що О. Данилюк розглядається як кандидат на пост глави МЗС. До роботи на держслужбі він працював у міжнародній консалтинговій компанії McKinsey & Company в Лондоні та Москві. За часів президентства В. Януковича О. Данилюк був його позаштатним радником й очолював Координаційний центр з упровадження економічних реформ. Після Революції гідності О. Данилюк став членом команди П. Порошенка, спочатку як представник Президента в уряді, потім як заступник глави АП. У 2016 р. при формуванні уряду В. Гройсмана О. Данилюку доручили посаду міністра фінансів. У 2017 р. у міністра ускладнилися відносини з П. Порошенком і В. Гройсманом, а в червні 2018 р. Верховна Рада відправила О. Данилюка у відставку (URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2019/05/28/7216401>).

Серед політиків та експертів це призначення викликало певний подив. Народний депутат України С. Власенко вважає, що таке рішення не є помилкою, але варто було б призначити іншу людину (URL: https://zik.ua/news/2019/05/23/vlasenka_zdyvuvало_pryznachennya_danylyuka_sekretarem_rnbo_1577775). Коментуючи перші кадрові призначення Президента В. Зеленського, С. Власенко зазначив, що особисто він є прихильником професійних людей на високих державницьких посадах. «...Данилюка я знаю. Так, у нас на посаді секретаря РНБО і лікарі були, але в цей період президенти напряду керували РНБО. Навіть при Турчинові РНБО керував Порошенко. А тут ситуація трошки інша. У нас не зовсім досвідчений Президент. Його обирали саме тому, що він не зовсім досвідчений. От тепер ми маємо і не зовсім досвідченого секретаря РНБО. Його єдина перевага

полягає в тому, що в нього є гарні відносини з міжнародними експертами й політичним середовищем. Я не кажу, що це помилка, але я би діяв по-іншому. Я би призначав іншу людину. І якби у мене запитали поради, я би порадив когось іншого», – додав С. Власенко.

Прокоментував С. Власенко й призначення І. Баканова. На його думку, керівні посади в Службі безпеки України повинні отримати ті люди, які там працювали. «Я вважаю, що спецслужби – це тонка річ. Я не знайомий з І. Бакановим, я не можу його охарактеризувати, я не знаю, наскільки він обізнаний у цій царині, але я думаю, що людина, яка не працювала в системі СБУ, не зможе ефективно управляти цим органом», – підкреслив нардеп.

Президент В. Зеленський знайшов заміну й керівнику УДО В. Гелетею та призначив його начальником військового О. Оцерклевича. Відповідний указ В. Зеленський підписав 29 травня. О. Оцерклевич – учасник бойових дій на Донбасі. У 2016 р. його було нагороджено орденом Б. Хмельницького III ступеня. В АП зазначили, що рекомендації щодо кандидатури О. Оцерклевича Президент отримав від нинішніх офіцерів, а також від ветеранів, волонтерів і журналістів (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/05/29/7216532>).

«Олексій “Купол” Оцерклевич став відомим завдяки військовій хитрості, яка дозволила провести без жодного пострілу ротацію наших військових і добровольців у ДАПі – просто на очах у ватажка російських найманців Мотороли... Водночас він принципово відстоював інтереси бійців у суперечках з керівництвом, через що не мав прихильності з боку пострадянських генералів», – кажуть в адміністрації В. Зеленського.

Іншими своїми указами Президент В. Зеленський призначив заступників начальника Управління держохорони. Так, першим заступником начальника УДО став В. Штучний, а М. Донця було призначено заступником начальника управління, начальником Служби безпеки Президента України Управління державної охорони (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2710852-zelenskij-priznaciv-zastupnikiv-nacalniku-upravlinna-derzohoroni.html>).

Загалом же, аналізуючи перші призначення Президента В. Зеленського, експерти доходять висновку, що вони цілком збалансовані. Зокрема, політолог В. Фесенко так прокоментував кадрові рішення: «Баланс інтересів! А. Богдан – керівник, але навколо переважно люди з “Кварталу”. Треба розуміти, що група, яка має найбільшу довіру у В. Зеленського, найбільш близькі до нього – це “кварталівці”, його партнери по “Кварталу”, його друзі переважно» (URL: https://zik.ua/news/2019/05/23/ekspert_pomityv_u_kadrovyh_pryznachennyah_zelenskogo_balans_interesiv_1577761).

За словами В. Фесенка, ці кадрові рішення свідчать про розподіл сфер впливу. Так, уже сьогодні можна говорити, які групи будуть найбільш впливовими в країні. «Призначення в Адміністрацію Президента показали розподіл впливу. Найбільше впливу буде в групі “Квартал 95”, яка є найближчою до В. Зеленського. Це нормально, природно, адже фактор довіри залишається головним фактором у будь-якій політиці. Крім того,

особистий вплив А. Богдана чималий. Для організації роботи Адміністрації Президента це добре. Принаймні на першому етапі. З усіх потенційних кандидатів А. Богдан був найбільш підготовлений. І група лібералів матиме вплив. Але після парламентських виборів усе може помінятися», – зазначає політолог (URL: <https://ukr.segodnya.ua/politics/pervye-naznacheniya-zelenskogo-o-chem-govoryat-eti-kadrovye-resheniya-1272760.html>).

Професор кафедри політології Києво-Могилянської академії, науковий директор Фонду «Демократичні ініціативи» О. Гарань вважає, що серед оточення В. Зеленського є як професіонали, так і люди, компетентність яких викликає сумніви. «Більшість призначень В. Зеленського – це люди, які пов'язані з його попереднім бізнесом. Дуже багато медійників, креативників. Це, на мою думку, не є гарною ознакою. Адміністрація буде креативити чи займатися реальною роботою? Хоча є кілька професіоналів, той же Р. Рябошапка», – говорить О. Гарань.

Свої побоювання щодо відсутності досвіду державного правління в окремих представників оточення Президента В. Зеленського висловив директор Інституту світової політики Є. Магда. «Люди, які прийшли із В. Зеленським, не мають безперервного досвіду державного правління. Вони дивляться на все з позиції ф'южн, з точки зору політичної доцільності. І тепер я думаю, що в нас Банкова стане одним з центрів вироблення не політичних рішень, а новин різноманітної якості», – вважає Є. Магда.

Окремі експерти також вказують на ймовірні зв'язки декого з нових кадрів В. Зеленського з представниками олігархату та «старого» українського політикуму. Так, політолог Т. Березовець розповів про головних «бенефіціарів» виборів і «ниточки» в кадрових призначеннях новообраного Президента. На його думку, основними вигодонабувачами цього процесу є І. Коломойський та С. Львовчкін. Зокрема, креатурами останнього в команді В. Зеленського політолог називає О. Данилюка та Р. Рябошапку.

«Ниточка, що зв'язує О. Данилюка з С. Львовчкіним, чітко простежується з 2010 р. У вересні 2010 р. О. Данилюк очолив Координаційний центр з упровадження економічних реформ, який перебував під прямим патронатом глави АП С. Львовчкіна. Перебував на посаді до лютого 2010 р. У свою чергу Р. Рябошапка в червні 2010 р. був призначений директором новоствореного Бюро з питань антикорупційної політики Секретаріату Кабінету Міністрів України. У лютому 2011 р. Кабмін ліквідував посаду урядового уповноваженого та Бюро з питань антикорупційної політики. З лютого 2011 по жовтень 2013 р. – заступник директора департаменту юридичного забезпечення Секретаріату Кабінету Міністрів України, де, як стверджують джерела, виконував роль “очей і вух” за Азаровим від Льови (С. Львовчкіна. – Прим. авт.). Так що в черговий раз змушений визнати плідність і численні таланти Сергія Володимировича в підкиданні яєць по чужих кошиках. У цьому він чемпіон», – зазначив Т. Березовець (URL: <https://prm.ua/pidkidannya-yayets-u-chuzhi-koshiki-politolog-pro-nitochku-vid-sergiya-lovchkina-do-priznachen-zelenskogo>).

Разом з тим експерти сходяться на думці, що поки судити про те, як працюватиме команда В. Зеленського, зарано.

Отже, як бачимо, Президент В. Зеленський уже з перших днів перебування на посаді почав активно реалізовувати свою кадрову політику. Попри наявну критику з боку експертів, представників українського політикуму та громадськості, на ключові посади він призначає людей, яких добре знає або з якими довелося попрацювати під час виборчої кампанії, у яких він упевнений. Напевно жодне з цих призначень не було сприйняте однозначно, зокрема через відсутність у новопризначених посадовців досвіду або ж «сумнівне» минуле тощо. Проте чи ці люди діятимуть в інтересах українського народу й держави, чи почнуть відстоювати власні інтереси, а також наскільки такі кадрові рішення будуть помилковими чи вдалими, покаже час, і з цим погоджується більшість експертів.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Динаміка обмінного курсу долара США в Україні у 2019 р.: спроба ситуативного аналізу

Долар США посідає особливе місце не лише в українській економіці, а і в українському суспільстві загалом. У 1990-ті роки минулого століття на початку радикальної трансформації українського суспільства долар США не лише в зовнішньоекономічних відносинах України, а й на внутрішньому українському ринку так чи так виконував три основні функції грошей як таких: засобу платежу, засобу заощаджень і мірила вартості (або, як її ще називають, облікову функцію). Але в міру зміцнення національної фінансової системи загалом і національної валюти України зокрема американський долар потроху втрачав своє попереднє значення на внутрішньому ринку України.

Щоправда, у кризові періоди 2008–2009 і 2014–2015 рр. долар США значною мірою поновлював свої позиції як засіб заощаджень і мірило вартості на внутрішньому ринку України. Утім у періоди стабільного економічного розвитку протягом останніх 10–15 років масштаби виконання навіть цих двох зазначених функцій грошей саме на внутрішньому ринку України значно менші, ніж у перше десятиліття незалежності України. Підкреслимо, що все наведене вище стосується позицій долара США як грошового інструмента лише на внутрішньому українському ринку. У зовнішньоекономічній діяльності України позиції американського долара непохитні та в цій праці не є предметом аналізу.

Водночас, попри згадані вище втрати своїх позицій щодо виконання функцій грошей на внутрішньому ринку України, долар США (насамперед динаміка його обмінного курсу до гривні) й донині зберігає свою роль

надзвичайно важливого інформаційно-психологічного індикатора, що сигналізує про вірогідні напрями розвитку доволі широкого спектра соціально-економічних процесів в Україні. Саме тому ЗМІ регулярно певною мірою звертають увагу на динаміку обмінного курсу гривні до долара.

Причому моніторинг вітчизняних ЗМІ свідчить, що зміна курсу долара США в Україні нині дедалі більше стає предметом уваги журналістів. Журналісти різних видань констатують, що останнім часом долар в Україні слабшає, а гривня відповідно зміцнюється. І це при тому, що навіть у Державному бюджеті на 2019 рік передбачено зростання курсу долара США по відношенню до гривні. Цілком природно, що нинішня ситуація на українському валютному ринку викликає певний інтерес щодо перспектив її подальшого розвитку. Тому спробуємо проаналізувати це питання дещо детальніше, з урахуванням того ймовірного впливу, який може справити на динаміку обмінного курсу долара США в нашій державі зміна Президента України та вибори до Верховної Ради.

Подібні політичні події в Україні нерідко супроводжуються певним зміцненням американського долара через зростання попиту на нього. Це пов'язано з прагненням підприємств і населення так чи так підстрахуватися в плані збереження своїх заощаджень на випадок якихось політичних катаклізмів. Однак останнім часом обмінний курс гривні до долара зростає, тобто американська валюта в Україні слабшає. На перший погляд, це суперечить деяким усталеним стереотипам, а також очікуванням принаймні тієї частини українців, які, готуючись до закордонних подорожей, починають купувати іноземну валюту. Доречно зауважимо, що результати цього аналізу курсу долара США в Україні потенційно дають змогу оцінювати перспективи зміни обмінних курсів інших іноземних валют, наприклад євро, в Україні через їхні крос-курси до американського долара.

Для адекватного оцінювання причин нинішнього послаблення долара в Україні спочатку вдамося до короткого ретроспективного аналізу. Такий аналіз свідчить, що після зупинки останнього стрімкого знецінення гривні в I кварталі 2015 р. та її подальшої відносної стабілізації щорічна динаміка курсу долара США в Україні почала поступово набувати конфігурації з певними ознаками циклічності. Зокрема, щорічно найнижчі курси долара США в Україні у 2015–2018 рр. спостерігалися у весняно-літній період з деякими відхиленнями початку й кінця такого періоду. Тобто початок такого періоду, як правило, припадав на квітень – травень, а кінець – на липень – серпень. Що ж стосується початку й кінця відповідних років, то вони вирізнялися більш високим курсом долара, ніж у весняно-літній період цього ж року.

Така циклічність щорічної динаміки курсу долара США в Україні пов'язана насамперед з режимом зовнішньоторговельних операцій українських підприємств та їх оподаткуванням протягом року. Зокрема, ідеться про надходження в Україну виручки від експорту продовольчих товарів і сировини для їх виробництва, витрат вільноконвертованої валюти на імпорт енергоносіїв, особливо природного газу, сплата податків

суб'єктами зовнішньої торгівлі тощо. Однак певні чинники, що впливають на формування обмінного курсу долара на українському ринку, безумовно, мають ациклічний характер, як, наприклад, деякі зовнішні запозичення та сплата відсотків за ними.

Попри те що динаміка курсу долара США в Україні загалом визначається за результатами торгів безготівковою валютою на міжбанківському ринку, де діють підприємства, важливе соціально-психологічне значення для функціонування вітчизняного валютного ринку має також ситуація у його готівковому сегменті, де здійснюється купівля-продаж іноземної валюти населенням (домогосподарствами). Як зазначалося вище, після зупинки останнього стрімкого знецінення гривні в I кварталі 2015 р. та її подальшої відносно стабілізації, щорічна динаміка курсу долара США в Україні почала поступово набувати конфігурації з певними ознаками циклічності. При цьому протягом деякого часу зберігалися доволі помітні відмінності в режимах функціонування безготівкового та готівкового сегментів українського валютного ринку. І це цілком природно, оскільки інформаційно-психологічні чинники, що впливають на економічну поведінку населення (домогосподарств), мають вагомі відмінності від такого ж типу чинників, що впливають на діяльність підприємств.

Зокрема, якщо не панічні, то песимістичні настрої в готівковому сегменті валютного ринку діють значно довше, ніж у його безготівковому сегменті. Це проявилось в тому, що обсяги купівлі населенням американського долара та іншої вільноконвертованої валюти (ВКВ) у рази (в окремі місяці 2015–2016 рр. – у 9–10 разів) перевищували обсяги їх продаж. І це до відкриття безвізового режиму з ЄС для громадян України. Зазначене перевищення обсягів купівлі долара США та іншої ВКВ над обсягами їх продажів було обумовлено прагненням населення до заощаджень у валюті, яка не знецінюється порівняно з гривнею, та погашенням раніше взятих кредитів в іноземній валюті.

Після відкриття безвізового режиму з ЄС у 2017 р. обсяги як купівлі, так і продажу іноземної валюти населенням України, включаючи долар США, зросли й стали більш збалансованими. Однак за таких обставин навіть у «пік» туристичного сезону обсяги купівлі-продажу готівкової іноземної валюти не перевищували 20 % від обсягів купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України. Тобто соціально-психологічний вплив, який справляє торгівля готівковим долларом США на український валютний ринок більша за її суто економічний вплив. Імовірно, що врахування відповідних настроїв населення великими суб'єктами валютного ринку може на короткий період лише прискорити або ж сповільнити зміни курсу долара, але не може безпосередньо радикально впливати на загальну тенденцію зростання чи зниження долара США в Україні. Однак врахування самої по собі динаміки попиту населення на долар та інші ВКВ є важливим соціально-психологічним чинником та/або індикатором ряду економічних процесів, наприклад інфляції, і може бути предметом окремого аналізу.

Водночас аналіз статистичних даних і відповідних повідомлень ЗМІ дає доволі вагомі підстави припускати, що у 2019 р. поки повторюється тренд циклічної динаміки курсу долара США в Україні аналогічній тій, що спостерігалася у 2016–2018 рр. До таких висновків підштовхує не лише аналіз обмінного курсу долара США в Україні за січень – травень 2019 р., а й ознайомлення з відповідними аналітичними матеріалами Національного банку України.

Зокрема, як зазначали фахівці НБУ, аналізуючи платіжний баланс України, у березні 2019 р. дефіцит поточного рахунку платіжного балансу очікувано розширився порівняно з лютим (до 0,7 млрд дол.) на тлі планових виплат відсотків за реструктуризованими облігаціями зовнішньої державної позики, але залишився на рівні березня попереднього року. Водночас від'ємне сальдо торгівлі товарами звузилося до 0,8 млрд дол. Експорт товарів зростав стійкими темпами (7,1 % у розрахунку рік до року) завдяки значним обсягам поставок зернових культур і відновленню зростання експорту окремих видів металургійної продукції. Зростання імпорту сповільнилося (до 6,7 % у розрахунку рік до року) через стрімке зниження темпів зростання імпорту наземних транспортних засобів на тлі завершення в лютому пільгового режиму розмитнення автомобілів з іноземною реєстрацією та подальше зниження енергетичного імпорту як за рахунок цін, так і фізичних обсягів. Надходження за фінансовим рахунком у березні (1,3 млрд дол.) значно перевищили дефіцит поточного рахунку та були забезпечені державним сектором. Серед джерел припливу капіталу до державного сектору були отримання фінансування під гарантії Світового банку (0,6 млрд дол.), дорозміщення державних боргових цінних паперів (0,4 млрд дол.) та інвестиції нерезидентів у гривневі облігації внутрішньої державної позики (далі – ОВДП) (0,3 млрд дол.). Чисті залучення приватного сектору були близькими до нуля через значні виплати за єврооблігаціями банківського та реального секторів. Додатне сальдо платіжного балансу (0,7 млрд дол.) дало змогу збільшити міжнародні резерви станом на кінець березня до 20,6 млрд дол., або 3,4 місяця майбутнього імпорту, незважаючи на планові виплати за кредитами МВФ.

Вартість ринкових ресурсів упродовж квітня визначали попередні рішення щодо збереження ключової ставки незмінною. Так, дохідність гривневих ОВДП у квітні порівняно з березнем практично не змінилася, крім паперів терміном до шести місяців, дохідність за якими знизилася через високий попит на них.

На валютному ринку в квітні зберігалася сприятлива ситуація. Пропозиція іноземної валюти від клієнтів банків переважала попит на неї, зокрема, завдяки рекордному припливу іноземних портфельних інвестицій у гривневі ОВДП. У результаті на валютному ринку впродовж більшої частини місяця превалював ревальваційний тренд – гривня зміцнилася на 2,3 % місяць до місяця (м/м) до долара США та 3,1 % м/м до євро. При цьому Національний банк здійснював інтервенції на валютному ринку з метою поповнення міжнародних резервів і згладжування надмірних коливань на

ринку. За підсумками місяця додатне сальдо операцій НБУ на валютному ринку становило майже 300 млн дол. Таким чином, стан платіжного балансу України поки доволі сприятливий для стабілізації чи навіть зниження курсу долара США в Україні.

З іншого боку, майбутні зміни внутрішніх і зовнішніх соціально-політичних та економічних чинників неодмінно впливатимуть на динаміку курсу долара США в Україні вже у 2019 р. Наприклад, специфіка розвитку вітчизняної економіки у 2019–2021 рр. полягає в тому, що цей процес відбуватиметься за умов, коли Україна повинна буде погашати великі суми зовнішніх боргів. Причому на динаміку курсу долара США в Україні впливає процес виплати валового зовнішнього боргу, а не лише державного боргу.

За даними прес-служби НБУ, Україна має виплатити у 2019 р. за валовим зовнішнім боргом 15,7 млрд дол. США в еквіваленті. Причому у другому півріччі загальна сума виплат за валовим зовнішнім боргом перевищить 6,4 млрд дол. Причому більше третини зовнішніх боргових виплат у 2019 р. припадало на державний зовнішній борг. І хоча значна частина виплат цього боргу вже зроблена, однак суми, що залишаються до сплати, теж вельми відчутні для золотовалютних резервів України.

Як розповів НВ бізнес-керівник аналітичного департаменту Concorde Capital О. Паращій, за внутрішніми боргами до кінця 2019 р. Мінфіну потрібно виплатити 2 млрд дол. і 0,54 млрд євро за облігаціями внутрішньої державної позики та 1,2 млрд дол. за ОВДП у 2020 р. «За зовнішніми зобов'язаннями України потрібно буде виплатити до кінця цього року 1,3 млрд дол. за єврооблігаціями і 0,8 млрд дол. за позиками МВФ. У наступному році – 1,4 млрд дол. перед МВФ і 3,6 млрд дол. за єврооблігаціями», – зазначив аналітик. Загалом, за оцінками головного економіста Dragon Capital О. Белан, Україні потрібно 11 млрд дол. на погашення боргів у найближчі 2,5 років, з них приблизно половина приватним кредиторам, решта – міжнародним партнерам, таким як МВФ, США і ЄС. «Крім того, потрібно фінансувати дефіцит бюджету і виплачувати внутрішні борги. Загалом річні потреби уряду у фінансуванні становлять 11–12 млрд дол. на рік», – уточнила вона ([URL: https://biz.nv.ua/ukr/finance/shcho-oznachaye-defolt-dlya-ukrajini-naslidki-dlya-krajini-50023765.html](https://biz.nv.ua/ukr/finance/shcho-oznachaye-defolt-dlya-ukrajini-naslidki-dlya-krajini-50023765.html)).

Загалом же виплати за українським зовнішнім боргом цього року сприятимуть підвищенню попиту на долар США в Україні та відповідно зростанню його курсу до гривні.

Також, у зв'язку із закінченням контракту між «Газпромом» і «Нафтогазом України» на транзит російського газу до Європи через Україну та очікуваним вводом в експлуатацію у 2020 р. нових газотранспортних потужностей, що оминають територію нашої держави, постає потреба в закупівлі у 2019 р. ще до початку опалювального сезону значних обсягів природного газу для закачування його у вітчизняні підземні сховища. Зокрема, як зазначають деякі ЗМІ, голова НАК «Нафтогаз України» А. Коболев уже кілька разів заявляв, що до початку опалювального сезону до

підземних газових сховищ потрібно закачати 20 млрд куб. м, тобто приблизно на 3 млрд куб. більше, ніж минулого року. Таке зростання необхідне саме в разі відмови «Газпрому» від транзиту свого газу до європейських держав територією України.

При цьому на початку квітня в «Нафтогазі» відзначали наявність дефіциту грошових коштів розміром 71,3 млрд грн, які планується покрити за рахунок залучення кредитів в українських банках (49,5 млрд грн), випуску євробондів (14,1 млрд грн) і використання залишків власних коштів (7,7 млрд грн). Доцільність розміщення єврооблігацій компанія оцінюватиме ближче до осені. Водночас міністр енергетики США Р. Перрі під час візиту до Києва 20 травня не виключив, що США можуть надати гарантії «Нафтогазу» для випуску єврооблігацій. «Це одне з можливих рішень. Але можуть бути й інші фінансові джерела. Є різні способи фінансування покупки газу», – зазначив він. За словами А. Коболева, «Нафтогаз» може вийти на внутрішній ринок облігацій. «Можливість такого виходу буде зрозуміла ближче до кінця літа», – зазначив він (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/yak-prohodyat-peregovori-gazpromu-i-naftogazu-pro-tranzit-rosiyskogo-gazu-v-yevropu-50022866.html>).

Таким чином, через потребу в більших, ніж минулого року, обсягах закупівлі газу вже найближчим часом потреба «Нафтогазу України» у відповідно більших сумах доларів США зросте. Оскільки ж це відбуватиметься ще до виборів нового складу Верховної Ради та формування нового уряду, то й розраховувати Україні на відносно дешеві долари від Міжнародного валютного фонду, які можуть бути використані для імпорту газу, підстав немає. Значить, «Нафтогазу України» для виконання наведених вище планів з наповнення підземних сховищ газу доведеться купувати на ринку відносно дорожчі долари. Адже зростання попиту на долар США в Україні штовхатиме його курс вгору. З іншого боку, невиконання планів з наповнення підземних сховищ газу загрожуватиме національній безпеці України.

Також впливу іноземної валюти з України восени 2019 р., а отже, і зростанню курсу долара США до гривні може сприяти ситуація на вітчизняному ринку боргових цінних паперів. Адже, як зазначалося вище, у квітні нинішнього року пропозиція валюти на українському міжбанківському ринку була вищою за попит у тому числі й завдяки вкладенням нерезидентів у гривневі державні боргові цінні папери. Але вже в жовтні цього року значна частина означених цінних паперів погашатиметься. Тому є вагомі підстави вважати, що нерезиденти України, тобто іноземні підприємницькі структури, виводитимуть з України принаймні частину своїх коштів, попередньо конвертувавши їх в іноземну валюту, насамперед у долар США. Як наслідок, такі дії підштовхуватимуть курс долара в Україні до зростання.

Опосередковано може впливати на динаміку курсу долара й нинішній розвиток політичних процесів в Україні. Зокрема, перший заступник голови ради Національного банку України Т. Мілованов написав у Facebook, що розпуск Верховної Ради додатково обійдеться платникам податків у 300–400

млн дол., тому що Україні тепер доведеться позичати гроші на міжнародних фінансових ринках під більш високі відсотки, ніж раніше.

За перелічених вище обставин у 2019 р. зниження вартості запозичень у доларах США та інших вільноконвертованих валютах є вельми актуальним для української економіки. Мабуть тому нині в ЗМІ в контексті обрання нового Президента України та майбутніх виборів до Верховної Ради доволі жваво почали обговорюватися перспективи подальшого співробітництва України з Міжнародним валютним фондом. Адже ні для кого не секрет, що саме співробітництво України з МВФ дало змогу свого часу стабілізувати гривню з усіма позитивними наслідками, що випливають із цього для вітчизняної економіки. Але оскільки висловлювання, які озвучували деякі представники команди В. Зеленського під час його передвиборної кампанії, й особливо очікування значної частини населення, пов'язані з особою нового Президента України, так чи так вступають у суперечність із раніше узгодженими умовами співробітництва України з МВФ, то цілком закономірно постають питання щодо умов і можливості такої співпраці в подальшому. Причому те, що співробітництво з МВФ (або ж його відсутність) істотно впливатиме на ситуацію на українському валютному ринку і відповідно на курс долара США, а також інших вільноконвертованих валют в Україні, у фахівців жодних заперечень не викликає.

У результаті в експертному середовищі почало дискутуватися питання щодо можливості України обійтися без подальшого співробітництва з МВФ. Так, О. Устенко, радник Президента В. Зеленського з макроекономічної політики й одночасно виконавчий директор Міжнародного фонду Блейзера, заявив, що Україна в короткостроковій перспективі зможе утримати макрофінансову стабільність без чергового траншу Міжнародного валютного фонду, проте в довгостроковій перспективі країні необхідно продовжувати співпрацю з МВФ. «Щоб покрити виплати за борговими облігаціями, у нас є резерви Єдиного казначейського рахунку і “подушка безпеки” у вигляді понад 20 млрд дол. золотовалютних резервів». Однак Україна на сьогодні не може вийти на зовнішні ринки запозичення капіталу. «Вони дорогі для нас – доведеться платити близько 10 % річних», – зазначив він. Водночас О. Устенко вказав на те, що відсутність співпраці з МВФ не дасть змоги Україні залучити кошти від ЄС і Світового банку. Але, на його думку, «як тільки країна увійде в стадію переговорного процесу про відкриття нової програми, це вже буде позитивним сигналом – і на зовнішніх ринках може знову з'явитися вікно можливостей». Раніше, як повідомляють ЗМІ, О. Устенко заявив, що Україна може домовитися з МВФ про нову програму фінансування після парламентських виборів.

Оцінку, близьку до позиції О. Устенка, висловило міжнародне рейтингове агентство Moody's. Його аналітики вважають, що отримання Україною чергового траншу від МВФ на три місяці пізніше, ніж планувалося, не призведе до істотного погіршення її здатності обслуговувати зовнішній державний борг. Але ситуація з ліквідністю, яка є в розпорядженні уряду, залишається складною, а доступ до світових ринків буде невизначеним.

Зі свого боку міністр Кабінету Міністрів України О. Саєнко під час форуму «Реанімаційного пакета реформ» 22 травня в Києві заявив, що рішення Президента України В. Зеленського про розпуск Верховної Ради може вплинути на співпрацю з Міжнародним валютним фондом.

Водночас О. Паращій, керівник аналітичного відділу ІК Concorde Capital, згадуючи про нинішній обсяг золотовалютних резервів України, коротко висвітлює суть дилеми: «Або МВФ + приватні кредити, або держава знаходить альтернативне фінансування на 18,5 млрд дол. на три роки, або дефолт десь так не пізніше ніж віднині за рік». При цьому він наголошує, що без співробітництва з МВФ золотовалютні резерви України скоротяться до неприпустимого рівня вже наприкінці цього року. До того ж не варто буде розраховувати на успішне розміщення єврооблігацій через втрату довіри потенційних інвесторів, для яких саме співробітництво з МВФ є сигналом щодо надійності відповідних українських цінних паперів.

Подібні оцінки щодо необхідності співпраці України з МВФ висловила й головний економіст компанії Dragon Capital, член Редакційної колегії VoxUkraine О. Білан. За її оцінками, накопичених коштів уряду має бути достатньо, щоб провести всі виплати за зовнішніми боргами до листопада цього року. Точна відповідь, на її думку, залежатиме від кількох важливих факторів, зокрема від динаміки бюджету й попиту на державні облігації з боку внутрішніх інвесторів. Але коштів уряду навряд чи вистачить до кінця року. Адже «в грудні формується практично весь річний дефіцит бюджету. Для його фінансування потрібно буде близько 3 млрд дол. в еквіваленті (за умови, що внутрішні борги вдасться рефінансувати). Залучити такі суми у внутрішніх кредиторів нереально. Єдине джерело – зовнішнє фінансування». На її думку, «щоб уникнути проблем з бюджетом і хвилювань на валютному ринку, угоди з МВФ про нову програму має бути досягнуто в жовтні, у крайньому випадку в листопаді».

Зі свого боку директор прес-офісу МВФ Д. Райс 23 травня заявив, що Міжнародний валютний фонд готовий відновити тісну співпрацю з Україною після виборів до Верховної Ради та призначення нового уряду. Нині місія МВФ продовжує «конструктивні» переговори з українською владою в Києві. «Як тільки новий уряд буде сформовано після виборів (позачергових парламентських. – Прим. авт.), ми готові повернутися до обговорення нашої подальшої співпраці з Україною», – зазначив Д. Райс. Разом з тим він не став коментувати питання, чи представляє ризики для завершення діючої програми Stand-By для України рішення про розпуск Верховної Ради України і відставки уряду.

Глава представництва Європейського Союзу в Україні Х. Мінгареллі заявив, що продовження співпраці України з Міжнародним валютним фондом є однією з умов отримання нашою країною другого траншу макрофінансової допомоги Європейського Союзу в обсязі 500 млн євро.

Тому якщо зробити відповідні розрахунки на базі законодавчо встановлених термінів формування структури нового складу Верховної Ради, урядової коаліції та нового Кабінету Міністрів України, то і виходить, що

умови, необхідні для продовження співробітництва між Україною та МВФ (як це озвучив представник фонду Д. Райс), сформується не раніше жовтня. До цього ще варто додати час на процедури підготовки й затвердження умов співробітництва України з МВФ. Таким чином, вірогідність отримання Україною чергового траншу від МВФ припадає десь на кінець 2019 р. Нагадаємо, що аналогічні дати такої події були присутні в згаданих вище оцінках експертів.

Зі свого боку керівник місії МВФ в Україні Р. ван Роден 28 травня за результатами зустрічі з Президентом України В. Зеленським зазначив: «Ми не бачимо перепон для співпраці. Готові після парламентських виборів, після того як буде сформовано уряд, негайно приїхати до Києва та продовжувати переговори щодо того, яким чином надавати нашу підтримку». Тобто, по суті, на цій зустрічі було підтверджено позицію МВФ, озвучену раніше представником фонду Д. Райсом. На зустрічі також були присутні голова НБУ Я. Смолій та міністр фінансів О. Маркарова.

Водночас треба наголосити, що якби співробітництво України з МВФ тривало би безперебійно, то в травні й листопаді 2019 р. наша держава могла б одержати від МВФ два транші на загальну суму 2,6 млрд дол. Нині в Україні є ймовірність отримати від МВФ лише один транш, до того ж невідомо на яку суму. Тобто навіть за найкращого перебігу подій надходження в Україну вільноконвертованої валюти від МВФ та інших міжнародних фінансових організацій у 2019 р. (це – найдешевші гроші, під низькі відсотки) будуть менші, ніж очікувалося раніше.

Утім досвід президентської кампанії та результати соціологічних опитувань свідчать, що Україну очікує дуже гостра боротьба різних політичних сил за місце в парламенті, склад якого може виявитися політично більш строкатим, ніж нинішній. За таких обставин складно розраховувати не лише на швидке формування структури й керівництва новообраної Верховної Ради та нового уряду, а й не можна виключати ймовірності політичної кризи вже в парламенті нового скликання.

Усе це підвищує вірогідність того, що відновлення співробітництва між Україною та МВФ, разом з отриманням нашою державою відповідних валютних коштів, буде перенесено на наступний рік. Однак, враховуючи необхідність погашення боргів, не виключено, що державі доведеться позичати значні суми коштів на фінансових ринках під більш високі відсотки, ніж кредити від МВФ та інших міжнародних фінансових організацій. Тому не можна відкидати також імовірності того, що в очікуванні подальшого подорожчання закордонних запозичень для України через затримку співробітництва з МВФ та іншими міжнародними фінансовими організаціями суб'єкти підприємництва-резиденти України почнуть збільшувати попит на долар (та й на деякі інші ВКВ), а вітчизняні експортери не поспішатимуть повертати в Україну свою валютну виручку. У випадку такого перебігу подій попит на долар США в Україні може доволі швидко зростати з одночасним зростанням його обмінного курсу.

Причому навколо українських державних запозичень може розгорнутися доволі серйозна міжнародна спекулятивна гра. Не виключено, що й підготовка до неї вже почалася. Адже, на думку відомого крупного українського бізнесмена І. Коломойського, висловлену ним в інтерв'ю всесвітньо визнаному діловому виданню Financial Times, Україні варто взяти приклад з Греції та оголосити дефолт за своїми фінансовими зобов'язаннями. У відповідь на таку його заяву в українських ЗМІ було негайно озвучено ряд заяв від представників органів влади та управління, включаючи представників Президента України, а також експертів про неприйнятність дефолту для України.

Однак треба брати до уваги, що І. Коломойський, даючи інтерв'ю такому всесвітньо визнаному діловому виданню, як Financial Times, мабуть, розраховував вплинути насамперед на міжнародні фінансові ринки, а вже через них і на український фінансовий ринок. Враховуючи чутки, які де-факто функціонують в українському й міжнародному інформаційному просторі, щодо впливу І. Коломойського на Президента України В. Зеленського (чутки ж в усьому світі, навіть незалежно від їх достовірності, є вагомим чинником впливу на функціонування фінансових ринків), після таких його заяв цілком можна було очікувати зниження попиту на українські боргові цінні папери з боку власників вільноконвертованої валюти, насамперед іноземних портфельних інвесторів.

Власне, так і сталося. Українські цінні папери почали дешевшати на тлі заяви бізнесмена І. Коломойського про необхідність дефолту за зобов'язаннями перед міжнародними кредиторами. Про це повідомили LIGA.net в інвестиційній компанії ICU з посиланням на дані Bloomberg за результатами відкриття торгів 28 травня. При цьому треба наголосити, що заява І. Коломойського в інтерв'ю Financial Times про доцільність оголошення Україною дефолту пролунала саме тоді, коли, за інформацією Національного банку, очікується, що первинні розміщення облігацій внутрішньої державної позики України до кінця II кварталу перемістяться на міжнародні торговельні платформи Bloomberg і Refinitiv.

Такі зміни в організації торгівлі українськими ОВДП могли б істотно полегшити їх продаж іноземним інвесторам, збільшуючи надходження іноземної валюти в Україну та зміцнюючи таким чином гривню. Значні резерви для таких операцій є. Адже, згідно з повідомленнями ЗМІ, портфель гривневих ОВДП у власності нерезидентів з початку року зріс з 6,3 млрд до 41,1 млрд грн порівняно з 337,1 млрд грн у НБУ, 259,1 млрд грн – в українських банків, 18,5 млрд грн – у юридичних осіб України і 3,1 млрд грн – в українських фізичних осіб. Однак заява І. Коломойського про доцільність оголошення Україною дефолту може негативно позначитися на дохідності від розміщення українськими ОВДП на міжнародні торговельні платформи Bloomberg і Refinitiv. Це, у свою чергу, сприятиме подорожчанням закордонних запозичень для України та, як наслідок, зростанню курсу долара США й інших ВКВ по відношенню до гривні.

До речі, не виключено, що означена тенденція вже намічається. Адже, за інформацією ЗМІ, протягом тижня після заяви І. Коломойського продаж гривневих ОВДП впав до рекордно низького для останніх місяців рівня, а курс долара США в Україні в цей період зростав.

Тим часом рівень доларизації заощаджень населення знижується, що обумовлено збереженням останніми роками фінансової стабільності української економіки. Так, за інформацією НБУ, доларизація коштів фізичних осіб на їхніх депозитних рахунках у банках України скоротилася за І квартал 2019 р. на 1 в. п. – до 46,3 %. Однак, враховуючи досвід з історії розвитку українського валютного ринку, можна з високим ступенем імовірності очікувати, що в разі стрімкого зростання курсу долара в Україні й населення слідом за суб'єктами підприємництва прагнутиме збільшити обсяги закупівлі долара США. Це, у свою чергу, ще більше підштовхуватиме подальше зростання курсу долара в Україні.

Таким чином, проведений вище аналіз дає підстави очікувати, що нинішнього року період порівняно нижчого курсу долара США в Україні зміниться на його зростання. Але, на відміну від ряду останніх років, таке зростання курсу долара в Україні може розпочатися дещо раніше залежно від термінів проведення виборів до Верховної Ради і їхніх результатів, наприклад наприкінці липня – на початку серпня.

Як саме зростатиме курс долара США в Україні, поки прогнозувати важко. Зокрема, враховуючи затримку з наданням Україні чергового траншу від МВФ, можна припустити, що до кінця 2019 р. курс долара США в Україні зросте до рівня вищого за той, що було закладено в розрахунки при складанні Державного бюджету на 2019 рік і подібних йому прогнозів, тобто перевищить рівень 30 грн/дол. США. До речі, варто згадати, що, за прогнозами Morgan Stanley, оприлюдненими деякими вітчизняними ЗМІ у квітні нинішнього року, навіть без кризових ситуацій до кінця 2019 р. курс гривні знизиться до 30,5 грн/дол. США і до 32,5 грн/дол. США до кінця 2020 р. У разі ж дефолту України масштаб девальвації гривні та інфляцію експерти навіть не бралися прогнозувати. Однак не можна виключати, що девальвація гривні й зростання курсу долара США в Україні у 2019 р. може виявитися ще більшим.

Звичайно, представлений вище сценарій подій на вітчизняному валютному ринку під впливом розвитку внутрішньої економічної та соціально-політичної ситуації в нашій державі має ймовірнісний характер. Але й повністю відкидати вірогідність його реалізації жодних підстав немає. Утім, з іншого боку, не можна відкидати ймовірність сценарію, згідно з яким девальвація гривні та зростання курсу долара будуть меншими. Хоча при цьому немає жодних сумнівів у тому, що до кінця 2019 р. курс долара США в Україні зросте проти його нинішнього рівня *(При підготовці праці було використано інформацію з таких джерел: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний веб-сайт (<http://www.me.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Міністерство фінансів України*

(<https://www.minfin.gov.ua>); Дзеркало тижня (<http://dt.ua>). – 2018. – 6.01; 2019. – 3, 16.04; 24.05; Інтерфакс-Україна (<https://ua.interfax.com.ua>). – 2019. – 22.04; 27, 28.05; Корреспондент.biz (<https://ua.korrespondent.net>). – 2019. – 2, 20.05; Левый берег (<http://Lb.ua>). – 2018. – 7.12; 2019. – 5.04; Liga.net (<https://liga.net>). – 2019. – 28.05; Новое время (<http://nv.ua>). – 2019. – 2, 11.04; 22, 23, 26–28, 30.05; Радіо «Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org>). – 2019. – 22.05).

А. Рябокони, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Новый рынок электроэнергии с 1 июля? Дискуссии в органах власти, представителей и экспертов в энергетической отрасли

До предполагаемого запуска нового оптового рынка электрической энергии, намеченного на 1 июля, осталось менее месяца. Однако в ключевом вопросе по поводу готовности всех сторон будущего рынка к новым условиям деятельности пока нет единого мнения. Учитывая нешуточные страсти по поводу либо своевременного внедрения, либо переноса даты начала работы нового рынка, развернувшиеся в последнее время в СМИ, 31 мая Президент В. Зеленский созвал заседание обновленного СНБО. Впрочем, даже после заседания СНБО вопрос остается открытым.

По словам секретаря СНБО А. Данилюка, большинство участников заседания СНБО сошлись на том, что введение в действие закона о запуске рынка электроэнергии надо отложить. А. Данилюк отметил, что главный вопрос заключается в том, насколько отложить введение этого закона. «Но также была и позиция, что надо готовиться к тому, что он все же будет введен. И здесь не последнюю роль сейчас играет способность Верховной Рады рассмотреть изменения к этому закону, который отсрочит введение рынка электроэнергии. Сейчас этот вопрос является открытым и окончательную позицию будет формировать Кабинет Министров», – сказал А. Данилюк.

По его словам, на совещании звучало много аргументов в пользу отсрочки введения рынка электроэнергии, в частности, что не готова система расчетов, что может произойти скачок цен на нее. «Но была и другая позиция: Рада проголосовала за закон, он вступает в силу с 1 июля, и все органы государственной власти и регуляторы должны были к этому подготовиться. Получается так, что регуляторы подчеркивают, что мы готовы это делать, а участники рынка и парламентарии усматривают риски. Сейчас была позиция Президента в следующем: еще раз соберитесь и сформируйте единую позицию. То есть мы дадим определенное время найти компромисс, если нет, то это будет сделано на площадке СНБО, – отметил он. – Окончательным решением было дать 10 дней – на самом деле две недели – для того, чтобы все участники совещания, Кабинет Министров, те проблемы, которые были

определены как приоритетные, предложил решение и внедрил их. То, что не может быть сделано Кабинетом Министров и требует позиции СНБО, площадки СНБО, полномочий СНБО, те вопросы будут вынесены на отдельное заседание СНБО, посвященное энергетической теме, которое может пройти через две недели».

Ранее Служба безопасности Украины предупредила о рисках дестабилизации Объединенной энергетической системы Украины из-за неготовности энергетической отрасли государства к полномасштабному введению новой модели рынка электроэнергии. Соответствующее письмо было направлено и. о. главы СБУ И. Бакановым спикеру Верховной Рады Украины и Премьер-министру Украины накануне рассмотрения законопроектов о внесении изменений в закон о рынке электрической энергии.

Отметим, что одним из главных вызовов для нового рынка электроэнергии является низкий уровень конкуренции на рынке генерации, который при отсутствии механизмов защиты определенных категорий потребителей может вылиться для них в ценовой шок. Помимо высокой концентрации немаловажными проблемами также является: ненадлежащее качество коммерческого учета потребления электроэнергии, отсутствие ряда необходимых нормативно-правовых актов, а в некоторых случаях и наличие противоречий в законодательстве. На этом фоне проблематичным стороны считают и отсутствие единого центра контроля за мероприятиями по подготовке к внедрению новой модели рынка и ненадлежащий уровень коммуникации между всеми его участниками.

В НЭК «Укрэнерго» уверены: система не может быть на 100 % готова к корректной работе с 1 июля. Так, по мнению главы компании В. Ковальчука, наряду с высоким уровнем концентрации на рынке генерации двух крупнейших производителей электроэнергии (НАЭК «Энергоатом» и «ДТЭК», чья суммарная доля составляет порядка 80 %) проблематичным является и отсутствие из-за нормативно-правовых ограничений возможности обеспечить в общей структуре производства долю импорта на надлежащем уровне – в 10 %.

Чтобы предотвратить значительный рост стоимости электроэнергии Национальная комиссия, осуществляющая регулирование в сфере энергетики и коммунальных услуг, (НКРЭКУ) работает над введением предельных цен (price cap) для каждого сегмента рынка.

Однако, по мнению В. Ковальчука, price cap не является гарантией защиты потребителей, поскольку данный механизм направлен не на развитие конкуренции, а на предотвращение возможных резких движений крупнейших генерирующих компаний. «Мы четко понимаем, что если будет price cap на уровне средневзвешенной цены генерации или даже на уровне ОРЦ, то наибольшие участники рынка получат техническую возможность (не говорю, что они ею воспользуются) ставить свою цену под обозначенный максимум этого price cap. Например, в случае с “Энергоатомом” эта цена

может быть в 2,5 раза больше их текущей цены реализации», – заявил он в ходе круглого стола в агентстве «Интерфакс-Украина».

Это, по мнению В. Ковальчука, в условиях отсутствия возможности для госкомпании работать на рынке двухсторонних договоров, может привести к росту средневзвешенной цены для небытовых потребителей приблизительно на 25 %.

В случае, если путем возложения специальных обязательств на «Энергоатом» будет сохранена действующая цена на электроэнергию для населения, то для небытовых потребителей она может возрасти на 12–15 %. В конечном итоге за это все равно заплатит население, которое получит рост стоимости различных видов товаров и услуг. Такие результаты внедрения рынка будут противоречить основной его цели – снижению цены предложения, подчеркивает глава «Укрэнерго».

В то же время он акцентирует внимание на том, что технически низкий уровень конкуренции на рынке не мешает внедрению его новой модели. Реальная угроза в настоящее время – отсутствие необходимой нормативно-правовой базы, регулирующей деятельность поставщиков вспомогательных услуг. Проблемой будет также качество данных коммерческого учета, ненадлежащий уровень которого приводит к расчетным небалансам, за которые также заплатят потребители.

Нерешенным остается и вопрос противоречий в законодательстве. Так, например, согласно закону о рынке электроэнергии, «Укрэнерго» должно быть собственником системы передачи (условие, необходимое для сертификации компании как оператора системы), что противоречит закону о приватизации и закону об управлении государственным имуществом, в которых четко указано, что ни одна организация не может быть собственником системы. При этом глава НЭК сомневается, что такие значительные противоречия, которые не были урегулированы в течение двух лет, могут быть устранены за оставшиеся полтора месяца.

Комментируя непосредственно готовность самой компании к запуску нового рынка, В. Ковальчук отметил, что «Укрэнерго», со своей стороны, успеет обеспечить выполнение с 1 июля всех закрепленных за ним функций. «Технически, с точки зрения работы программного обеспечения, я абсолютно уверен, что наша компания будет готова обеспечить выполнение закрепленных за ней функций... Но будет ли корректно работать рынок? Я абсолютно в этом не уверен», – заявил он, добавив, что, по его мнению, новая модель так или иначе будет запущена с 1 июля, поскольку Верховная Рада вероятнее всего просто не успеет своевременно принять решение о его переносе.

Однако другого мнения придерживаются основные держатели мощностей генерации. В энергохолдинге «ДТЭК» не видят необходимости переносить дату запуска рынка. Уровень готовности нормативно-правовой базы там оценивают в 98 % – 39 из 44 основных актов уже приняты, остальные находятся на финальной стадии. Кроме того, позитивно оценивают в энергохолдинге и техническую готовность участников, которые

в тестовом режиме продают более 70 % объема потребления электроэнергии в стране.

Что касается уровня концентрации, то в компании не усматривают возможность каких-либо критических проблем и утверждают, что запуск нового оптового рынка будет способствовать развитию конкурентных механизмов. «Когда речь идет о двух больших игроках, нужно учитывать загруженность их мощностей. Тепловая генерация на сегодняшний день работает на 36 % от своих технических возможностей. В условиях нового рынка начнется борьба между компаниями за повышение уровня своей загруженности выше нынешнего. Мы будем стараться конкурировать с тем же “Энергоатомом”, который закрывает базу. Нам тоже нужно в ней работать. Кроме того, необходимо учитывать, что помимо “Энергоатома” на рынке есть еще “Центрэнерго” и “Донбассэнерго”», – отметил гендиректор компании «ДТЭК Трейдинг» В. Бутенко.

В «ДТЭК» заверяют, что открытие импорта электроэнергии через Бурштынский остров будет способствовать развитию конкуренции. Еще более важное значение будет иметь планируемая на 2023 г. интеграция энергосистемы Украины с энергосистемой Европы, которая позволит обеспечить присутствие европейских энергогенерирующих компаний на всей территории Украины.

Говоря о цене электроэнергии для потребителей, в энергохолдинге отмечают, что готовы работать с механизмом ограничения регулятором цен на новых сегментах ради их своевременного запуска и во избежание скачков. «В безопасном режиме рынок уже может быть запущен, пусть и с какими-то ограничениями, которые создают необходимый уровень комфорта и уверенности в том, что не произойдет каких-то критических проблем и ошибок», – считает В. Бутенко.

В свою очередь, «Энергоатом», который, возможно, как никто другой, ожидает запуска новой модели в надежде получить адекватную цену за генерируемую им электроэнергию и платежеспособных трейдеров, со своей стороны готов на себя взять решение вопроса с компенсацией низкой цены на электроэнергию для населения. «Мы готовы участвовать в удержании цен для населения на том уровне, который действует в нынешнем рынке. По нашему мнению, новый рынок не должен привести к росту стоимости для населения и значительному росту для промышленности», – заявил гендиректор компании «Энергоатом Трейдинг» С. Бедин.

Следует отметить, что Министерство энергетики и угольной промышленности в рамках планов по возложению на «Энергоатом» специальных обязательств предлагает Кабинету Министров установить цену на отпуск компанией электроэнергии поставщикам универсальных услуг, осуществляющих поставки населению, на уровне 0,75 грн/кВт·ч, что на 31,6 % выше нынешней цены реализации (0,57 грн/кВт·ч).

По словам С. Бедина, запуск новой модели позволит компании за счет выхода на более высокую стоимость энергоресурса увеличить инвестиции в ряд долгосрочных проектов, реализуемых «Энергоатомом», в частности в

строительство Централизованного хранилища отработавшего ядерного топлива (ЦХОЯТ), продление сроков эксплуатации действующих блоков, а также строительство новых. «НАЭК “Энергоатом” полностью поддерживает введение новой модели рынка с 1 июля в защищенном режиме так, чтобы не пострадал ни потребитель, ни производитель. Но запускать рынок надо», – отметил С. Бедин, добавив, что регулятор должен своевременно внести необходимые изменения в нормативно-правовые акты.

Впрочем, позицию представителей генерации не разделяют бывшие облэнерго, которые с января 2019 г. прошли анбандлинг, разделившись на операторов системы распределения и поставщиков. При этом в условиях подготовки к запуску оптового рынка (до момента внедрения «Укрэнерго» платформы Датахаб) на них были возложены функции администратора коммерческого учета.

Так, по словам директора департамента энергосбытовой политики ООО «Укрэнергоконсалтинг» (представляет интересы «Львовоблэнерго» и «Прикарпатьеоблэнерго») Н. Костышеной, главной проблемой для распределительных компаний является отсутствие инструментов для надлежащего учета. «Фактически за два года было провалено развитие заложенной в законе концепции развития рынка услуг коммерческого учета... В настоящее время у нас нет соответствующих инструментов и мы делаем все в Excel “на коленке”», – сказала она.

В частности, ребром стоит вопрос об учете потребления небытовых потребителей, которые в настоящее время не имеют систем почасового учета электроэнергии. В настоящее время для учета потребления таких потребителей разрабатывается соответствующая методика, но то, насколько она будет отработана до 1 июля, по мнению Н. Костышеной, остается под вопросом.

Кроме того, по ее мнению, значительной проблемой также является вопрос возможности обеспечения поставщиками универсальных услуг (ПУУ) финансовых гарантий. «ПУУ обязаны поставлять электроэнергию населению, бюджетным организациям, водоканалам, теплокоммуэнерго и получать оплату за нее по факту. Сформировать те финансовые гарантии, которые им насчитают, (это будут сотни миллионов гривен) они фактически не смогут. С учетом того, что эти поставщики были созданы в конце 2018 г., они, согласно требованиям НБУ, из-за отсутствия кредитной истории не имеют права обратиться за кредитом. Для этого им необходимо иметь хотя бы год кредитной истории. А через год у них уже будет столько долгов, что вопрос получения кредита будет таким же проблематичным», – подчеркнула Н. Костышена.

Член НКРЭКУ Д. Коваленко отметил, что имеется существенный прогресс за последние недели в тестировании платформ балансирующего рынка, а также рынка «на сутки вперед» и внутрисуточного рынка. Он также сообщил, что, по прогнозам регулятора, рост розничной цены на электроэнергию для небытовых потребителей после открытия рынка не должен превысить 10 %.

Вместе с тем председатель Совета оптового рынка электроэнергии А. Сагура сообщил, что около половины членов совета на сегодня выступает за перенос запуска рынка и около половины – против (преимущественно производители электроэнергии). По его мнению, при текущей ситуации с подготовкой нормативной базы и ПО для нового рынка его запуск целесообразно перенести как минимум до 1 апреля 2020 г. Он также напомнил, что после открытия розничного рынка с 1 января текущего года месячная оптовая цена электроэнергии постоянно пересчитывается из-за отсутствия полных корректных данных об объемах потребления по потребителям.

Директор госпредприятия «Энергорынок» Ю. Гнатюк напомнил, что на сегодня не определен источник компенсации гарантированным покупателем разницы между рыночной ценой электроэнергии и ценой, по которой он будет обязан выкупать «дорогую» электроэнергию у производителей из возобновляемых источников энергии. Помимо этого, не принят закон о реструктуризации задолженности в оптовом рынке, превысившей 35 млрд грн. Ю. Гнатюк также напомнил, что «Энергорынок» является стороной контракта о параллельной работе энергосистем Украины и России, и в случае его ликвидации с 1 июля (которая предусмотрена законом) этот контракт должен быть перезаключен какой-либо другой структурой.

Заместитель директора по коммерции АО «Укрэнерго» А. Никитин обратил внимание на невозможность начала работы с 1 июля рынка двусторонних договоров (между производителями и крупными потребителями, поставщиками) из-за отсутствия нормативной базы, в результате чего вся электроэнергия будет торговаться поначалу на рынке «на сутки вперед», который предполагает более высокую, чем по долгосрочным договорам, цену.

Нет единого мнения по поводу необходимости своевременного запуска нового рынка электроэнергии и среди отечественных и зарубежных экспертов. Во Всеукраинской энергетической ассамблее (ВЭА) считают, что перенос запуска новой модели оптового рынка электроэнергии будет означать полный и категорический отказ от реформы энергорынка. «Перенос даты внедрения второго этапа (на первом этапе, с 1 января 2019 г., был либерализован розничный рынок электроэнергии) недопустим в связи с тем, что, во-первых, отложенная реформа нивелирует саму идею реформы, во-вторых, перенос на три месяца (до 1 октября) ставит под угрозу надежное прохождение осенне-зимнего максимума 2019–2020 гг. Многолетний опыт нам подсказывает, что перед каждым осенне-зимним максимумом у страны появляется много разных сложностей, которые необходимо урегулировать», – говорится в открытом обращении ВЭА к правительству, парламенту и Президенту Украины за подписью ее главы, экс-министра топлива и энергетики И. Плачкова.

После либерализации оптового рынка Украине следует сосредоточиться на скорейшей интеграции украинской энергосистемы с европейской (ENTSO-E), что позволит в первую очередь нарастить экспортный потенциал

и сбалансировать тарифную политику за счет возможного импорта, считают в ВЭА. По мнению экспертов, эту задачу возможно выполнить лишь в условиях полноценного конкурентного рынка электроэнергии.

В то же время представительство Европейского Союза и представительство Европейского инвестиционного банка (ЕИБ) в Украине рекомендуют перенести намеченное на 1 июля введение новой модели оптового рынка электроэнергии на определенное время. «Представительство Европейского Союза и представительство Европейского инвестиционного банка в Украине рекомендуют отложить введение нового рынка электрической энергии на ограниченный период времени из-за того, что важные регуляторные нормы и IT-системы еще не готовы. По этой причине запуск нового рынка с 1 июля может привести к его неправильному функционированию, следовательно, быть контрпродуктивным относительно интересов украинских потребителей и участников рынка», – указано в совместном заявлении.

В представительствах ЕС и ЕИБ также считают, что в нынешнем политическом контексте будет сложнее обеспечить управление этой реформой или вмешаться с целью устранения недостатков в случае такой необходимости. «Мы убеждены, что реформа, предусмотренная Законом Украины “О рынке электрической энергии” принесет выгоду украинским потребителям благодаря введению прозрачности, улучшению эффективности функционирования рынка и привлечению инвестиций. Мы продолжаем поддерживать усилия власти и участников рынка во внедрении этой важной реформы», – подытоживается в заявлении.

Однако Европейская ассоциация угля и лигнита EURACOAL приветствует запуск либерализованного рынка электроэнергии в Украине с 1 июля в качестве важного шага в развитии страны. Об этом говорится в письме на имя вице-премьера В. Кистиона, главы НКРЭКУ О. Кривенко, спикера Верховной Рады А. Парубия за подписью главы EURACOAL Б. Рикетса. «Чтобы избежать кумовства или государственного вмешательства, которое приносит пользу немногим за счет многих, требуется приверженность принципам свободного рынка в модели рынка электроэнергии. Украина начинает реформу рынка электроэнергии и следует примеру большинства других европейских стран, которые реализовали Третий энергетический пакет ЕС», – отмечается в документе.

При этом свободный рынок должен быть открыт для многих игроков, в том числе импортеров и экспортеров, отмечают в EURACOAL. Ассоциация предостерегает украинских чиновников от ошибок, полагая, что защиту беднейших слоев населения следует организовывать при помощи соответствующей социальной политики (а не возлагать эти функции на энергокомпанию). Поддержка возобновляемых источников энергии должна быть прозрачной, чтобы потребители знали о ее стоимости, считают в EURACOAL. «Самое главное – конкурентный рынок, который должным образом отражает истинную стоимость электроэнергии, создает условия для

инвестиций в новые электростанции и другую энергетическую инфраструктуру», – подчеркивается в письме Б. Рикетса.

Ассоциация потребителей энергетики и коммунальных услуг, возглавляемая советником Президента Украины В. Зеленского А. Герусом, призывает на год-два перенести запуск нового рынка с целью обеспечения возможности для формирования надлежащего уровня конкуренции и технической готовности рынка.

Там также выражают опасения относительно роста стоимости на электроэнергию в том числе и из-за высокого уровня неурегулированных долгов на рынке. «Очевидно, что более всего в этой ситуации пострадают мелкие потребители, школы, больницы, детсады, водоканалы, государственные шахты, коммунальные предприятия, малый и средний бизнес, которые получают наивысшую цену электроэнергии», – заявили в организации.

Органы власти Украины, хотя и имеют разные взгляды на ярко обозначившуюся проблему запуска нового рынка электроэнергии, пытаются найти конструктивное решение. Член парламентского комитета по вопросам ТЭК, ядерной политики и ядерной безопасности Л. Пидлисецкий недавно заявил о завершении разработки комитетом законопроекта о переносе запуска рынка на 1 апреля 2020 г. Однако, по его мнению, эту инициативу в парламент должно вносить правительство или, по крайней мере, оно должно обратиться с ней к депутатам, что позволит ускорить процедуру рассмотрения документа.

При этом он уверен, что все участники рынка вряд ли успеют завершить все необходимое для того, чтобы 1 июля рынок стартовал без сбоев. Кабинет Министров должен взвесить все риски и преимущества своевременного запуска нового оптового рынка электроэнергии и определиться с необходимостью его переноса, отметил Л. Пидлисецкий.

Премьер-министр Украины В. Гройсман 31 мая заявил, что Кабинет Министров на следующем заседании примет все необходимые решения для запуска рынка электроэнергии с 1 июля. «Все те предприятия, государственные компании, которые имеют к этому отношение (рынку электроэнергии), сегодня абсолютно поняли, что они должны это сделать, и это будет сделано... Регулятор полностью подготовил нормативную базу. Мы... примем два-три вопроса, и вся нормативная база будет принята. Думаю, введение будет вовремя», – сказал он.

По словам В. Гройсмана, важным является то, чтобы при запуске рынка не повысилась цена на электроэнергию для населения. «Тут закон нам дает возможность ограничить цену, и мы это сделаем», – добавил он. Кроме того, Премьер отметил, что также не должна существенно расти цена для промышленности, а для этого, по его мнению, нужны соответствующие решения правительства и регулятора. «Если мы примем эти решения и они начнут работать, я не вижу проблем, чтобы запустить», – констатировал В. Гройсман (*При написании статьи использовалась информация таких источников: Сайт Кабинета Министров Украины*

(<https://www.kmi.gov.ua>); Сайт Міністерства топлива и угольной промышленности Украины (<http://mpe.kmi.gov.ua>); Енергореформа (<http://reform.energy>); Liga.net (<http://www.liga.net>); Енергетика України (<http://uaenergy.com.ua>); Інтерфакс-Україна (<http://interfax.com.ua>); Бизнес-Цензор (<https://biz.censor.net.ua>); UBR (<http://ubr.ua>); Украинские новости (<https://ukranews.com>); РБК-Україна (<https://www.rbc.ua>).

В об'єктиві – регіон

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Міжрегіональне співробітництво для розвитку гірських територій

Поки триває робота щодо створення належного законодавчого підґрунтя для розвитку гірських територій, регіони вже сьогодні можуть робити вагомі кроки для поліпшення умов проживання населення в гірських і високогірних населених пунктах. На найближчі п'ять років вирішення пріоритетних завдань розвитку гірських територій стосується Чернівецької, Львівської, Закарпатської та Івано-Франківської областей. Такої позиції дотримуються в КМУ. «Ухвалення документів потребує ще певного часу, хоча ми рухаємося швидко. Однак регіони, які мають такі переваги, як гірські населені пункти, уже сьогодні можуть зробити певні кроки, не чекаючи прийняття нормативної бази. Уже зараз в областях можуть переглянути регіональні стратегії розвитку та визначити в цих документах серед пріоритетів створення умов для розвитку гірських і високогірних населених пунктів. Ресурсне забезпечення цих питань також уже зараз можна спланувати на 2019 р. при підготовці обласних бюджетів. До того ж частину чи половину коштів, які область отримує з Державного фонду регіонального розвитку, вона може спрямовувати на проекти розвитку гірських територій. Це важливо робити вже зараз, не відкладаючи в довгий ящик», – окреслив завдання перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ В. Негода.

На сьогодні здійснюється аналіз проблемних питань гірських територій для створення ефективної законодавчої основи для їх розвитку. Напрацювання відповідної законодавчої основи в кінцевому ж варіанті дасть можливість вийти на державну стратегію чи програму розвитку гірських територій, яка має бути частиною загальної Державної стратегії регіонального розвитку.

В уряді зазначають, що також у складі стратегії регіонального розвитку кожної гірської області повинна бути стратегія розвитку гірських територій, яка вбере в себе всі відповідні місцеві проекти й програми. «Тільки якщо національна й регіональні стратегії узгоджуватимуться між собою, зможемо сформувану державну політику розвитку гірських територій, яка відобразатиме проблеми та інтереси регіонів і громад», – зазначив В. Негода.

За його словами, усе, що потрібно буде законодавчо врегулювати для впровадження цієї політики, має бути відображено у єдиному законопроекті. «Думаю, не варто зараз концентруватися на прийнятті законів, які вирішують лише деякі питання розвитку гірських територій. Треба розробити єдиний законопроект, який урегулює комплекс питань і дає змогу реалізувати державну політику в цьому напрямі», – пояснив свою позицію перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ.

На думку представників профільного міністерства, на сьогодні для розвитку гірських територій існують різноманітні інструменти, у тому числі й з практики Європейського Союзу. Водночас існує вагомий факт щодо відсутності практики в інших країнах за аналогією з українською. В українських умовах поки що спостерігаються перешкоди для притоку інвестицій на території гірських населених пунктів. У зв'язку з цим в уряді наголошують на необхідності створення належної інфраструктури та робочих місць. Це спільна відповідальність державної, регіональної та місцевої влади. «Необхідно “об'єднувати” бюджети – державний, обласний і бюджет громад, інакше нічого не вийде. Гірські території – це переваги чотирьох українських регіонів, і цими перевагами необхідно мудро розпорядитися», – підкреслюють у Мінрегіоні України.

Україна за останні роки значно просунулася у вирішенні питань розвитку гірських територій. Співпраця з більшістю країн Карпатського регіону стала предметнішою. У Польщі чотири країни підписали Декларацію про наміри щодо створення нової макрорегіональної стратегії ЄС для розвитку Карпатського регіону України, Польщі, Угорщини та Словаччини. Також у порядок денний Верховної Ради України на 6 вересня включено ратифікацію Угоди між ЄС та урядом Угорщини про фінансування Дунайської транснаціональної програми, що дасть змогу реалізувати спільні проекти в рамках Дунайської стратегії. Отже, існують різноманітні можливості активізувати відносини в транскордонному та прикордонному співробітництві між суміжними з Україною країнами.

До того ж за результатами роботи українсько-польської міжурядової координаційної ради з питань міжрегіонального співробітництва підсумовано діяльність і визначено порядок денний роботи на найближчу перспективу. Також сторони зосередили увагу на питаннях реалізації Карпатської декларації про наміри щодо створення нової макрорегіональної стратегії ЄС для розвитку Карпатського регіону. Голова української частини ради наголосив, що макрорегіональна стратегія відповідатиме пріоритетним напрямам співробітництва відповідно до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат. Українську частину ради очолив перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України В. Негода. «Таке поєднання має забезпечити розвиток співпраці держав Карпатського краю», – наголосив він.

Польську частину ради очолила заступник міністра внутрішніх справ та адміністрації Республіки Польща Р. Щенх. Голова польської частини ради Р. Щенх підкреслила, що Польща надає великого значення побудові

європейської єдності, зокрема, шляхом зміцнення українсько-польських контактів. Вона зазначила, що потрібно прагнути до подальшого зміцнення відносин України з ЄС, а також збільшення пропозицій у рамках «Східного партнерства», 10-річчя створення якого відзначають цього року.

Планується, що в 2020 р. сторони мають оцінити, наскільки ефективно просувається реалізація визначених сьогодні завдань. Саме тоді в Польщі відбудеться XVI засідання українсько-польської міжурядової координаційної ради з питань міжрегіонального співробітництва. «Міжрегіональне та транскордонне співробітництво між нашими державами формує добросусідські відносини. Ми спільно вирішуємо завдання місцевого та регіонального розвитку. Невід'ємними в цьому є принципи поваги до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав, поваги до прав людини та її свобод. Зважаючи на те що членство України в Європейському Союзі – це стратегічний інтерес Республіки Польща, співробітництво між нашими країнами є взаємовигідним», – зазначив голова української частини ради В. Негода.

Діяльність ради, за його словами, сприяє вирішенню питань відкриття та реконструкції пунктів пропуску й прикордонної інфраструктури, рятування та захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій, запобігання та протидії правопорушенням під час перетинання українсько-польського кордону, підвищення ефективності просторового планування, транскордонного співробітництва.

Українська сторона здійснює кроки щодо відновлення роботи українсько-угорської міжурядової змішаної комісії з питань транскордонного та прикордонного співробітництва, яка не збиралася з 2013 р. «Маємо відновити роботу цієї комісії. ...З української сторони її очолюю я і можу підтвердити готовність до спільних дій. Сподіваються, уряд Угорщини визначить співголову з боку вашої країни і ми домовимося про дату майбутнього засідання», – наголосив В. Негода.

Він також нагадав, що в Україні за дорученням Прем'єр-міністра України В. Гройсмана працює робоча група з аналізу проблемних питань гірських територій. До її складу ввійшли представники Секретаріату Кабінету Міністрів України, Мінрегіону, Мінекономрозвитку, Мінприроди, Мінсоцполітики, Мінагрополітики, МОН, Мінінфраструктури, МВС, МОЗ, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької обласних державних адміністрацій та обласних рад, всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування, народні депутати України.

Українська сторона запропонувала угорським експертам долучитися до роботи цієї групи. Крім того, в українському уряді вирішили, що діяльність робочої групи має висвітлюватися на окремому інтернет-ресурсі, який заплановано створити за підтримки Української асоціації районних та обласних рад і міжнародних партнерів. «Сподіваємося, Угорщина теж забажає долучитися до створення та наповнення цього ресурсу, який може стати спільним інформаційним майданчиком для країн Карпатського регіону

з питань розвитку гірських територій», – підкреслили представники української сторони.

Зі свого боку, угорська сторона в особі Е. Кешкеня, Надзвичайного і Повноважного Посла Угорщини в Україні, підтримала та відзначила важливість пропозицій з відновлення співпраці України та Угорщини в розвитку гірських територій. Він також висловив готовність активізувати діалог із цього питання в угорському уряді. «Сподіваюсь, найближчим часом вдасться відновити роботу українсько-угорської міжурядової комісії з питань транскордонного та прикордонного співробітництва. Зараз наші країни співпрацюють у розвитку спільної інфраструктури: будуємо автобани, прикордонний пункт пропуску тощо. Проектів багато й поволі вони просуваються. Сподіваюся, що цю співпрацю можна буде прискорити завдяки роботі міжурядової комісії», – зазначив Е. Кешкеня.

У м. Ужгород Закарпатської області завершилося XIV засідання українсько-словацької міжурядової комісії з питань транскордонного співробітництва. Протокол засідання підписали В. Негода, перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, та Р. Урбановіч, державний секретар міністерства внутрішніх справ Словацької Республіки. «Цим документом ми засвідчили подальшу співпрацю наших країн у розбудові та облаштуванні пунктів пропуску через українсько-словацький кордон, у створенні та розвитку прикордонної інфраструктури, збереженні навколишнього середовища, розвитку туризму та запобіганню виникненню надзвичайних ситуацій. Ці домовленості створюють нові можливості для розвитку прикордонних територій і громад», – прокоментував В. Негода.

Одне з головних досягнень цієї комісії – активізація спільної роботи з розвитку міжнародного аеропорту «Ужгород». Сторони домовилися про підготовку проекту міжнародної угоди, де визначать питання, які потрібно врегулювати, щоб аеропорт став ще одним сучасним повітряним коридором, який з'єднуватиме Україну та Європейський Союз.

Підтримали учасники комісії й ініціативу зі створення пункту пропуску «Забрідь – Уліч» на українсько-словацькому кордоні. Сторони домовилися й надалі співпрацювати в питаннях захисту навколишнього середовища. Словаччина залучена до реалізації багатьох європейських проектів зі збереження навколишнього середовища. Українська сторона підкреслила, що для України важливо, що словацькі колеги готові ділитися досвідом і надавати підтримку в цьому питанні.

На думку представників української сторони, результати нинішнього міжурядового засідання демонструють, що співробітництво між Україною та Словаччиною й надалі посилюватиметься та стане ще ефективнішим. «Очевидно, що спільно ми вже заклали міцний фундамент для подальшого поглиблення добросусідських та взаємовигідних відносин між нашими країнами», – зазначив перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ В. Негода.

Примітним залишається факт зацікавленості української сторони в міжнародній співпраці з країнами Дунайського регіону. Зокрема, КМУ схвалив законопроект щодо ратифікації Угоди про фінансування Дунайської транснаціональної програми. Вступ у дію Дунайської транснаціональної програми, після ратифікації парламентом, забезпечить фінансування розвитку української частини Дунайського регіону в розмірі 5 млн євро. Це передусім Чернівецька, Одеська, Івано-Франківська та Закарпатська області. Відповідне рішення було прийняте на засіданні уряду.

За словами міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубка, основні напрями співпраці в рамках угоди – розвиток інновацій, розбудова інфраструктури, упровадження енергоефективності, екологія, ефективне урядування. «Дунайська транснаціональна програма – ще один євроінтеграційний інструмент та можливості для розвитку громад Дунайського регіону, у тому числі й гірських територій. Це можливості для розвитку бізнесу, створення робочих місць, підвищення конкурентоспроможності та якості надання послуг на прикордонних територіях України», – підкреслив він.

Розвиток транскордонного співробітництва є одним з основних пріоритетів державної регіональної політики, яку впроваджує Мінрегіон, та Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Як відомо, у 2016 р. уряд України затвердив Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2016–2020 роки, якою одним з пріоритетних завдань визначено розвиток співробітництва в Дунайському регіоні.

На регіональному рівні активно відбуваються заходи щодо пошуку шляхів розв'язання проблем гірських населених пунктів. Як відомо, 13 листопада минулого року в м. Косів голови гірських ОТГ і представники місцевого самоврядування гірських територій обговорювали Концепцію Державної програми розвитку гірських територій українських Карпат на період до 2023 року. Відкриваючи захід, директор Івано-Франківського центру розвитку місцевого самоврядування Р. Панасюк наголосив, що реформа децентралізації відкрила багато нових можливостей перед громадами, зокрема гірськими. Їх в Івано-Франківській області сьогодні є 12.

У рамках круглого столу «Розвиток гірських територій Прикарпаття в умовах децентралізації», організованого Івано-Франківським центром розвитку місцевого самоврядування за підтримки Програми «U-LEAD з Європою», ішлося про три проблемні блоки питань. За словами радника з питань регіонального розвитку ІФ ЦРМС І. Мельничука, усі основні проблеми гірських територій зводяться до трьох великих блоків – проблем міграції населення або депопулізації гірських територій, проблем доступності якості та доступності інфраструктури (низької прохідності доріг, поганої доступності закладів освіти, медицини, адміністративних послуг), а також проблем низької продуктивності місцевої економіки.

Водночас експерти звертають увагу, що відбувається поступовий прогрес у розв'язанні інфраструктурних проблем гірських територій.

Значний поступ відбувся в будівництві доріг. Це вже частково долає проблему доступності для багатьох мешканців гір. Заразом є невирішеним ряд екологічних проблем гірських територій. Зокрема, актуальною є проблема поводження з твердими побутовими відходами, до якої потрібний комплексний підхід.

На думку представників регіональних центрів розвитку місцевого самоврядування, саме концепція Державної програми розвитку гірських територій українських Карпат на період до 2023 року має запропонувати шляхи розв'язання цих проблем, врахувати основні напрями роботи. Так, за словами радника з питань децентралізації Івано-Франківського ЦРМС М. Чопей, насамперед варто акцентувати на розв'язанні проблеми зайнятості населення, щоб запобігти міграції, на стимулюванні ділової активності та підтримці проектів, що дають високу додану вартість. Також серед пріоритетів називали повноцінний розвиток туристичної сфери та розв'язання екологічних проблем.

У рамках міжрегіонального діалогу відбувається обмін досвідом, кращими практиками, які демонструють реалізацію пріоритетів уже сьогодні. Так, представники Асоціації вівчарів Прикарпаття демонструють власний досвід селекційної роботи у вівчарстві. ГО «Гуцулики» презентують практичний кейс промоції «Верховина. Карпати» як туристичної родзинки Прикарпаття під умовною назвою «Скажи Верховині ЙО!», що включає розроблення туристичного логотипу та бренду для Верховини. ГО «Туристичне товариство “Карпатські стежки”» має досвід роботи з маркування туристичних шляхів, яку веде організація.

Отже, уряд України здійснює практичні кроки для напрацювання законодавчої основи для розвитку гірських територій, у тому числі й у міжрегіональному співробітництві. У зв'язку з цим Україна за останні роки значно просунулася у вирішенні питань розвитку гірських територій. Міжнародні договори декларують, що співпраця з більшістю країн Карпатського регіону стає предметнішою й практичнішою (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/ua>); Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua>); Децентралізація в Україні (<https://decentralization.gov.ua/news/10788?page=4>); Івано-Франківський центр розвитку місцевого самоврядування (<http://lgdc.org.ua/branch/9>).*

Релігійне життя

О. Ворошилов, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Ситуация в ПЦУ: раскол или «особое мнение одного из епископов»?

Украинские церкви 15 декабря 2018 г. объединились в единую Православную церковь Украины, ее возглавил митрополит Епифаний.

Представители УПЦ МП преимущественно отказались признать ее, но отдельные приходы переходят в ПЦУ. В Стамбуле 5 января 2019 г. был подписан Томос об автокефалии Православной церкви Украины, 6 января патриарх Варфоломей передал его Епифанию.

Следует отметить, что со времени создания ПЦУ между ее предстоятелем митрополитом Епифанием и его бывшим наставником, экс-предстоятелем УПЦ КП Филаретом возникло противостояние за влияние в церкви, ведь почетный патриарх не доволен символическим статусом и пытается получить решающее влияние на жизнь церкви.

В частности, бывший глава УПЦ КП и нынешний почетный патриарх ПЦУ Филарет обвинил главу церкви митрополита Епифания в отказе от договоренностей, достигнутых во время Объединительного собора 15 декабря. По словам Филарета, сегодня в Украинской православной церкви происходит «разделение, двоевластие, и это может привести к печальным последствиям».

По словам Филарета, на соборе вроде бы достигли договоренности о том, что руководить новосозданной церковью в Украине будет он, а за рубежом ее представлять митрополит Епифаний. Однако этого не произошло.

Далее Филарет сделал несколько громких заявлений. Например, сказал, что Киевский патриархат до сих пор существует. И что Епифаний ведет себя так, как будто «он – предстоятель, а я – никто».

Широкое публичное освещение этот скандал получил накануне празднования в честь священномученика Макария. Филарет разослал приглашения на совместную встречу почти всем епископам ПЦУ, кроме предстоятеля ПЦУ Епифания. Более того, они были напечатаны на бланках Киевского патриархата и подписаны «патриархом Киевским и Всея Руси-Украины» Филаретом.

Собеседники ВВС в окружении Епифания рассказали, что там это восприняли как попытку показательного выступления и анализа поддержки Филарета со стороны архиереев церкви. И это, якобы, один из этапов на пути к революционным событиям в церкви – собранию поместного собора, на котором Филарет якобы стремится формально восстановить Киевский патриархат, вернуть устав и синод УПЦ КП, а сам он должен руководить церковью как патриарх.

Тогда Министерство культуры опубликовало специальное заявление, в котором напомнило, что деятельность в Украине такого религиозного объединения, как Украинская православная церковь Киевского патриархата, была приостановлена 15 декабря 2018 г.

Впрочем, из более 60 только четверо епископов откликнулись на приглашение Филарета.

Сам же он во время проповеди во Владимирском соборе заявил: «Будем и дальше бороться за единую поместную православную церковь, независимую ни от Москвы, ни от Константинополя».

Также почетный патриарх Киевский и всея Руси-Украины Филарет допускает раскол православия в Украине. Он продолжает настаивать, что Киевский патриархат до сих пор существует. В частности, в комментарии ТСН Филарет заявил, что «ликвидировать Киевский патриархат может тот, кто его создал». «Он (Киевский патриархат. – Прим. авт.) есть. Его не нужно возвращать. Он существует. Есть патриарх? Если есть патриарх, значит, есть и патриархат. Потому возвращать его не нужно. Он есть и должен быть... И будет патриархат. Причем не только будет непризнанным. Придет время, когда будет признан», – сказал Филарет.

Почетный патриарх также пожаловался, что предстоятель Православной церкви Украины Епифаний избегает его. «Нарушается то, о чем мы договорились и что принял архиерейский собор. Пошли по пути неправды. Он должен сотрудничать со мной как с патриархом. А он за четыре или пять месяцев ни разу со мной не служил. Мы разговаривали четыре или пять раз за пять месяцев – разве это общение? Из-за того, что общения нет, церковь разделилась», – заявил он.

Назвал Филарет и три условия Томоса об автокефалии, предоставленного Вселенским патриархатом для Православной церкви Украины, которые, по его мнению, выполнять никак нельзя, поскольку продолжает вестись борьба за уничтожение Киевского патриархата как такового.

Филарет заявил, что не будет выполнять следующие условия Томоса:

– переход иностранных приходов бывшей УПЦ Киевского патриархата в состав Вселенского патриархата;

– отказ от запрета варить миро (миро теперь поставляется из Константинополя, и это – символ подчинения);

– отказ от решения конфликтных ситуаций внутреннего характера исключительно по согласованию с Вселенским патриархатом.

Он делает вывод, что «Томос ставит церковь почти в такую же зависимость от Константинополя, как та, в которой находится УПЦ МП от Москвы». «Эти пункты отбирают у нас права автокефальной церкви. По названию мы автокефальная, а на самом деле зависимая от Константинопольского патриархата церковь. Мы не отказываемся от Томоса. Но и не будем выполнять этих трех условий, записанных в Томосе», – отметил Филарет.

Филарет также заявил, что если бы Киевский патриархат и Украинская автокефальная православная церковь знали содержание текста Томоса, то не согласились бы на него: «Мы на соборе не знали его содержание. Узнали уже после объединения. Если бы мы знали содержание этого Томоса, то не согласились бы на такой Томос».

Со своей стороны предстоятель Православной церкви Украины митрополит Епифаний заявил, что раскола в ПЦУ, о котором говорил почетный патриарх Филарет, нет и не будет. «Каждый иерарх имеет определенные мысли, но мы должны совместно строить будущее в единой

Поместной украинской православной церкви», – сказал он в Мариуполе, передает пресс-служба митрополии.

Митрополит отметил, что в ПЦУ высоко почитают Филарета, однако трудно согласиться с его последними публичными заявлениями. По его словам, на нынешнем этапе ПЦУ прежде всего нужно двигаться вперед и развивать будущее. «Верим в то, что в дальнейшем будем двигаться вперед и развивать нашу церковь и идти к признанию нас со стороны других поместных церквей. Перед нами стоит много задач, которые должны воплощать в жизнь как признанная церковь», – отметил митрополит.

Он подчеркнул, что сейчас фактически и юридически в Украине не существует таких структур, как Украинская православная церковь Киевского патриархата и Украинская автокефальная православная церковь. «Потому что мы объединились, и эти прежние структуры вошли в единую церковь, выполнив свою историческую миссию. Все стремились к признанию украинской церкви, и мы смогли получить синодальный томос, который навеки утверждает тот факт, что мы являемся единственной поместной православной церковью», – заключил он.

Митрополит Епифаний в интервью BBC News Украина вновь заявил, что никакого раскола в ПЦУ нет. «У нас есть в общей сложности 65 архиереев, которые практически все сошлись в едином мнении, что мы как Православная церковь Украины в дальнейшем должны утверждать свой автокефальный статус, быть в единстве и пытаться получить признание со стороны других православных церквей», – сказал он, комментируя ситуацию.

К Филарету он готов прислушаться, но его «ультиматумы» воспринимает как унижение.

24 мая состоялось заседание священного синода. На нем стороны обсудили ситуацию, которая сложилась в ПЦУ, и заявления, которые звучали в течение последних недель. Но Филарет продолжил настаивать на том, что Киевский патриархат еще существует и его не сняли с регистрации. Впоследствии председатель Православной церкви Украины митрополит Епифаний издал указ, согласно которому документы от имени религиозного объединения «Украинская православная церковь Киевского патриархата», выданные после 30 января 2019 г., являются недействительными.

Члены синода ПЦУ поддержали председателя церкви митрополита Епифания. «Православная церковь Украины сохраняет внутреннее единство и призывает епископат, духовенство и верующих все вопросы, которые возникают, обсуждать и решать в духе завещанной Господом нашим Иисусом Христом братской любви, избегая разжигания вражды, противостояния и разделения. Синод также выразил полную поддержку предстоятелю Блаженнейшему Епифанию, митрополиту Киевскому и всея Украины», – говорится в заявлении ПЦУ по итогам заседания.

После завершения синода к журналистам вышел митрополит Епифаний.

На уточняющий вопрос BBC News Украина о том, все ли выразили ему поддержку, Епифаний сказал: «Все были единодушны, кроме патриарха Филарета».

Позже свою позицию озвучил журналистам и сам Филарет: «Состоявшийся синод был направлен на уничтожение Киевского патриархата». Он полностью раскритиковал принятые решения, а Епифания заподозрил в том, что тот поддался влиянию «антиукраинских, московских сил». «Они влияют на предстоятеля и поэтому принимаются такие негативные решения», – сказал Филарет.

Он в очередной раз заявил, что выступает за единую Украинскую православную церковь, но «не поддерживает то, что написано в Томосе».

Впрочем, несмотря на почти единодушную поддержку синодом Епифания, отмечают эксперты, в рядах ПЦУ есть значительная часть иерархов, которые в целом положительно воспринимают идеи Филарета, однако пока опасаются заявлять об этом в открытую.

«Столь низкая публичная поддержка Филарета епископами ПЦУ не является автоматически поддержкой Епифания. Иерархи ПЦУ ориентированы больше не на Епифания, а на Константинополь, они хотят иметь право дальше ездить в Грецию, на Афон, иметь признание хотя бы Варфоломея. Точно так же и Филарета поддерживает не только его окружение. Есть много архиереев, которые выступают за расширение прав ПЦУ, не хотят быть вассально зависимыми от Константинополя», – считает политолог Р. Бортник.

Сам же Вселенский патриарх Варфоломей в ходе недавней встречи с украинскими представителями СМИ в Стамбуле впервые прокомментировал «раскол» в ПЦУ и скандальные заявления Филарета. В частности, в Константинополе отметили, что всегда беспокоились из-за религиозной ситуации украинского народа. Там пояснили, что недавнее предоставление ПЦУ Томоса об автокефалии не связано с политикой или геополитикой, а Украина получила свободу от внешнего влияния, особенно от Российского государства.

«Что касается Филарета, то его восстановили в епископском достоинстве как бывшего митрополита Киевского. Так называемый Киевский патриархат не существует и никогда не существовал», – заявил Варфоломей.

Также Вселенский патриарх подтвердил приверженность Константинополя новоизбранному главе ПЦУ митрополиту Епифанию. «Мы исповедуем, что теперь, после предоставления автокефалии, это ответственность главного епископа Православной церкви Украины Епифания управлять исторической церковью, укреплять единство украинского народа, исповедуя христианские ценности, основанные на Евангелии», – подытожил Варфоломей.

По данным источников BBC, Вселенский патриархат однозначно поддерживает Епифания и не исключает применения санкций в случае воплощения сценария восстановления Киевского патриархата, о котором заявил почетный патриарх ПЦУ Филарет.

Те архиереи или духовенство, которые могут последовать за Филаретом, якобы рискуют стать для Константинополя раскольниками и окажутся в неканоническом статусе.

Несмотря на угрозу санкций патриарх Филарет вновь «перешел в наступление» – отправил под запрет киевского священника, ректора Киевской православной богословской академии А. Трофимлюка. Запрет на священническое служение стал ответом на переход Покровского прихода, где служил отец Александр, из подчинения правящему архиерею патриарху Филарету в прямое подчинение митрополиту Киевскому Епифанию.

Дело в том, что прихожане Свято-Покровского собора (пока что находятся под эгидой Киевского патриархата) решили присоединиться к ПЦУ, но этот вопрос еще не рассмотрели, и протоирей де-юре находится в подчинении у почетного патриарха Филарета. В ответ на указ А. Трофимлюк заявил, что после создания Православной церкви Украины деятельность УПЦ Киевского патриархата была прекращена путем присоединения к ПЦУ. «В соответствии с этим как клирик Украинской православной церкви (Православной церкви Украины) любые распоряжения, опубликованные от имени УПЦ КП, считаю недействительными», – написал он в социальных сетях.

Официально же претензии патриарха Филарета к митрополиту Киевскому связаны с тем, что священник не может просто перейти к другому епископу, не получив отпускной грамоты у прежнего «работодателя».

В Facebook 1 июня епископ ПЦУ А. Кулик-Богдан заявил, что такие действия почетного патриарха разрушают единство ПЦУ. По его мнению, Филарет стремился обмануть Вселенского патриарха и участников Объединительного собора ПЦУ, «что якобы выберут предстоятеля одного, а по факту предстоятелем должен был остаться он (Филарет), а обманули его».

«Филарет уже объявил себя вне УПЦ/ПЦУ, он уже объявил свой обновленный/реанимированный/активированный “УПЦ КП”, и он не подчиняется решениям синода УПЦ/ПЦУ, а если будет архиерейский собор УПЦ/ПЦУ, то и его решению он, опять же, не подчинится, если оно будет противоречить его видению и убеждению», – пишет епископ.

Как подчеркнул А. Кулик-Богдан, Филарет «де-факто уже отделился от УПЦ/ПЦУ и четко работает над созданием своей юрисдикции, которую он назовет “УПЦ КП”».

Епископ назвал почетного патриарха «профессиональным раскольником и бунтарем, который не справился с собственными пороками властолюбия и гордыни, не прислушался к голосу соборного разума церкви, путем раскола и разрушения УПЦ/ПЦУ, ради удовлетворения своих властных амбиций».

В целом же стоит отметить, что ныне информационная активность в данном вопросе значительно выше, чем реальная. Ситуация складывается довольно странная: есть ПЦУ, действующая на территории Украины, и УПЦ КП, действующая в Киеве. Причем руководство ПЦУ как будто не препятствует главе Киевской епархии реализовывать свой проект Киевского

патриархата в отдельно взятом городе, отговариваясь «особым мнением одного из епископов».

О мотивах и стремлениях патриарха Филарета говорилось много, но большинство сходится во мнении, что бывший патриарх никак не смирится с утерей власти, профессионального раскольника и борца за «свою церковь» не останавливает тот факт, что цель достигнута, и он продолжает за нее сражаться.

Впрочем, как отмечают источники и в ПЦУ, и в украинской власти, возможный выход Филарета из церкви, несмотря на скандал, может даже поспособствовать признанию ПЦУ другими церквями – ведь некоторых из них смущает именно фигура Филарета.

P.S.

Согласно результатам опроса Киевского международного института социологии, проведенного с 12 по 18 мая 2019 г., более 36 % опрошенных украинцев считают, что избранный главой Православной церкви Украины митрополит Епифаний является лучшей кандидатурой на эту должность. Больше всего его поддерживают на Западе, Юге и в Центре Украины.

Вместе с тем 15,5 % опрошенных считают, что главой ПЦУ надо было бы выбрать почетного патриарха Филарета, а 45,8 % не смогли определиться с ответом.

Что касается мнения отдельных конфессий, то в Православной церкви кандидатуру митрополита Епифания считают лучшей 47,7 % опрошенных, в УПЦ МП и Православной церкви (без конфессии) – по 18 %, в Греко-католической церкви – 51,4 %, среди атеистов – 17,4 %.

Филарета соответственно поддерживают 16,3 % в ПЦУ, 21,5% – в УПЦ МП, 13,2 % – в православной церкви (без конфессии), 10,1 % – в Греко-католической церкви, 11,1 % – среди атеистов.

Что касается отношения к отдельным церковным деятелям, то 42,3 % опрошенных украинцев положительно относятся к Епифанию, 39,1 % – нейтрально, 5 % – отрицательно.

К почетному патриарху Филарету положительно относятся 44,1 % респондентов, 35,1 % – нейтрально, 8,2 % – отрицательно.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням президента Національної академії наук України академіка Б. Патона 29 травня 2019 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Спершу академік Б. Патон вручив державні нагороди вченим, відзначеним до Дня науки згідно з Указом Президента України, – за значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний,

культурний розвиток України, вагомі трудові здобутки та високий професіоналізм.

Нагороди отримали:

– президент Національного центру «Мала академія наук України» академік С. Довгий – орден князя Ярослава Мудрого V ступеню;

– заступник директора з наукової роботи Інституту історії України НАН України член-кореспондент НАН України О. Реєнт – орден «За заслуги» I ступеню;

– завідувач відділу Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук, професор Н. Малишева – орден «За заслуги» III ступеню;

– завідувач відділу Інституту всесвітньої історії НАН України доктор політичних наук, професор О. Зернецька – орден Княгині Ольги III ступеню;

– провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор політичних наук, професор В. Горбатенко – почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки»;

– провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук, професор П. Кулинич – почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки»;

– провідний науковий співробітник Центру інноваційних медичних технологій НАН України кандидат медичних наук О. Калашников – почесне звання «Заслужений лікар України»;

– завідувач відділу Центру інноваційних медичних технологій НАН України кандидат медичних наук С. Косюхно – почесне звання «Заслужений лікар України».

Далі учасники зібрання заслухали дві наукові доповіді.

З теми «Біофізика канцерогенезу простати: новий погляд на проблему» виступив завідувач відділу нервово-м'язової фізіології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України член-кореспондент НАН України Я. Шуба.

В Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України досягнуто значних успіхів у дослідженні клітинних, молекулярних і біофізичних механізмів канцерогенезу. Зокрема, отримано важливі результати для з'ясування фундаментальних питань залучення мембранних кальційтранспортних структур, а також змін механізмів регуляції внутрішньоклітинного кальцієвого гомеостазу в злякисне переродження епітеліальних клітин простати і виявлення молекулярних мішеней при лікуванні раку простати.

Уперше отримано дані щодо молекулярної природи кальційпроникних іонних каналів плазматичної мембрани, що беруть участь у стимулюванні проліферації та набутті стійкості до програмованої загибелі (апоптозу) епітеліальних клітин простати.

Показано, що перехід до невиліковного андрогеннезалежного раку простати супроводжується перебудовою механізмів внутрішньоклітинного кальцієвого сигналювання ракових клітин. В основі цієї перебудови лежить

зменшення сталого надходження кальцію, взаємопов'язаного зі ступенем наповнення внутрішньоклітинних кальцієвих депо ендоплазматичного ретикулума, що підвищує резистентність до апоптозу, з одночасним посиленням надходження кальцію, залежного від метаболізму арахідонової кислоти, який через активацію Ca^{2+} -залежного транскрипційного фактора стимулює проліферацію ракових клітин.

Ідентифіковано каналоформувальний білок *Orai3*, надекспресія якого при раку простати призводить до вказаних онкогенних змін у шляхах надходження кальцію в епітеліальні клітини.

Отримані результати є перспективними для пошуку засобів селективного впливу на специфічні молекулярні структури кальцієвого гомеостазу андрогеннезалежних клітин раку простати, зокрема білок *Orai3*, з метою пригнічення проліферативної активності та підвищення проапоптичного потенціалу цих клітин.

«Про заходи з відзначення 75-річчя Головної астрономічної обсерваторії НАН України» поінформував директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, член Президії НАН України академік Я. Яцків.

17 липня 2019 р. виповнюється 75 років від дня заснування Головної астрономічної обсерваторії НАН України, розвитку і становлення якої – як провідного вітчизняного та міжнародного центру наукових досліджень у галузі астрономії, астрофізики та фізики космосу – пов'язані з діяльністю видатних учених академіків О. Орлова та Є. Федорова, членів-кореспондентів В. Цесевича й А. Яковкіна, професора Е. Гуртовенка та ін.

Учені обсерваторії зробили вагомий внесок у скарбницю світової науки. Зокрема, широке міжнародне визнання отримали їхні роботи з теорії нутації Землі, побудови глобальних систем відліку, фізики планет та Сонця, блакитних компактних карликових галактик з екстремально низьким вмістом важких елементів, визначення вмісту первинного гелію у Всесвіті, дослідження структури й кінематики Галактики і Всесвіту в цілому, теоретичного моделювання та дистанційного зондування об'єктів Сонячної системи методами астрофотометрії та поляриметрії.

Прикладні дослідження Головної астрономічної обсерваторії НАН України спрямовані на підтримку координатно-часового забезпечення потреб країни, розроблення ефективних систем комп'ютерних обчислень наукового спрямування, дослідження динаміки та фізики земної атмосфери, зміцнення обороноздатності країни. Обсерваторія бере активну участь у виконанні Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми.

Головна астрономічна обсерваторія НАН України координує та виконує ряд великих міжнародних науково-дослідних проєктів, спрямованих на розвиток глобальної навігаційної супутникової системи, космічної геодинаміки, фізики Сонця, зоряної, галактичної та позагалактичної астрофізики.

Наукові досягнення працівників обсерваторії відзначено високими міжнародними й державними нагородами: Премією ім. Р. Декарта Європейського Союзу, державними преміями СРСР, УРСР та України,

Почесними грамотами Президії Верховної Ради України, преміями імені видатних учених України, орденами, медалями та почесними званнями.

З нагоди 75-річчя Головної астрономічної обсерваторії НАН України заплановано ряд заходів, у тому числі дні відчинених дверей та екскурсії для студентів закладів вищої освіти в Музеї історії Головної астрономічної обсерваторії НАН України й організацію аматорських астрономічних спостережень, міжнародну конференцію «Астрономія в Україні: від археоастрономії до астрофізики високих енергій», спільне засідання вченої ради Головної астрономічної обсерваторії НАН України та бюро Відділення фізики і астрономії НАН України.

Потому присутні розглянули ряд кадрових і поточних питань, зокрема про відзначення 23-ї річниці Конституції України, про нову редакцію «Українського правопису» тощо (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5077>). – 2019. – 29.05).

У рамках XIII Всеукраїнського фестивалю науки в м. Краматорськ 14 травня 2019 р. відбулося урочисте розширене засідання ради Донецького наукового центру (ДНЦ) НАН України та МОН України та ради ректорів ВНЗ Донецької області, присвячене Дню науки.

У заході взяли участь радник голови Донецької обласної державної адміністрації (ДонОДА) Т. Лук'янчук, директор департаменту освіти і науки ДонОДА Т. Сідашева, секретар Краматорського міськвиконкому Д. Ошурко, голова Донецької обласної організації профспілки працівників освіти і науки України Т. Заморська, заступник голови Луганської обласної науково-координаційної ради ДНЦ НАН України і МОН України Е. Потапенко, голова Донецького територіального відділення Національного центру «Мала академія наук України» О. Євдокімова, директор Інституту економіки промисловості НАН України академік О. Амоша, директори академічних установ, відомі вчені та ректори ВНЗ Донецької й Луганської областей, міст Києва, Дніпра, Покровська, Слов'янська, Маріуполя, Краматорська, Северодонецька.

Відкрив засідання голова ДНЦ НАН України й МОН України доктор технічних наук В. Ковальов. У своєму виступі він повідомив, що центр активно сприяє розвитку наукового потенціалу регіону, роботі з науковою молоддю, подальшій інтеграції науки й освіти, просвітницькій діяльності. Великою мірою робота ДНЦ НАН України та МОН України зосереджується на розв'язанні економічних проблем Донеччини, пов'язаних із застарілими технологіями, високою енергоємністю продукції, високим рівнем екологічного забруднення. Як підкреслив голова центру, сучасна регіональна політика передбачає залучення широкого кола зацікавлених сторін – органів влади, представників бізнесу, освітніх і наукових організацій, громадськості до розв'язання проблем розвитку Донецького регіону.

На засіданні було підбито підсумки науково-організаційної діяльності ДНЦ НАН України й МОН України, проаналізовано стан наукового потенціалу установ і наукові здобутки вчених. Пролунали слова привітань і вдячності вченим за їхню нелегку, але вкрай важливу працю від представників обласної та міської влади, Луганської обласної науково-координаційної ради ДНЦ НАН України й МОН України, заклики до продовження наукового пошуку та побажання успіхів, які надихають.

Директор Інституту економіки промисловості НАН України академік О. Амоша виступив з теми «Роль академічної економічної науки у вирішенні проблем модернізації промислових регіонів», розповівши про великий обсяг роботи з відновлення й розвитку економіки Донецького регіону, яку виконали та продовжують виконувати фахівці Інституту економіки промисловості НАН України. Нині науковці цієї академічної установи розробляють довгострокові програмні документи щодо відновлення інфраструктури, відбудови основних галузей виробничої сфери Донбасу на новій технологічній базі з урахуванням екологічних вимог.

Директор Інституту фізики гірничих процесів НАН України доктор технічних наук О. Молчанов порушив чимало актуальних питань життя і функціонування академічної установи в умовах передислокації з м. Донецьк через бойові дії та поділився своїм досвідом їх вирішення.

З нагоди Дня науки видатні вчені отримали почесні грамоти Донецької обласної державної адміністрації, подяки від департаменту освіти й науки ДонОДА, грамоти Краматорського міськвиконкому, Донецької обласної організації профспілки працівників освіти і науки України, вітальні адреси від освітніх організацій (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5046>)). – 2019. – 22.05).

18 квітня 2019 року відбулося засідання ради Південного наукового центру НАН України і МОН України (ПНЦ), яке відбувалося під керівництвом голови центру, члена Президії НАН України академіка С. Андронаті.

На зібранні було затверджено зміни в структурі центру, а також план роботи на 2019 р. Учасники заходу заслухали звіт директора ПНЦ кандидата хімічних наук О. Хуторного про діяльність Південного наукового центру НАН України й МОН України у 2018 р. та плани щодо поточних друкованих видань.

Присутні також заслухали доповідь ученого секретаря Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» Національної академії аграрних наук України кандидата сільськогосподарських наук Ю. Булаєвої про основні напрями роботи проблемної підкомісії «Виноградарство і виноробство» у 2018–2019 рр.

Рішення ради ПНЦ і перелік оновленого складу ради направлено до Президії НАН України для ухвалення (*Національна академія наук України*

(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5043>). – 2019. – 22.05).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

29 травня 2019 р. відбулося чергове засідання дискусійного клубу «Елітарна світлиця» з циклу «Від української політики до проблем світогляду». Вів захід директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік Я. Яцків.

Після цікавої та інформативної доповіді Є. Головахи відбулося її жваве обговорення, пролунали схвальні відгуки та політичні зауваження, які в основному зводилися до неврахування доповідачем економічних факторів життя сучасної України.

У результаті цієї дискусії присутні дійшли думки, що в Україні досі немає бачення майбутнього в усіх складових Української держави, системи визначених цілей та умов їх досягнення. Для того щоб сформувані таке бачення, необхідно точно визначити державотворчі виміри в Україні.

Державотворчі виміри в Україні.

I. Ментальний вимір українців.

1. Значна частина населення України досі орієнтована на державний патерналізм, будь-яке погіршення умов життя громадян сприймається агресивно, в усіх проблемах українці звинувачують виключно владу.

2. Значна частина українців ментально не сприймає будь-яку державну (і не тільки) владу, навіть ту, за яку голосували на виборах.

3. Незважаючи на вказане вище, переважна більшість українців вважає, що національною ідеєю є впровадження європейських цінностей в усі сфери життя.

II. Економічний вимір.

1. Реальною владою в Україні є олігархія – політичний режим, при якому основні владні важелі перебувають у руках невеликої кількості громадян (олігархів).

2. Значна частина українців прагне жити та живе поза законодавчим полем у сфері економічних відносин.

III. Соціальний вимір.

1. За даними Є. Головахи, з роками зростає «соціальне задоволення» громадян.

2. В українському суспільстві повільно триває формування політичних еліт, але наразі відсутній дієвий громадський контроль за дотриманням владою законодавства (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5098>). – 2019. – 3.06).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Напередодні Дня науки 17 травня 2019 р. відбулося відкриття телекомунікаційного центру (ТКЦ) Національного контактного пункту Євратом в Україні (НКП «Євратом-Україна»), створеного на базі Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут».

Створення телекомунікаційного центру є одним з поточних результатів діяльності НКП «Євратом-Україна» за проектом (CSA GA # 822257, UA NCP FOR DEEPER INTEGRATION OF UKRAINIAN RESEARCHERS TO EURATOM, UAinEuratom), який фінансується Європейською комісією в рамках робочої Програми Євратом.

Мета ТКЦ UAinEuratom – це розвиток комунікаційних можливостей для посилення співпраці та інтеграції української наукової спільноти у європейські дослідження за програмою Євратом та іншими міжнародними ініціативами.

ТКЦ UAinEuratom ННЦ ХФТІ обладнаний спеціальним телекомунікаційним обладнанням для проведення відеоконференцій, великим основним екраном, трьома телевізійними панелями, аудіосистемою прийому й передачі звуку, системою керування режимами роботи обладнання. Внутрішнє наповнення залу може трансформуватися залежно від мети заходу: зустріч у форматі круглого столу, клас для тренінгу, обговорення в окремих командах. Набір цих можливостей дасть можливість проводити дистанційні інтерактивні заходи, такі як дистанційні зустрічі з міжнародних і національних проектів, семінари, вебінари, тренінги, наради та інші заходи.

Першими користувачами ТКЦ стануть:

- учасники Українського дослідного підрозділу проекту EUROfusion, який реалізується за програмою Євратом і об'єднує близько 180 організацій з усієї Європи;
- команда Національного контактного пункту Євратом;
- члени програмних комітетів програми Євратом за напрямками fusion and fission (синтез і розщеплення) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5092>). – 2019. – 31.05).

У Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна (м. Харків, майдан Свободи, 4) 13–15 листопада 2019 р. відбудеться XV Міжнародна науково-технічна конференція молодих вчених та фахівців «Проблеми сучасної ядерної енергетики». Кінцевий термін подання заявки на участь у роботі конференції – 14 вересня 2019 р. Організатори заходу – ГО «Українське ядерне товариство» (УкрЯТ), Молодіжна секція УкрЯТ,

Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут»
НАН України, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.

Тематика конференції:

- Розвиток ядерно-енергетичного комплексу в Україні.
- Матеріали для ядерної енергетики.
- Підвищення рівня безпеки та ефективності експлуатації АЕС.
- Подовження терміну експлуатації енергоблоків та управління старінням обладнання АЕС.

– Ядерна, радіаційна і екологічна безпека при поводженні з РАВ та ВЯП.

– Робота з громадськістю в атомній галузі (*Національна академія наук*

України

(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5102>). –

2019. – 3.06).

24 травня 2019 р. відбулася I Міжнародна науково-практична конференція «Трудовий капітал в умовах дії євроінтеграції: досвід України та Республіки Польща» з використанням пропрієтарного програмного забезпечення Skure, завдяки чому захід відбувався одночасно в Київському університеті права (КУП) НАН України, Рівненському інституті КУП НАН України та Гданському університеті (Республіка Польща).

У Києві участь у заході взяли провідні вчені, аспіранти та студенти вітчизняних закладів вищої освіти, фахівці в галузі трудового права. Серед учасників були представник уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з дотримання соціальних та економічних прав, трудовий арбітр Національної служби посередництва й примирення О. Степаненко, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор С. Прилипко, менеджер проекту ЄС-МОП «Зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці та подолання незадекларованої праці» доктор філософії з права та менеджменту А. Сантуш, радник Конфедерації роботодавців України Р. Колишко, президент Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування В. Воскобойник, головний науковий співробітник Інституту законодавства Верховної Ради України доктор юридичних наук, доцент Т. Телькінена, експерт з трудової міграції Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України О. Борисов, представники Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана та ін.

Експресивним і змістовним був виступ менеджера проекту ЄС-МОП «Зміцнення адміністрації праці з метою покращення умов праці та подолання незадекларованої праці» А. Сантуша. Він, зокрема, зазначив, що подолання тіньової зайнятості – це створення передумов для того, щоб не збільшувати податки, а в перспективі зменшувати їх. Провідну роль у цьому процесі

відіграють інспекції праці, робота яких поки що наштовхується на законодавчі обмеження.

Про роль уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в захисті права на працю поінформувала представник уповноваженого з дотримання соціальних та економічних прав О. Степаненко. Вона зазначила, що серед найгостріших проблем соціально-економічної сфери – невиплата заробітної плати. На жаль, основна частина боргів утворилася на державних підприємствах, що суперечить проголошеному соціальному характеру держави. Наразі Міністерство соціальної політики України розробляє законопроекти щодо гарантування виплати зароблених коштів.

Тему очікувань роботодавців щодо робочої сили розкрив студентам радник Конфедерації роботодавців України Р. Колишко. За його словами, часто на співбесіди приходять «люди, мотивовані на отримання заробітної плати, а не мотивовані на роботу», тому студентам потрібно накопичувати знання та здобувати необхідні навички. «Після закінчення університету навчання лише починається», – резюмував він свій виступ.

У рамках конференції відбулася дискусія на тему: «Роль соціальних партнерів у збереженні трудового потенціалу». У ній узяли участь член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, академік Національної академії правових наук України доктор юридичних наук, професор С. Прилипко, проректор з наукової роботи КУП НАН України, професор кафедри державно-правових та галузевих правових наук доктор юридичних наук Н. Кудерська, доцент кафедри цивільно- та кримінально-правових дисциплін КУП НАН України кандидат юридичних наук С. Кожушко, президент Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування В. Воскобойник, експерт з трудової міграції Профспілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України О. Борисов та ін.

С. Прилипко, зокрема, розповів майбутнім правникам про судову реформу та про те, які перспективи для працевлаштування вона відкриває. На його думку, проведення безпрецедентно-прозорого конкурсу до Верховного Суду й інших судових інстанцій підвищує легітимність правосуддя та робить виправданим встановлення високого рівня заробітної плати (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5096>). – 2019. – 31.05).

15–17 травня 2019 р. в Інституті хімії поверхні (ІХП) ім. О. О. Чуйка НАН України в Києві відбулися Всеукраїнська конференція з міжнародною участю «Хімія, фізика та технологія поверхні» та семінар «Синтез та застосування біосумісних наносистем на основі металів».

Робота конференції та семінару тривала за такими основними напрямками: теорія хімічної будови й реакційна здатність поверхні твердих тіл; фізико-хімія поверхневих явищ; хімія, фізика та технології

наноматеріалів; медико-біологічні й біохімічні аспекти вивчення високодисперсних матеріалів; біосумісні наносистеми на основі металів: синтез і застосування.

Семінар проводився в рамках проекту «Розробка магнітоплазмонних наноматеріалів з фотоакустичним відгуком для мультимодальної візуалізації та фототермічної терапії» за підтримки гранта Науково-дослідної лабораторії молодих вчених НАН України (керівник лабораторії – науковий співробітник відділу наноматеріалів Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка кандидат хімічних наук Є. Пилипчук).

Для участі в заході представники 13 країн (України, Білорусі, Грузії, Польщі, Туреччини, Великої Британії, Словаччини, Швеції, Чехії, Іспанії, Литви, Молдови, Узбекистану) заявили 198 доповідей. Українські науковці також представили дослідження, що виконувалися в співавторстві з колегами з Аргентини, Греції, Німеччини, США, Угорщини, Франції, Китаю, Індії, Росії, Тайваню.

Учасниками конференції стали дослідники з 27 наукових установ НАН України, викладачі та студенти 33 вітчизняних закладів вищої освіти та 43 іноземних університетів, а також співробітники компаній ДП «Смоли» (Кам'янське), ТОВ «Укравіт агро» (Київ), ПРАТ «Елміз» (Київ), ТОВ «Алеол» (Київ), НДЦ Kernel (Київ), ТОВ «Науково-виробниче підприємство “Технологіка”» (Київ), ТОВ Anamad (Брайтон, Велика Британія).

На конференції з лекцією «Нобелівська премія з хімії 1932 р.: Ірвінг Ленгмюр» виступив член Нобелівського комітету, директор Університетського центру AlbaNova Стокгольмського університету, академік Шведської королівської академії наук, професор М. Ларссон (Mats Larsson) (Стокгольм, Швеція).

У цілому на шести секційних засіданнях було заслухано 35 усних доповідей і обговорено більше 100 стендових презентацій від учасників з України, Білорусі, Польщі, Швеції, Словаччини, Чехії, Іспанії та Литви.

Статті за матеріалами поданих доповідей після рецензування буде опубліковано в журналі «Хімія, фізика та технологія поверхні» або в збірнику «Поверхня» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5084>)). – 2019. – 30.05).

Напрацювання співробітників наукових установ НАН України є традиційно об'єктом інтересу науковців Заходу та Сходу. Так, 23 травня 2019 р. в Інституті географії НАН України відбулася зустріч з науковцями Шаньдунського науково-технічного університету (ШНТУ, КНР).

Китайський університет представляли директор Інституту геодезії та картографії ШНТУ Я. Фаньлін, директор Інституту океанічної інженерії ШНТУ Л. Сюшань і помічник директора Інституту гірничої справи й техніки безпеки ШНТУ Ч. Шаоцзе.

Учасниками зустрічі з української сторони були: почесний директор, радник при дирекції Інституту географії НАН України академік Л. Руденко, в. о. ученого секретаря Інституту кандидат географічних наук В. Чехній, старший науковий співробітник відділу картографії А. Бочковська, провідний науковий співробітник відділу картографії кандидат географічних наук К. Поливач, старший науковий співробітник відділу картографії кандидат фізико-математичних наук В. Чабанюк.

ШНГУ, заснований у 1951 р., є багатопрофільним університетом, який здійснює комплексну підготовку в галузі інженерних наук, управління, гуманітарних наук, права, економіки й освіти. У 16 академічних коледжах і дев'яти відділеннях у складі університету освіту здобувають близько 40 тис. студентів.

Під час зустрічі в Інституті географії НАН України значну увагу було приділено сучасній ролі природничо-географічних, суспільно-географічних і картографічних досліджень у життєдіяльності суспільства. Зокрема, підкреслювалася важливість використання потенціалу сучасних ГІС-технологій для забезпечення високого рівня таких досліджень.

Учені Інституту географії НАН України презентували зарубіжним гостям роботи своєї наукової установи, наголошуючи на інтегративних, комплексних дослідженнях, у яких беруть участь фахівці з різних галузей знань. Яскравим прикладом таких робіт, що виконувалися спільно з фахівцями багатьох академічних наукових установ на основі ухваленої спеціальної державної програми робіт, є Національний атлас України. Саме його (у паперовому й електронному варіантах) учені Інституту географії НАН України презентували фахівцям з Китаю. Крім того, було представлено конкретні розробки, що стосуються веб-картографування гострих проблем сучасності.

Китайські науковці особливу увагу приділили доцільності співпраці між науковими установами двох країн не тільки для вирішення важливих наукових завдань, а й з метою обміну аспірантами, докторантами та студентами, публікування дослідницьких напрацювань як у Китаї, так і в Україні (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5083>)). – 2019. – 30.05).

Національна академія наук України та Словацька академія наук (САН) на підставі укладеної між ними угоди оголошують конкурс українсько-словацьких проектів на 2020–2022 рр.

До конкурсу з української сторони допускаються проектні пропозиції вчених, які працюють в установах НАН України та партнерами яких є науковці САН.

Узгоджені заявки подаються: українськими співкерівниками проектів – до НАН України українською та англійською мовами; словацькими співкерівниками проектів – до САН.

Форма подання заявок додається.

До участі в конкурсі не допускаються:

– проектні пропозиції, подані на конкурс після закінчення визначеного терміну конкурсу;

– проектні пропозиції, оформлені не за правилами;

– неузгоджені проектні пропозиції;

– проектні пропозиції, подані на розгляд тільки одній стороні.

Допущені до конкурсу заявки проходять паралельно експертну оцінку.

Кожна зі сторін здійснює незалежне оцінювання пропозицій на національному рівні відповідно до своїх внутрішніх правил. Ухвалення спільного рішення щодо остаточного відбору проектних пропозицій здійснюється на основі результатів оцінювання на національному рівні. Максимальна кількість схвалених проектів – 10. Рішення про підтримку відібраних проектних пропозицій затверджується розпорядженням Президії НАН України.

Результати конкурсу буде підбито в грудні 2019 р. Затверджений перелік українсько-словацьких проектів мобільності, які реалізовуватимуться в рамках Протоколу про наукове співробітництво між Національною академією наук України та Словацькою академією наук у зазначений період, буде опубліковано на веб-сайті НАН України (<http://www.nas.gov.ua>).

Фінансування проектів здійснюється кожною установою-партнером окремо в рамках бюджетних програм установ.

Обмін ученими для проведення дослідницької роботи в рамках затверджених проектів здійснюється за встановленою квотою обміну. Максимальна квота обміну становить 14 днів на рік для кожної дослідницької групи. Невикористана її частина не переноситься на наступний рік *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5015>). – 2019. – 16.05).*

16 травня 2019 р. відбулася Міжнародна наукова конференція, присвячена 100-річчю від дня народження іноземного члена НАН України О. Пріцака (1919–2006).

Ініціатором проведення конференції та її організатором виступив Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України за участі Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Загалом у рамках роботи конференції було заслухано понад 50 доповідей за такими тематичними напрямками:

– О. Пріцак та сходознавство в Україні;

– культурно-цивілізаційний діалог народів Євразії;

– східні мови у світлі дискурсу-аналізу та когнітивної семантики;

– писемні пам'ятки східного походження в Україні;

– історія та культури країн Східної Азії;

– питання українського правопису: східні реалії українською мовою
(Національна академія наук України
(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5101>). –
2019. – 3.06).

Публікації вчених у ЗМІ

На шпальтах українського суспільно-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (випуск № 18, 18–24 травня 2019 р.) було опубліковано статтю завідувача відділу проблем перспективного розвитку Інституту економіки та прогнозування (ІЕП) НАН України кандидата технічних наук Д. Череватського, написана ним у співавторстві з представниками реального сектора економіки: заступником директора з економіки Державного підприємства зовнішньоекономічної діяльності (ДПЗД) «Укрінтеренерго» кандидатом економічних наук Д. Котляренко і заступником директора з дистрибуції електроенергії Донецької філії ДП «Регіональні електромережі» А. Стіблієм.

Автор зазначає: «Іноземне слово “дефолт” означає відмову платити за своїми зобов’язаннями. Комбінація “суверенний дефолт”, або відмова держави виконувати взяті на себе боргові зобов’язання перед іншими державами, міжнародними фінансовими організаціями, затінила в Україні мікроекономічний аспект поняття, однак взаємні неплатежі вуглярів і енергетиків – дефолт, що набув характеру національного феномена».

У 2018 р. підконтрольні уряду України державні шахти спожили 1 млрд 33 млн 400 тис. кВт·год електроенергії на суму 2158 млрд грн, з яких оплатили лише 14 % (308,6 млн). Заборгованість шахт із 2014 р. становить 9 млрд 113 млн 800 тис. грн.

Постачальник останньої надії ДПЗД «Укрінтеренерго» наприкінці березня цього року подав заявку на відключення вугільної компанії (ВК) «Шахта “Краснолиманська”», яка заборгувала йому 87 617 млн грн. Оператор системи розподілу (ДП «Регіональні електромережі») зобов’язаний виконати цю вимогу. Однак під тиском соціальних і екологічних ризиків оператор системи розподілу закликає всі залучені сторони якомога швидше знайти рішення, що допомагає уникнути критичного для регіону знеструмлення шахти
(Національна академія наук України
(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5062>). –
2019. – 24.05).

На сторінках міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (випуск № 18, 18–24 травня 2019 р.) вийшло друком інтерв’ю зі вченою-кліматологом, членом Міжурядової групи експертів з питань зміни клімату (Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), старшим науковим співробітником Український гідрометеорологічного

інституту ДСНС України та НАН України кандидатом фізико-математичних наук С. Краковською.

За даними Українського гідрометеорологічного інституту, за останні 30 років кількість випадків стихійних метеорологічних явищ погоди в Україні збільшилася вдвічі, до того ж їхня руйнівна сила постійно зростає. Україна внесена до сумнозвісного списку держав, які є лідерами за кількістю людських жертв стихійних явищ.

С. Краковська, пояснюючи в інтерв'ю природу стихійних метеорологічних явищ погоди, розказує також про свій досвід стажування в Німеччині, де вона співпрацювала з групою фахівців, які займалися кліматичним моделюванням. Наразі вчена намагається імплементувати кліматичне моделювання у вітчизняні дослідницькі реалії: «При моделюванні клімату враховують дуже багато чинників. Зокрема, взаємодію атмосфери з океаном, оцінюють стан шапок льоду – де є цей покрив, де немає, а також температуру, вологість та інші чинники, які є в моделях прогнозу погоди. Дуже важливо виявляти взаємозв'язки. Чому в Арктиці температура підвищується більше, ніж у нас? Бо там тануть пакові, тобто багаторічні льоди. Відкривається поверхня води, що набагато темніша за лід, і вона вбирає досить багато тепла. Це потрібно враховувати під час моделювання. Кліматичні моделі розраховуються за певними сценаріями на багато років наперед. Глобальне потепління, викиди парникових газів – усе це безпосередньо пов'язане з економікою, з антропогенним впливом. Тут діють різні чинники. З одного боку, об'єктивні: людство вже не може обійтися без сучасних технологій, які кардинально змінили умови праці й забезпечують комфортні умови життя, без транспорту та інших досягнень науково-технічного прогресу. А суб'єктивний чинник призводить до збільшення видобутку вуглеводнів та блокування або відмови від альтернативних джерел енергії: бізнес захищає свої колосальні прибутки. На жаль, попри всі заяви про глобальне потепління та екологічні катастрофи, бізнес не має намірів відмовлятися від видобутку вуглеводнів, принаймні найближчим часом».

У звіті ІРСС зазначено: «Учені впевнені на 95–100 %, що саме діяльність людини є головною причиною зміни клімату». Раніше на антропогенний чинник відводили трохи більше половини. Прогноз експертів невтішний – якщо зростання глобальної температури перевищить 2°C, це призведе до катастрофічного потепління, яке матиме руйнівні наслідки по всьому світу. Учена коментує цю ситуацію так: «Один градус – це як середня температура по глобусу. На кліматичній конференції в Парижі держави домовилися про такі темпи зменшення викидів, які загальмують потепління, щоб не перетнути позначки 2°. Хоча бажано зупинитися на 1,5°. У даному випадку різниця між 1,5° і 2° досить вагома. Температура – це той індикатор, який означає, що на деяких територіях темпи потепління значно підвищуються, приміром у полярних регіонах. Десь, навпаки, буде певне зниження, це стосується східної Антарктиди, гірських масивів. За прогнозами, Україна не потрапляє в ту групу, де буде зовсім кепсько. Але межу 1,5° вона вже перетнула. Систему порушили, що призвело до збільшення кількості

небезпечних погодних явищ. Тепер маємо шалені вітри, град завбільшки як яйце, смерчі, які недавно спостерігали в Чернігівській області. Останнім часом Полісся дуже змінилося, – там усихають сосни, гинуть ліси. На жаль, не всі розуміють реалії, в яких опинилася Україна».

Наостанок С. Краковська робить досить невтішні висновки: «Мені запало в душу визначення глобального потепління, яке дала американська дослідниця. Вона уявляє, як її дитина бавиться на березі океану. Безтурботна, пустотлива, навіть гадки не має, які монстри ховаються на глибині. І якого лиха вони можуть накоїти, коли вирвуться на берег. А мати дивиться на це й розуміє, що монстрів туди запустили самі ж батьки. Це означає, що нашим дітям доведеться жити в іншому світі, де адаптуватися буде досить складно. Попри те в нас ще є вікно можливостей. І все залежатиме від того, як ми ним скористаємося» **(Національна академія наук України** <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5038>). – 2019. – 21.05).

У випуску 17 Міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (11–17 травня 2019 р.) вийшла друком стаття провідного наукового співробітника відділу досліджень людського розвитку Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України кандидата економічних наук І. Новак «Зникаюча солідарність. Яким має бути суспільний договір XXI сторіччя».

Бізнес вимагає зниження Єдиного соціального внеску, аж до повного його скасування. Державі не вдається навіть зменшити дефіцит Пенсійного фонду та забезпечити конституційну гарантію достатнього рівня життя для непрацевдатних громадян. Пенсіонери потерпають від бідності через малі розміри пенсій і невідповідність трудового внеску та страхових виплат. За таких умов, коли результат гри за правилами солідарної системи соціального страхування не влаштовує всіх трьох її учасників, вочевидь, потрібно змінювати правила. Про це на початку своєї публікації спеціально для тижневика «Дзеркало тижня» пише І. Новак. Вона зауважує, що черговим інформаційним приводом для активізації дискусії з цих питань став оприлюднений Міністерством соціальної політики України в лютому цього року законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників та протидії застосуванню незадекларованої праці», що передбачає визначення критеріїв ідентифікації трудових відносин.

При цьому, як зазначає автор статті, деякі експерти виступають за радикальні заходи, аж до повного скасування Єдиного соціального внеску та ліквідації Пенсійного та інших фондів, або за фактичну відмову від системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, в основі якої лежить ідея солідарності **(Національна академія наук України**

<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5006>). – 2019. – 13.05).

Діяльність науково-дослідних установ

16 травня 2019 р. в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України відбулося урочисте відкриття XIII Всеукраїнського фестивалю науки – науково-популярної події загальнодержавного значення, засновником і одним із організаторів якої є Національна академія наук України.

Фестиваль проводиться з метою популяризації досягнень науки в нашій країні, залучення молоді до наукових досліджень, піднесення авторитету та престижу науки в Україні. У рамках фестивалю проходять науково-популярні заходи найрізноманітнішого формату – від днів відкритих дверей до квестів. Цьогоріч таких заходів заплановано понад тисячу. Організатори XIII Всеукраїнського фестивалю науки – Національна академія наук України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, Національний центр «Мала академія наук України», Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія аграрних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського». Генеральний партнер – Посольство Китайської Народної Республіки в Україні. Головний партнер – Посольство Французької Республіки в Україні, Інститут Франції. Партнер – компанія Huawei (**Національна академія наук України**

<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5029>). – 2019. – 16.05).

Учені НАН України спільно зі своїми колегами з інших наукових та освітніх інституцій подали проекти на здобуття фінансування з Громадського бюджету Києва – «Рік науки для Києва» та «Науковий сквер на Оболоні».

Українська столиця відома як великий науковий та освітній центр. На території Києва розташовуються, наприклад, понад 100 наукових установ нашої академії. Крім, власне, проведення досліджень і здійснення експертної діяльності, вчені НАН України активно займаються також популяризацією науки.

Цього року вони спільно зі своїми колегами з інших наукових та освітніх інституцій знову подали проекти на здобуття фінансування з Громадського бюджету Києва:

1. «Рік науки для Києва»: цілий рік науково-популярних фестивалів для дітей та дорослих. Відкриті лекції, презентації та екскурсії від провідних фахівців, експерименти – можливість торкнутися науки для киян та гостей столиці.

2. «Науковий сквер на Оболоні»: сквер, де на свіжому повітрі можна дивуватися експериментам з фізики і математики. Сквер з витворами мистецтва, які водночас демонструють наукові відкриття. Сквер, де для киян та гостей столиці проходять виставки наукової фотографії та зустрічі з науковцями **(Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5094>). – 2019. – 31.05).

23 травня 2019 р. у рамках «Книжкового арсеналу» відбулася презентація видання-інтерактивного проекту «Шевченко на кожен день». Упорядником видання виступила наукова співробітниця Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України кандидат філологічних наук Є. Лебідь-Гребенюк.

Книга складається із 52 відео з віршами, які можна переглянути на смартфоні.

Є. Лебідь-Гребенюк відібрала й структурувала твори переважно за хронологічним принципом. Поезії у книзі систематизовані, розподілені за порами року і датами на 365 днів для щоденного читання. Перший і основний критерій «прив'язки» тексту до конкретної дати – це, зрозуміло, час написання (у тих випадках, коли його точно відомо і зазначено у останньому 12-томному повному академічному зібранні творів Тараса Шевченка). Наприклад, вірш «Гоголю» датується за автографом 30 грудня 1844 р., тож логічно, що й у виданні він розташований під цією датою. Тексти, час написання яких невідомий, розміщено відповідно до тематики та основного змісту в різні пори року. Інша справа – із ліро-епічними жанрами (баладами, думами, поемами). Великі за обсягом тексти розділені на значущі цитати, ідейно-цілісні частини, які співвіднесені з конкретними датами або припадають на довільні. Відповідні, співзвучні, на думку упорядника, тексти чи їх фрагменти дібрані до сакральних біографічних дат (народження й смерть поета, арешт, звільнення, перепоховання тощо), значущих релігійних свят (Різдво, Покрова), важливих національних днів (зокрема, День Героїв Небесної Сотні, День Незалежності тощо) **(Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5100>). – 2019. – 3.06).

23 травня 2019 р. у рамках «Книжкового арсеналу» відбулася розмова словацьких та українських літературознавців «У дзеркалі перекладів та едицій: Україна – Словаччина». Участь у бесіді взяли співробітники

Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Р. Харчук, Д. Єсипенко та провідний науковий співробітник Інституту словацької літератури САН Р. Пассія.

Активна співпраця науковців цих двох академічних установ розгорнулася у березні 2017 р. над спільним дослідницьким проектом «Національна і культурна ідентичність у словацькій і українській літературах ХІХ – початку ХХ ст.».

Розмову розпочав молодший науковий співробітник відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України кандидат філологічних наук Д. Єсипенко, який представив історію та особливості видань словацької художньої літератури в Україні від ХІХ ст. і дотепер. Р. Пассія зацікавив гостей виданнями перекладів найзнаковіших українських художніх творів словацькою мовою. Знаний у Словаччині літературознавець зосередив свою увагу на нових виданнях сучасних найзатребуваніших поетичних і прозових текстах Ю. Андруховича, С. Жадана, Т. Прохаська, а також розповів про перекладені з української мови видання для дітей. Літературний критик старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України доктор філологічних наук Р. Харчук відзначила, що український книжковий ринок вкрай бідний на переклади словацького письменства і майже не оновлювався від 1960-х років, коли український світ поповнився, перш за все, низкою взірцевих перекладів Г. Кочура. Нині, попри спільний слов'янський ареал обох націй, бракує як видавців, зацікавлених у друковій словацької літератури, так й уваги ініціативних висококласних перекладачів, які орієнтуються, перш за все, на літератури відоміших мов і культур.

До розмови долучилися також слухачі та гості «Книжкового арсеналу», які розпитували про стан і перспективи ринку друкованого слова в сусідів – пріоритетні для словацьких видавців і читачів книжки, накладу, читацьку обізнаність із новодруками. Водночас із вдячністю було відзначено багаторічну працю та помітні здобутки в популяризації української літератури серед словаків засновника Братиславського книжкового фестивалю БраК, видавця, співробітника Літературного інформаційного центру в Братиславі П. Міхаліка (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5099>)). – 2019. – 3.06).

Державна науково-технічна бібліотека (ДНТБ) України розпочинає прийом заявок для надання установам України доступу до баз даних Scopus та Web of Science за рахунок коштів державного бюджету.

Надіслати заявку можуть усі українські заклади вищої освіти та наукові установи державної та комунальної форм власності.

Заявки подаються до ДНТБ України в паперовому вигляді та на електронному носії у форматі PDF. Установи можуть подати заявки на

отримання доступу до кількох баз. Для доступу до кожної бази даних подається окрема заявка.

Для підключення установи до обраних баз даних рекомендовано:

- заповнити електронну форму <https://forms.gle/WDeArVfGWPjJHeXu5>;
- завантажити та заповнити Типовий договір та заявку для доступу до обраної бази (або баз);
- подати Договір та заявку до ДНТБ України в паперовому та електронному вигляді (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5057>)). – 2019. – 23.05).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

О. Симоненко,
канд. політ. наук, ст. наук. співроб. НБУВ

Значення бібліотек та інформаційно-аналітичних служб у супроводі роботи сучасного парламенту: зарубіжний досвід

У статті розглянуто роль зарубіжних бібліотек у системі інформаційно-комунікативних зв'язків і відносин у законодавчій сфері. Висвітлено один з важливих напрямів роботи бібліотек – інформаційно-аналітичну діяльність, визначено її особливості та актуальність для процесу інформаційного супроводу роботи парламенту. Здійснено аналіз міжнародного досвіду діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек, яка спрямована на підвищення ефективності в забезпеченні процесів роботи сучасного парламенту. Висвітлено універсальність роботи таких служб для задоволення інформаційно-аналітичних запитів законодавчого органу.

Процес інформатизації суспільства й розвиток інформаційного простору нерозривно пов'язані з демократизацією політичного та громадського життя, з реформуванням соціальної сфери. Інформація вже давно стала важливим ресурсом економічного, політичного та соціального розвитку людства. Зі свого боку, зростання обсягів інформації потребує її якісного перероблення, нових форм роботи. Цей процес супроводжується значними змінами в усіх сферах людської діяльності й бібліотечна – не виняток. Діяльність бібліотек як джерело інформаційної підтримки наукових досліджень в політиці є надзвичайно важливим чинником раціональної організації ефективних реформ. У свою чергу, це означає більшу відкритість інформації для громадян, втілення в життя конституційного права на вільний доступ й отримання інформації для широкого кола користувачів. Про значущість інформаційно-бібліотечного обслуговування також зауважує В. Горовий: «Як свідчить не тільки наш вітчизняний досвід, а й, перш за все, досвід зарубіжжя, розвиток суспільства на базі мобільної інформатизації призводить не тільки до зростання ролі інформації в системі стратегічних ресурсів кожної з країн, але і виводить системи бібліотечних установ у число

найбільш значущих, з точки зору задоволення соціальних потреб суспільства, джерел формування і наповнення інформаційного середовища, в якому розвивається суспільство. В даний час рівень інформаційно-бібліотечного обслуговування входить в число найважливіших показників, що характеризують загальний рівень соціально-економічного розвитку країни» [1, с. 107].

Однією з істотних сторін діяльності бібліотеки є її робота з інформаційно-аналітичним забезпеченням парламенту.

Як відомо, законотворчий процес завжди пов'язаний з підготовкою великого обсягу матеріалів – інформаційне та аналітичне забезпечення, протоколювання, діловодство, організація проведення засідань тощо. Бібліотека як наукова установа в галузі інформаційно-аналітичної діяльності сьогодні активно шукає шляхи та напрями подальшої ефективної роботи. З огляду на це останнім часом зріс науковий інтерес фахівців до цього напрямку роботи бібліотек.

Що стосується окремих питань аналізованої проблеми, треба сказати, що в ряді дисертаційних і монографічних досліджень, наукових розвідках відомих фахівців бібліотечної справи значну увагу було приділено актуальним проблемам організації та модифікації інформаційних ресурсів, наприклад, проаналізовано адаптацію технології бібліотечного обслуговування до потреб користувачів: В. Горовим, Т. Гранчак, Л. Костенком, О. Онищенком, Ю. Половинчак, А. Соляник, Л. Чуприною та ін. Питання культури інформаційно-бібліотечного обслуговування знаходить своє висвітлення в дослідженні О. Лебедюк. Проблема сутності та різноманітних аспектів інноваційної діяльності бібліотек знайшла віддзеркалення в публікаціях науковців: Т. Велегжаніної, Н. Волян, В. Дригайло, С. Калашникова, Т. Колесникової, М. Слободяника, А. Чачко та ін.

Водночас інформаційно-аналітичні структури бібліотек ними не розглядалися як самостійні суб'єкти забезпечення законотворчості парламенту зарубіжних країн. Отже, метою статті є обґрунтування та висвітлення особливостей функціонування зарубіжних бібліотек і їхніх інформаційно-аналітичних служб у забезпеченні ефективної роботи сучасного парламенту.

Розвиток законодавчої діяльності парламенту, вирішення стратегічних завдань формування правового простору країни, підготування, розгляд і прийняття законопроектів потребують повного й точного оцінювання існуючої ситуації, отже, наявності необхідної інформації.

У зв'язку з цим велике значення для вдосконалення законодавчих процедур, підвищення якості законопроектів, їх відповідності потребам суспільства має правильно вироблена політика політичного консультування при організації роботи аналітичних служб. Вироблення рекомендацій з інформаційної підготовки законопроектів, удосконалення аналітичного забезпечення контролю над виконанням законопроектів багато в чому сприяють підвищенню ефективності законодавчої діяльності.

Накопичений досвід реалізації функції правового забезпечення депутатського корпусу показує, що велику роль у цьому відіграє аналітична складова. У такому разі позитивним є фактор гнучкості та оперативності, оскільки депутати отримують необхідні матеріали набагато швидше порівняно з отриманням тієї ж інформації із зовнішніх джерел.

Варто також додати, що протягом останніх років існує тенденція до збільшення кількості законодавчих актів, прийнятих парламентами, світова фінансова криза значно пожвавила роботу законодавчого органу. Такі тенденції ще більше підвищують роль інформаційно-аналітичних служб і бібліотек у процесі оперативного консультування парламентарів з метою швидкого вироблення рішень. Отже, нинішні умови потребують достеменних рішень від служб, що забезпечують інформаційно-аналітичний супровід законодавчої діяльності.

Тому актуалізується завдання забезпечення депутатів об'єктивною та повною інформацією, яка необхідна для прийняття зважених рішень у сфері підготовки законопроектів з урахуванням інтересів суспільства.

Саме великі бібліотеки оперативно й найповніше можуть надати парламенту інформацію для прийняття важливих політичних рішень, тим самим виконуючи своє історичне завдання в справі інформаційно-аналітичного забезпечення законотворчої діяльності парламенту. «Підвищення соціальної та інформаційної ролі бібліотек у сучасній діяльності парламенту диктує необхідність формування нових методів організації їх інформаційно-аналітичного простору, який реалізується на базі дослідницьких служб та центрів соціальних комунікацій. У свою чергу, таке інформаційне забезпечення є важливою ланкою ефективної роботи парламенту» [2, с. 199].

Розглянемо найбільш істотні моменти, пов'язані з практикою аналітичного забезпечення парламентської діяльності в зарубіжних країнах.

Варто зазначити, що чимало парламентів світу мають автономну інформаційно-аналітичну службу, яка відповідає за формулювання, поширення та менеджмент інформації про парламентську діяльність з метою формування позитивного іміджу цього органу. Зазвичай, основні напрями роботи інформаційно-аналітичних підрозділів є досить широкими: забезпечення медіа-висвітлення парламентської діяльності, відповіді на інформаційні запити з боку громадськості, розроблення друкованих та інших матеріалів, організація освітніх семінарів та екскурсійних турів по парламентах, підготовка регулярних звітів про парламентську діяльність тощо. В основному, інформаційно-аналітичні служби є складовою парламентської адміністрації, а не окремою парламентською інституцією. Лише в незначній кількості парламентів світу інформування не виділяється в окрему функцію; для ряду парламентів характерна практика покладання цієї функції на структурні підрозділи парламентів з більш широким колом обов'язків. Показово, що кожна палата більшості двопалатних парламентів має свою інформаційну службу. Однак можливе поєднання певних функцій:

наприклад, у Великій Британії освітні програми та трансляції організуються спільно для обох палат [3].

Значна кількість парламентів декларують, що публічна інформація є предметом законодавства про свободу інформації, а тому її неоприлюднення може негативно вплинути на популяризацію роботи парламенту.

Викликом сучасному парламентаризму є наближення парламенту безпосередньо до громадян на базовому рівні. Одним із способів досягнення цього є створення інформаційних точок на місцях, які або безпосередньо надають інформацію про парламент, або сприяють популяризації інформаційних онлайн-ресурсів про законодавчий орган. У цьому контексті, цікавим є досвід в Уганді: Національна академія наук організує зустрічі можновладців з науковцями з метою забезпечити позитивний вплив на процеси вироблення політики шляхом пошуку належного обґрунтування. Зазвичай, запрошення отримують близько 70 політиків (обрані парламентарі, парламентські чиновники, урядові агенції, представники громадських організацій тощо). Це сприяє прийняттю поінформованих рішень щодо важливих суспільних проблем [3].

Водночас важливу роль у такій співпраці відіграють бібліотеки та зокрема їх інформаційно-аналітичні служби, які займаються аналітико-синтетичною обробкою документних ресурсів, у тому числі й електронних. Прямим обов'язком таких інформаційно-аналітичних служб є інформування громадськості щодо діяльності парламенту як законодавчого органу. Крім того, вони відповідальні за залучення громадянського суспільства (зокрема, в особі його організацій) до законотворчого процесу.

Аналіз практик парламентів світу показує, що більшість з них проводять семінари та інформаційні сесії для підвищення обізнаності населення про парламентську діяльність.

Відповідно, створення простору для комунікації (безпосередньої або онлайн) дає змогу контекстуалізувати інформацію, визначити позицію різних сторін. Такі можливості засвідчують не лише доступність необхідних технологій, а й готовність громадян брати участь у політичному процесі, а також інтерес членів парламенту створювати нові форми комунікації та, відповідно, новий парламент.

Загалом, сьогодні функції бібліотек та інформаційно-аналітичних підрозділів відрізняються від завдань, які були на них покладено ще кілька років тому. Наразі вони повинні надавати актуальну інформацію для політичної роботи парламенту. І якщо раніше депутатам необхідно було працювати з великою кількістю книжок і періодичних видань для прийняття поінформованих рішень, то сьогодні доступ до інформації через бази даних і веб-сайти є значно простішим. Тому актуальним викликом для бібліотек і інформаційно-аналітичних служб є продукування та пошук найбільш підходящої та структурованої інформації, потрібної для роботи комітетів і депутатів. Отже, проблемою наразі є не брак інформації, а надання потрібної для парламентарів інформації. Незважаючи на наявні виклики, масштаби

використання ресурсів бібліотек та інформаційно-аналітичних служб є досить великими.

Основний потенціал бібліотек пов'язаний з традиційними завданнями по пошуку, відбору, організації та менеджменту інформаційних ресурсів у контексті інформаційного перевантаження та нових цифрових інструментів. Крім того, бібліотеки зосереджуються на їхньому традиційному завданні: як зробити знання доступним (зокрема, оцифровані дані, які мають бути не лише донесені до цільової аудиторії, а й розтлумачені, позначені та організовані в зручному для пошуку порядку). Такі підходи є важливими, однак наразі вони не покривають усіх інформаційних потреб громадян.

Аналогічно питання стоїть і для інформаційно-аналітичних служб. Оскільки максимальне поширення власних напрацювань не лише серед парламентарів, а й серед пересічних громадян (зокрема, у контексті парламентів, чиї інформаційні ресурси є відкритими для вільного доступу) є одним із ключових викликів, механізмів та способів забезпечення прозорості.

Організація знань є важливим аспектом у визначенні місії парламентських служб з точки зору донесення до громадськості правової та публічної інформації. Наприклад, у Чилі члени парламенту можуть звернутися до бібліотеки з проханням дати відповідь, як ті чи інші конкретні проблеми було розв'язано в законодавстві інших країн світу [3].

Зазвичай бібліотеки та інформаційно-аналітичні служби сучасних парламентів розглядаються як єдиний предмет дослідження саме через суміжність їхніх функцій щодо забезпечення змістовності законотворення. Традиційно вони були покликані забезпечувати парламентарів достатньою інформацією для ефективної законодавчої роботи шляхом її пошуку (підбір літератури щодо певної проблеми, відповіді на поставлені парламентарями запитання тощо) або продукування (підготовка аналітичних документів, надання експертних оцінок тощо). Варто вказати також і на те, що сьогодні завдання відповідних парламентських служб ускладнилася: наразі депутатам не цікаво, яка саме інформація може допомогти їм у роботі (старі наукові праці, останні публікації у періодичних журналах, результати соціологічних досліджень або моніторинг ЗМІ), а також яким чином вони її отримають (шляхом піднімання архівних матеріалів або з короткого прес-релізу); головне – це можливість вчасно прийняти поінформоване рішення. За таких умов на бібліотеки та інформаційно-аналітичні служби покладається спільна першочергова місія – забезпечення ефективного інформаційного супроводу роботи законодавчого органу.

Загалом дослідники виділяють кілька груп сервісів, які надають бібліотеки та інформаційно-аналітичні служби:

1. Збирання інформації. Найперше йдеться про максимальну акумуляцію інформації про парламент: правової інформації (законопроектів і законів, важливої інформації про суспільно-економічний розвиток і політичний процес тощо). Крім того, узагальнюється та систематизується інформація про парламентську діяльність інших країн, наукова та експертна література про парламентаризм і правові системи, законодавство зарубіжних

країн, інформація про правові прецеденти. Додатково бібліотеки та інформаційно-аналітичні служби підбирають і систематизують суспільну, історичну, політичну літературу, публікації про економіку, бізнес і міжнародні відносини. Часто створюються бази даних законодавства Європейського Союзу, а також інші міжнародні акти та договори.

2. Створення системи посилань і ведення архівів. Така інформація є основою для формування каталогів і баз даних, присвоєння індексів, оцифрування даних. Подібні сервіси необхідні при створенні міжнародних інформаційних систем на базі національних парламентів, а також інших способів інформаційної інтеграції (наприклад, з базами даних університетів, наукових установ, аналітичних центрів тощо). Зазвичай посиланнями та архівами (зокрема, тими, що перебувають у публічному доступі) можуть користуватися не лише парламентарі, а й звичайні громадяни.

3. Інформування. Основні завдання – реагування на запити від парламентарів та інших суб'єктів щодо правової, соціологічної, історичної і політичної інформації; сприяння пошуку відповідних даних; поширення базової інформації про парламент серед широкої аудиторії; сприяння пошуку інформації, не доступної у базах даних конкретного парламенту; у багатьох випадках – співпраця з медіа.

4. Тренінги. Передбачається навчання персоналу парламенту, а також інших користувачів (науковців, незалежних експертів, інтернів, представників парламентів інших країн та інших груп користувачів) ефективно використовувати ресурси бібліотек та інформаційно-аналітичних служб, а також новітні інформаційні ресурси, опанування яких потребує специфічних навичок. Крім того, можливе проведення тренінгів щодо користування базами даних Європейського Союзу, інших міжнародних організацій, а також роботи з нормативно-правовими актами, законотворення.

5. Підготовка та оцінювання проектів законів та інших нормативно-правових актів. У багатьох парламентах саме за рахунок внутрішнього експертного потенціалу здійснюється розроблення законодавчої бази. Ця функція може бути зведена до підготовки експертних висновків на законопроекти, підготовлені депутатами чи незалежними інституціями, або передбачати аналіз імплементації певного акта та вироблення пропозицій щодо внесення до нього необхідних змін для покращення регулювання.

6. Моніторинг і підготовка досліджень щодо актуальних питань державного життя. Часто це передбачає постійне відстеження з метою формування своєрідного профайла щодо того чи іншого питання. Результатом такої експертизи можуть стати законопроекти (з обґрунтуванням необхідності їх прийняття), концепції внесення законодавчих змін, аналітичні документи, підготовлені для депутатів, комітетів або інших структурних підрозділів, статистична інформація тощо.

7. Підготовка інформаційно-аналітичних продуктів. Зокрема, на бібліотеки та інформаційно-аналітичні служби покладається обов'язок готувати інформаційні, аналітичні матеріали про парламент, його місію та

процедури. Також у більшості випадків ці підрозділи відповідають за підготовку парламентських публікацій, організацію й проведення виставок та екскурсійних турів у парламенті, організацію стажувань і візитів [3].

На важливу роль бібліотек та інформаційно-аналітичних служб у супроводі роботи сучасного парламенту вказує й аналіз структури апаратів парламентів різних країн, який дає можливість виділити кілька моделей організаційного співвідношення бібліотек та інформаційно-аналітичних служб в участі роботи парламенту:

I. Бібліотека та інформаційно-аналітична служба є незалежними структурними підрозділами апарату парламенту.

Італія. Бібліотека є одним із структурних підрозділів Адміністративної служби палати депутатів. Вона підконтрольна відповідальному за роботу всієї Адміністративної служби генеральному секретарю. Інформаційно-аналітичний департамент є великим структурним підрозділом Адміністративної служби, який включає 14 підрозділів (інститути, юстиція, міжнародні відносини, оборона, фінанси тощо) та активно співпрацює з 14 парламентськими комітетами.

Норвегія. Бібліотека є одним із шістьох підрозділів департаменту інформації та документації. Незалежна Інформаційно-аналітична служба була створена в 1999 р. за рекомендацією парламентської комісії, яка визначила, що більшість членів парламенту потребують експертної підтримки.

Польща. Бібліотека Сейму є одним із 22 організаційних підрозділів Канцелярії Сейму, підконтрольним керівнику Канцелярії та його двом заступникам. Бібліотека підтримує роботу Бюро досліджень, надаючи власні ресурси для підготовки ефективних досліджень.

Словаччина. Окремо функціонують: департамент досліджень, аналізу та тренінгів; Парламентська бібліотека; Парламентський архів.

Словенія. Функції сектора досліджень і документообігу покладені на два департаменти: департамент досліджень і департамент документації та бібліотеки. Департамент документації та бібліотеки забезпечує надання інформації, яка вже існує; департамент досліджень продукує нову інформацію (дослідження, аналітичні матеріали щодо конкретних важливих питань, експертний аналіз щодо питань, пов'язаних із функціонуванням парламенту та інших органів влади, порівняльні дослідження щодо різних аспектів законодавства та парламентських процедур, статусу депутатів, парламентських функцій тощо, які можуть бути використані парламентом, структурними підрозділами його апарату, конкретними депутатами та депутатськими групами в їхній роботі).

II. Бібліотека та інформаційно-аналітична служба утворюють єдиний структурний підрозділ апарату парламенту.

Ірландія. Парламентська бібліотека та дослідницький департамент є частиною Аналітичного та бібліотечного директорату апарату парламенту. Керівник бібліотеки та дослідницького департаменту відповідальний за стратегічний розвиток відповідних секторів; він відповідальний перед

керівником апарату. Два старші менеджери (керівник відділу колекцій і керівник дослідницької частини) звітують керівникові бібліотеки та дослідницького департаменту.

III. Бібліотека та інформаційно-аналітична служба входять до більшого департаменту апарату парламенту.

Албанія. Бібліотека та інформаційно-аналітична служба входять до департаменту документації та інформації. Крім них, до відповідного департаменту входять Технологічна інформаційна служба, Служба парламентських публікацій, а також ПР-відділ.

IV. Інформаційно-аналітична служба входить до структури парламентської бібліотеки або бібліотека виконує дослідницькі функції.

Угорщина. У 2003 р. бюджет парламенту передбачив створення дослідницького підрозділу в організаційних межах Парламентської бібліотеки (не була структурним підрозділом апарату парламенту). У 2004 р. бібліотечний департамент був створений як частина парламентського апарату; до його складу увійшло сім членів, п'ять з яких тривалий час пропрацювали в інформаційній службі.

Люксембург. Бібліотека є частиною Адміністрації парламенту і входить до складу Служби управління знаннями. Ця служба також відповідальна за портал документації та архів. Рішення щодо функціонування бібліотеки готуються фахівцями Служби управління знаннями, схвалюються керівництвом Адміністрації парламенту та є обов'язковими до виконання. Парламентська бібліотека є внутрішнім парламентським підрозділом, який обслуговує членів парламенту, співробітників парламентського апарату.

V. Парламентська бібліотека є елементом інформаційно-аналітичної служби або департаменту.

Австрія. Бібліотека є центральною службою, яка створює інформаційні продукти та надає інформаційні сервіси (друковані та електронні). Бібліотека є частиною Правової, законодавчої та дослідницької служби, що належить до законодавчої гілки парламентської адміністрації.

Литва. Бібліографічний інформаційний підрозділ (бібліотека) входить до складу парламентського дослідницького департаменту. Іншими його структурними підрозділами є загальний інформаційний підрозділ, економічний і соціальний підрозділ, правовий і політичний підрозділ. Парламентський дослідницький департамент є незалежним елементом апарату Сейму, що підпорядковується Загальному секретаріату.

Нідерланди. Функції бібліотеки та інформаційно-аналітичної служби виконує Відділ документації та досліджень, який прямо підпорядковується Загальному секретаріату.

Румунія. Бібліотека є частиною директорату досліджень і документації палати депутатів. Іншими департаментами є: Парламентська дослідницька служба та Служба документації.

VI. Бібліотека або інформаційно-аналітична служба не входять до структури апарату парламенту.

Естонія. Національна бібліотека Естонії є незалежною організацією із статусом юридичної особи публічного права. Її діяльність регламентується Актом про Національну бібліотеку Естонії 1990 р.; вона виконує функції парламентської бібліотеки та спеціальної бібліотеки гуманітарних і соціальних наук. У канцелярії парламенту ж працюють два департаменти, на які покладено функцію інформування та дослідження, необхідних для підтримки законодавчого процесу: Правовий департамент (створений у 1992 р. у складі восьми працівників) фокусується на юридичному аналізі правових актів, а департамент економічної та соціальної інформації (створений у 1995 р. у складі восьми працівників) працює з аналізом пов'язаної із законодавством економічної, соціальної та публічної інформації.

VII. Інформаційно-аналітична служба відсутня.

Вірменія. Бібліотека є частиною інформаційного департаменту. Його іншими частинами є архів і відділ забезпечення інформації. Інформаційний департамент є частиною апарату парламенту.

Фінляндія. Бібліотека парламенту є частиною інформаційного та комунікаційного департаменту апарату парламенту. Бібліотека має раду, яка обирається з її складу на один виборчий термін. До складу ради бібліотеки входять депутати, зовнішні експерти та бібліотечний персонал. Рада розглядає головні питання функціонування та розвитку бібліотеки. Вона готує щорічні звіти, які подаються до парламенту та є основою для складання річного бюджету бібліотеки. Парламентська бібліотека не займається аналітикою та дослідженнями.

Португалія. Директорат документації та інформації підпорядкований Генеральному секретаріату й включає такі служби: бібліотеку, Історичний і парламентський архів, підрозділ правової та парламентської інформації, редакторський підрозділ, Центр публічний відносин і забезпечення громадян інформацією [3].

Таким чином, досвід зарубіжних країн показує, що бібліотеки та інформаційно-аналітичні служби в сучасних умовах стали важливою складовою інформаційної інфраструктури держави, центром накопичення, поширення та зберігання інформації, яка є основою забезпечення ефективного інформаційного супроводу парламенту. Адже сучасні парламентарі дедалі більше потребують інформаційних продуктів, що базуються на наукових матеріалах, аналітичному узагальненні, відпрацюванні кваліфікованих висновків і прогнозів, які мають допомогти у виробленні та прийнятті оптимальних управлінських рішень.

Отже, прийняття парламентарями ефективних управлінських рішень та їх реалізація потребує сьогодні оперативного науково-інформаційного забезпечення. Зі свого боку, бібліотеки та інформаційно-аналітичні служби, які здатні зробити корисний та об'єктивний внесок у процес вироблення політики, є надзвичайно важливими для сучасних парламентів.

Список використаних джерел

1. *Горовий В.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. – Київ, 2010. – 360 с.
2. *Симоненко О.* Інформаційно-аналітичний супровід у забезпеченні ефективності функціонування політичного лідерства: роль бібліотек / О. Симоненко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 46. – С. 197–207.
3. *Чабаненко О.* Інформаційний супровід роботи сучасних парламентів [Електронний ресурс] // Лабораторії законодавчих ініціатив. – Режим доступу: http://parlament.org.ua/upload/docs/Parliamentary_inf-support.pdf. – Назва з екрана.